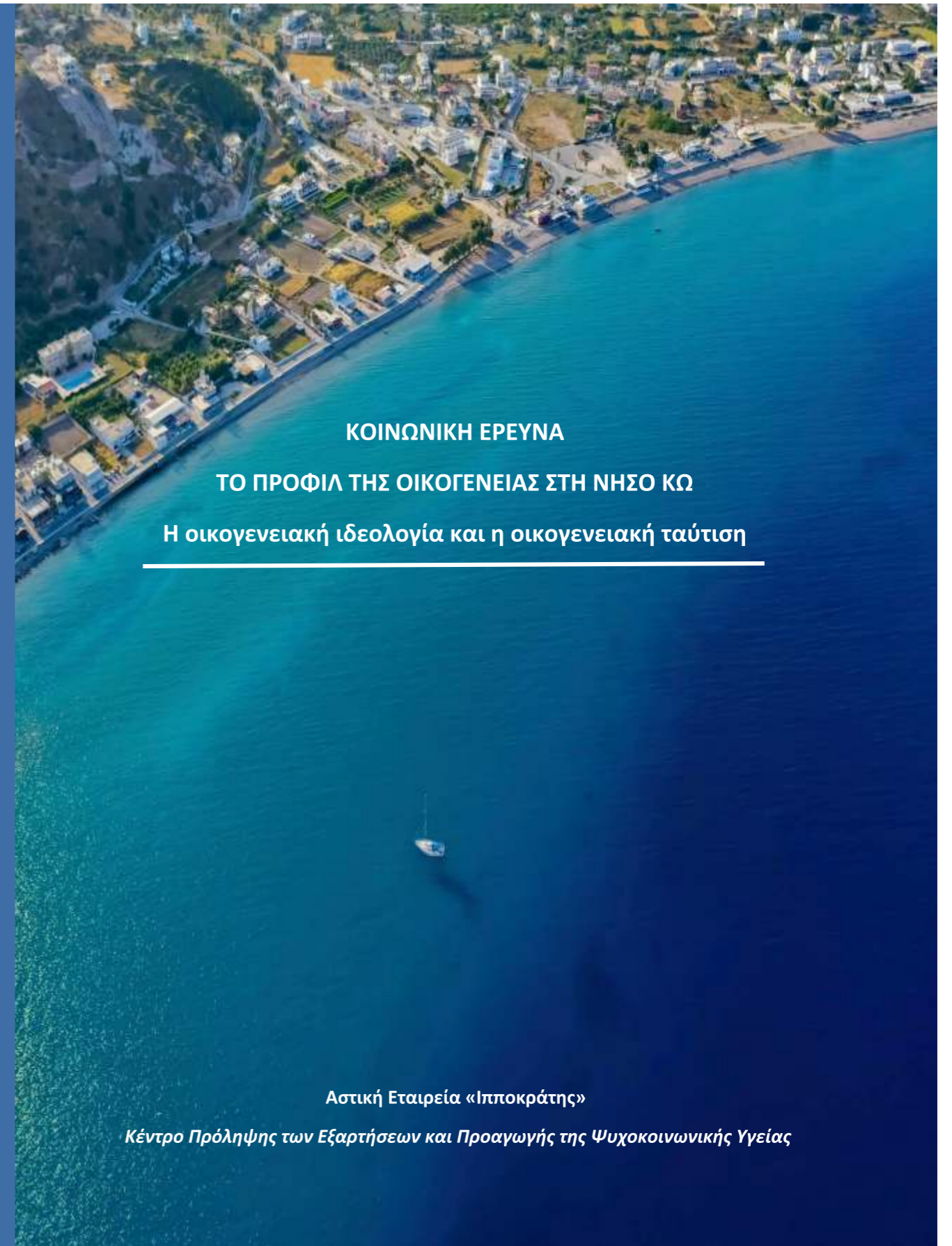

Η παρούσα ερευνητική εργασία ερευνά το προφίλ των οικογενειών της νήσου Κω. Η έρευνα είναι ποσοτική και στηρίζεται στην στατιστική ανάλυση των χορηγούμενων ερωτηματολογίων φυσικών ή/και διαδικτυακών. Έναυσμα για τη πραγματοποίηση της ήταν η επιθυμία της **Αστικής Μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας «Ιπποκράτης» Κέντρο Πρόληψης και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας** να επαναλάβει μια προγενέστερη έρευνα σχετικού ενδιαφέροντος. Ο βασικός στόχος της έρευνας είναι να αναδείξει τα ποσοστά της ταύτισης και της εσωτερίκευσης της ιδεολογίας της οικογένειας. Ταυτόχρονα, δεδομένης της τρέχουσας πανδημίας της Covid-19, διερευνώνται οι κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις που αυτή έχει επιφέρει τόσο σε ατομικό όσο και σε οικογενειακό επίπεδο, θεωρώντας ότι μπορεί να αποτελούν ισχυρούς επιδραστικούς παράγοντες στα ποσοστά των μεταβλητών που μελετώνται. Καταληκτικά, μελετήθηκε το ευρύτερο πλαίσιο της οικογένειας και οι λειτουργίες της ούτως ώστε να γίνουν κατανοητές οι βασικές έννοιες ενδιαφέροντος της έρευνας.

OKANA Σε συνεργασία με τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών

ISBN: 978-618-85777-0-1

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗ ΝΗΣΟ ΚΩ

Η οικογενειακή ιδεολογία και η οικογενειακή ταύτιση

Αστική Εταιρεία «Ιπποκράτης»

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΩ

Η οικογενειακή ιδεολογία και η οικογενειακή ταύτιση

Η ερευνητική ομάδα

Φάρκωνας Νικηφόρος (Κοινωνιολόγος)

Σερνικού Άννα – Μαρία (Ψυχολόγος)

Ματθαίου Πελαγία (Κοινωνιολόγος)

Αστική Εταιρεία «ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ» Κέντρο Πρόληψης
των εξαρτήσεων & Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας

OKANA Σε συνεργασία με τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών

Κως, 2021

ISBN: 978-618-85777-0-1

Ευχαριστίες

Στις δύσκολες και πρωτόγνωρες στιγμές που διανύουμε είναι σημαντική η υποστήριξη και συμμετοχή σε κοινωνικές δράσεις που αφορούν την τοπική κοινότητα, για το λόγο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση της παρούσας έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, θα θέλαμε ευχαριστήσουμε τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για τη συνεργασία και τον χρόνο που αφιέρωσαν για τη συμπλήρωση και προώθηση των ερωτηματολογίων. Επιπλέον, ευχαριστούμε ιδιαίτερω τις Σχολικές Μονάδες του νησιού της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και τον Διευθυντή της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δωδεκανήσου κ. Ι. Παπαδομαρκάκη, για τη πολύτιμη βοήθεια τους. Επίσης, ευχαριστούμε τις διαδικτυακές ομάδες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την άμεση ανταπόκριση στο αίτημα της κοινοποίησης της έρευνας μας στα μέλη τους. Επιπρόσθετα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε το “Ράδιο Κως 98 - Δημοτική Τηλεόραση” και τον ραδιοφωνικό σταθμό “Έκφραση 97” για τη παρουσίαση της έρευνας και την ενημέρωση του κοινού για τις δράσεις του Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας “Ιπποκράτης”. Τέλος, ευχαριστούμε τον Ιερωμνήμον Παναγιώτη για τη διάθεση της φωτογραφίας του για το εξώφυλλο της μελέτης.

Χαιρετισμός Προέδρου της Αστικής Εταιρείας «Ιπποκράτης»

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κας ΔΙΟΝΥΣΙΑΣ ΤΕΛΛΗ-ΤΣΙΜΙΣΙΡΗ

**ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΚΩ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ Δ.Σ. ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ "ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ"/
ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ
ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ**

Η εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης βασίζεται σε επιστημονικά τεκμηριωμένα δεδομένα που αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων πρόληψης.

Η Αστική Εταιρεία "Ιπποκράτης" οργανώνει και λειτουργεί εκτός από την Σχολή Γονέων, τα Προγράμματα Προαγωγής και Διατήρησης της Υγείας, τον Συμβουλευτικό Σταθμό για την Οικογένεια και τη Ψυχική Υγεία, και Τμήμα Κοινωνικών Μελετών και Κοινωνικής Παρέμβασης στα πλαίσια του οποίου διενεργήθηκε και η συγκεκριμένη επιστημονική έρευνα που αφορά το προφίλ της οικογένειας στο νησί της Κω.

Πιο συγκεκριμένα η έρευνα ανιχνεύει την οικογενειακή ιδεολογία και την οικογενειακή ταύτιση των ενηλίκων και των ανηλίκων της νήσου Κω, σχετικά με την οικογένεια και τον τρόπο λειτουργίας της. Επίσης διερευνάται η πανδημία και οι επιπτώσεις της, διότι θεωρήθηκε μείζων παράγοντας επιρροής της λειτουργίας της οικογένειας, αλλά και του κοινωνικού συνόλου ευρύτερα.

Η αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων ας αποτελέσει σημαντικό εργαλείο στα χέρια του επιστημονικού προσωπικού τόσο στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των παρεμβάσεων όσο και στην αξιολόγησή τους.

Κως, Σεπτέμβριος 2021
Διονυσία Τελλή-Τσιμισίρη

ΑΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ “ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ”
ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ
Δρ Δημήτριος Κ. Γερούκαλης-Επιστημονικός Διευθυντής
Αλεξάνδρου Διάκου 4 - ΚΩΣ - Τ.Κ. 853 00
ΤΗΛ.: +3022420 24728 - FAX: +3022420 24793
e-mail: kentroprolipsis.kos@gmail.com
e-mail: astikietaireiaippokratis@gmail.com
ίστοσελίδα: www.krippokratiskos.gr
Πληροφορίες: κα Πέγκυ Μήλα-Γραμματειακή Υποστήριξη

Σχολιάζοντας την έρευνα

Ἡ οἰκογένεια, ὡς λέξις καί ὡς ἔννοια, ἐκφέρεται καί ἀναφέρεται καθημερινῶς.

Τί ἐνοοῦμε, τι κατανοοῦμε, ποῖος ὁ ἀναστοχασμός μας;

Ἡ ἠθική συνείδησις καί ἡ αἰσθητική, γεννῶνται ἐντός τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, τῆς οἰκίας, τοῦ οἴκου, τῆς ἐστίας.

Παραλλήλως, ἡ οἰκιακή ἐργασία, εὐτελής καί ἐπαναλαμβάνομενη, προϋποθέτει μόχθο καί ἀγάπη. Ἡ κουζίνα εἶναι ἡ ἔκφρασις καί ἡ χειρονομία ἀγάπης, ἀποτυπώνει τόν κόπον καί ἐκφράζει τήν φροντίδα.

Ἡ λειτουργία τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, διά τῶν καθημερινῶν κινήσεων, ἐργασιῶν, συμπεριφορῶν, ἐκφράζει τήν ἀγάπη, προσοχή καί στοργή, διαπλάθει χαρακτήρες, ἀποτυπώνει τά ἀρχέτυπα τῆς ἠθικῆς καί τῆς αἰσθητικῆς.

Ἡ οἰκογένεια, τό γένος, ὡς κοινότητα, ἀναδεικνύουν τό Πρόσωπο καί ἐκπέμπουν τήν αἴσθησιν τοῦ ἱεροῦ.

Ἡ ἐλληνική οἰκογένεια, ἱστορικῶς καί διαχρονικῶς, χαρακτηρίζεται ὡς μονάδα ὑψηλῆς παραγωγικότητος, πολυμήχανη, προσαρμοστική, πολύεργη.

Γόνιμον φυτώριον ἰδεῶν καί νοοτροπιῶν.

Ἀνέκαθεν ἀποτελεῖ τό θεμελιῶδες δομικό στοιχεῖο ὅλων τῶν κοινωνικο-οικονομικῶν συστημάτων.

Με αὐτά υπ’ ὄψιν, καί δεδομένου ὅτι ἡ οἰκογένεια εἶναι οὐσιαστικόν στοιχεῖον ἀναφοράς τοῦ ἔργου μας, επιχειροῦμαι μίαν πρώτη ἐρευνητική προσέγγισιν.

Δρ Δημήτριος Κ. Γερούκαλης

Ἐπιστημονικός Διευθυντής

Λίγα λόγια για το Κέντρο Πρόληψης «Ιπποκράτης»

Το Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων “ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ” είναι ένα από τα 78 Κέντρα Πρόληψης που λειτουργούν σε όλη την Ελλάδα. Είναι μια προσπάθεια του ΟΚΑΝΑ (Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών) να προσεγγίσει το πρόβλημα των εξαρτήσεων με διαφορετικό τρόπο, ο οποίος βασίζεται στη φιλοσοφία της πρόληψης. Πρόκειται για Αστική Εταιρεία Μη Κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η οποία συστάθηκε το Μάιο του 1998 με έδρα την Κω και περιοχή ευθύνης το Βόρειο Συγκρότημα Δωδεκανήσου. Ο ΟΚΑΝΑ / Υπουργείο Υγείας υποστηρίζει επιστημονικά και οικονομικά κατά το 50% το Κέντρο Πρόληψης. Το υπόλοιπο 50% χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Εσωτερικών/Ε.Ε.ΤΑ.Α. Α.Ε. (Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης Αυτοδιοίκησης .Α.Ε.). Το Κέντρο Πρόληψης ασχολείται με την εφαρμογή προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης και απευθύνεται στον γενικό πληθυσμό και ιδιαίτερα στη σχολική κοινότητα σε εκπαιδευτικούς , γονείς και μαθητές. Μέσα σε ένα κοινωνικό, οικογενειακό και πολιτιστικό περιβάλλον σε κρίση, στόχος των δράσεων μας είναι η κινητοποίηση κάθε μέλους της κοινότητας και η ενίσχυση των παραγόντων που χαρακτηρίζουν ένα υγιή τρόπο ζωής. Η πρόληψη εδράζεται στον πολιτισμό, στην αισθητική του κάλλους, στον λόγο υπέρθεω του ανθρώπου στη ζωή.

Πρόεδρος Διοικητικού Συμβουλίου : Διονυσία Τελλή-Τσιμισίρη / Δημοτική Σύμβουλος

Επιστημονικός Διευθυντής : Δρ. Δημήτριος Κ. Γερούκαλης, Ιατρός-Ψυχίατρος

Επιστημονικά Στελέχη : κος Νικηφόρος Φάρκωνας , Αν. Επιστημ. δ/ντής / Κοινωνιολόγος
κα Έλενα Σεργεντάνη , Κοινωνιολόγος
κα Μαρία Λάμπρου, Κοινωνιολόγος
κα Άννα Μαρία Σερνικού , Ψυχολόγος
κα Πελαγία Ματθαίου , Κοινωνιολόγος
κα Φιλιάνα Οικονόμου , Ψυχολόγος

Γραμματειακή Υποστήριξη : κα Πέγκυ Μήλα, Διοικητικό Στέλεχος

Στοιχεία επικοινωνίας

Αλεξάνδρου Διάκου 4 • 853 00 Κως

22420 24728

kentroprolipsis.kos@gmail.com

<https://www.krippokratiskos.gr>

Abstract

This research paper discusses the profile of families on Kos Island. Primarily, the study is quantitative and based on the statistical analysis of questionnaires physical and / or online. The reason for this research was the desire of the Urban Non-Profit Company "Hippocrates" Center of the Prevention and Promotion of Psychosocial Health to repeat a previous research of relevant interest. The main goal of this research is to highlight the rates of identification and family ideology. At the same time, due to the current pandemic of Covid-19, the study looks into the social and psychological impacts of this pandemic not only in personal level but also in family level. The impacts of this pandemic are considered to be a powerful influence on the percentages of the variables that are being studied in this research. Finally, the study delves into the wider family context in order to clarify the functions of the family system.

Key words: family, family ideology, family identification, roles, function, system, household, family tables, generation gap, Covid-19 (pandemic).

Περιεχόμενα

<i>Ευχαριστίες</i>	3
Χαιρετισμός Προέδρου της Αστικής Εταιρείας «Ιπποκράτης».....	4
Abstract.....	7
Εισαγωγή	10
Κεφάλαιο 1^ο Η έννοια της οικογένειας – Η ιστορική της εξέλιξη	12
1.Οικογένεια	12
1.1 Η Εννοιολόγηση των όρων	12
1.2 Η ιδεολογία της οικογένειας: Ρόλοι και λειτουργίες	19
1.3. Η Ιστορική εξέλιξη της οικογένειας.....	21
1.3.1 Η οικογένεια στις αρχέγονες κοινωνίες.....	21
1.3.2. Η οικογένεια στην αστική-βιομηχανική κοινωνία	22
1.3.3 Η οικογένεια από τον 19 ο αιώνα και έπειτα.....	24
Κεφάλαιο 2 ο Θεωρητικές προσεγγίσεις οικογένειας	26
2.1 Ψυχολογική προσέγγιση: η συστημική θεωρία.....	26
2.1.1 Η οικογένεια ως σύστημα.....	27
2.1.2 Τα μοντέλα της συστημικής θεωρίας και το Οικολογικό μοντέλο	28
2.1.3 Τα βασικά σχήματα διαμόρφωσης σχέσεων στη συστημική θεωρία.....	31
2.1.4 Η οικογενειακή ταυτότητα: Η διαμόρφωση του συστήματος πεποιθήσεων της οικογένειας	34
2.1.5 Ο κύκλος ζωής της οικογένειας.....	43
2.1.6 Οι τελετουργίες και η οικογένεια: το οικογενειακό τραπέζι	45
2.2 Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της οικογένειας	48
2.2.1 Λειτουργιστική θεωρία.....	48
2.2.2 Η προσέγγιση της διαντίδρασης.....	49
2.2.3 Η προσέγγιση του Κονστρουκτιβισμού	50
2.2.4 Θεωρία των συγκρούσεων για την οικογένεια	56
2.3 Οι ανθρωπολογική προσέγγιση της οικογένειας.....	57
Κεφάλαιο 3^ο Η οικογένεια και οι μορφές της	58
3.1 Οι μορφές της οικογένειας	58

3.1.1 Νέες μορφές συμβίωσης.....	59
Κεφάλαιο 4° Η πανδημία του κορωνοϊού (Covid-19) και οι επιπτώσεις της.....	62
4.1 Εισαγωγικές πληροφορίες για τον κορωνοϊό.....	62
4.1.1 Οι ψυχολογικές επιπτώσεις του Covid-19.....	63
4.1.2 Οι κοινωνικές επιπτώσεις του Covid-19	64
4.1.3 Οι οικονομικές επιπτώσεις του Covid-19.....	66
4.1.4 Οι επιπτώσεις του Covid- 19 στην οικογένεια.....	68
4.2 Στρατηγικές αντιμετώπισης του αντίκτυπου της πανδημίας.....	70
Κεφάλαιο 5° Μεθοδολογία Έρευνας	73
5.1 Ο σκοπός της έρευνας.....	73
5.1.1 Οι ερευνητικές υποθέσεις.....	73
5.2 Ερευνητικός σχεδιασμός.....	74
5.2.1 Το ερευνητικό δείγμα.....	75
5.2.2 Δειγματοληπτική τεχνική.....	77
5.3 Υλικά – όργανα έρευνας.....	78
5.4 Ηθικά ζητήματα	81
5.4.1 Ταυτότητα του Κέντρου Πρόληψης και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας.....	81
5.4.2 Εμπιστευτικότητα.....	82
5.4.3 Περιορισμοί.....	82
Κεφάλαιο 6° Η ανάλυση των δεδομένων	83
6.1 Μέθοδος ανάλυσης.....	83
Κεφάλαιο 7° Συμπεράσματα	117
Βιβλιογραφία.....	122
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	122
Ελληνική Βιβλιογραφία	125
Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α	129
Ερωτηματολόγιο μαθητών.....	130
Ερωτηματολόγιο γονέων	137

Εισαγωγή

Αφορμή για τη διεξαγωγή της παρούσας ερευνητικής εργασίας αποτέλεσε το ενδιαφέρον της Αστικής Μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας «Ιπποκράτης», να εντοπίσει τις τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας και της οικογενειακής ταύτισης, τον ενηλίκων όσο και των ανηλίκων της νήσου Κω. Για το σκοπό αυτό μελετήθηκαν έννοιες σχετικές με την οικογένεια και τον τρόπο λειτουργίας της. Παρακάτω, πραγματοποιείται συνοπτική περιγραφή του περιεχομένου των ενοτήτων της ερευνητικής μελέτης.

Αρχικά, κρίνεται σημαντικό να δοθεί ένας όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένος και περιεκτικός ορισμός της έννοιας της οικογένειας με βάση τα μέχρι τώρα βιβλιογραφικά δεδομένα. Παράλληλα στο πλαίσιο της εννοιολόγησης αποσαφηνίζονται επιπλέον όροι, οι οποίοι αφορούν και εμπεριέχονται στην έννοια της οικογένειας και των λειτουργιών της. Αυτοί είναι ενδεικτικά : η έννοια του νοικοκυριού, της οικιακής οικονομίας και τα τελετουργικά γεγονότα στο πλαίσιο της οικογένειας (οικογενειακά τραπέζια, τελετές μύησης). Ταυτόχρονα, στη παραπάνω εννοιολόγηση προστίθενται πληροφορίες για την δομή και τη λειτουργία της οικογένειας. Πιο αναλυτικά, ως δομή ορίζεται το σύνολο των ρόλων, οι θέσεις και ο αριθμός των μελών της οικογένειας και ως λειτουργίες οι διαδικασίες για την εξασφάλιση της επιβίωσης των μελών και της ικανοποίησης των ψυχολογικών και φυσικών αναγκών τους (Γιώτσα, 2004: 25). Επιπλέον θεωρήθηκε σημαντικό να γίνει αναφορά στην ιστορική εξέλιξη της οικογένειας προκειμένου να εντοπισθούν οι διαφοροποιήσεις που έχουν προκύψει στη λειτουργία της με το πέρασμα του χρόνου. Πιο συγκεκριμένα, η ιστορική αναδρομή αφορούσε τα βασικά χαρακτηριστικά της οικογένειας στις αρχέγονες κοινωνίες, στην αστική βιομηχανική κοινωνία και στην περίοδο μεταξύ 19^{ου} αιώνα έως και σήμερα. Επιπρόσθετα χρήσιμο θεωρήθηκε να μελετηθούν και να αναφερθούν οι διάφορες μορφές που έχουν εμφανιστεί κατά το πέρασμα των χρόνων. Τέλος, αποσαφηνίζεται υπο την οπτική διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων. Αναλυτικότερα, αυτές αποτελούν, η κοινωνιολογική προσέγγιση, στην οποία εμπεριέχονται η προσέγγιση του θεωρητικού ρεύματος του λειτουργισμού, της διαντίδρασης, του κονστρουκτιβισμού (σχολή της κοινωνική κατασκευής) και των συγκρούσεων. Εν συνεχεία, η ανθρωπολογική προσέγγιση και τέλος, η ψυχολογική προσέγγιση, η οποία βασίζεται στη συστημική θεωρία δηλαδή στην μελέτη της οικογένειας ως ένα σύστημα.

Ένα ακόμη ζήτημα το οποίο διερευνάται στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας είναι η πανδημία της Covid -19 και οι θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις της, καθώς μια τέτοια κοινωνική συνθήκη, η οποία επηρεάζει τον τρόπο λειτουργία του κοινωνικού συνόλου, θεωρήθηκε ισχυρός επιδραστικός παράγοντας τόσο στις ψυχολογικές διεργασίες του ατόμου όσο και της οικογένειας. Επομένως, δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί ο συσχετισμός της με την λειτουργία της οικογένειας.

Καταληκτικά, μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προέκυψε η διατύπωση συγκεκριμένων ερευνητικών υποθέσεων σχετικών με τον σκοπό της έρευνας. Οι υποθέσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν ή απορρίφθηκαν κατά την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων, όπως αυτή προέκυψε από το πρόγραμμα στατιστικής επεξεργασίας.

Κεφάλαιο 1^ο Η έννοια της οικογένειας – Η ιστορική της εξέλιξη

1.Οικογένεια

1.1 Η Εννοιολόγηση των όρων

Σε αυτή την ενότητα αποσαφηνισθούν οι βασικοί όροι, οι οποίοι αναφέρονται στην εκτεταμένη βιβλιογραφία σχετικά με την οικογένεια και το νοικοκυριό. Οι όροι αυτοί είναι οι εξής: οικογένεια, οικογενειακοί ρόλοι, λειτουργίες της οικογένειας, δομή της οικογένειας, οικιακή οικονομία και οικογενειακές τελετουργίες.

Αφετηρία για την εννοιολόγηση των όρων αποτελεί η ετυμολογική ανάλυση της λέξης «οικογένεια». Η λέξη αυτή προέρχεται από τα δυο συνθετικά «οίκος» και το «γένος». Σύμφωνα με τον Γ. Μπαμπινιώτη (1998), η έννοια της οικογένειας σχετίζεται με «ότι κάποιος είναι «οικογενής», γεννημένος σε ορισμένο οίκο, με το καθεστώς και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή την ιδιότητα». Ο οίκος ορίζεται ως μια αυτόνομη παραγωγική μονάδα, η οποία περιλαμβάνει την οικογενειακή περιουσία. Ο κάθε οίκος, στην αρχαία Ελλάδα, είχε τις δικές του εστιακές και θρησκευτικές τελετές, οι οποίες θεωρούνταν πολύ σημαντικές για την ομαλή λειτουργία του (Ρέττος, 2018: 6-7). Όσον αφορά την έννοια του «γένους», αντικατοπτρίζει ένα σύνολο ειδών με κοινή συγγένεια και ιδιότητες (Πύλη για την ελληνική γλώσσα, 2008).

Στη συνέχεια σχετικά με τον ορισμό της οικογένειας, ο Burgess (1926) την αποδίδει ως ένα «σύνολο αλληλεπίδρασης προσωπικοτήτων». Σύμφωνα με 'αυτόν τον ορισμό, η οικογένεια αφορά τόσο την αλληλεπίδραση των μελών με την κοινωνία όσο και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Επιπρόσθετα, βασικό στοιχείο της έννοιας της οικογένειας εμφανίζεται να είναι η κοινωνικοποίηση των μελών και η διαμόρφωση των προσωπικοτήτων τους μέσα από αυτή τη διαδικασία (Γεώργας, 1999: 23). Σύμφωνα με την Virginia Satir, υποστηρίκτρια της οικογενειακής θεραπείας, η οικογένεια ορίζεται ως μια συνεκτική ομάδα, η οποία στηρίζεται σε βασικές λειτουργίες που αποβλέπουν στην ικανοποίηση των σεξουαλικών και γενετήσιων αναγκών καθώς επίσης και στη μετάδοση πολιτισμικών στοιχείων. Σημαντικό στόχο της οικογένειας αποτελεί η υποστήριξη, η ανατροφή και η καθοδήγηση των μελών (Πιλήσης, 2010: 43). Όπως προκύπτει από τη σύγκριση των παραπάνω δύο ορισμών, σημαντική αποδεικνύεται η συμβολή της οικογένειας στην ανατροφή και την κοινωνικοποίηση των μελών της.

Επιπρόσθετα, υπάρχουν θεωρητικοί που ορίζουν την οικογένεια, ως μια κοινωνική συμφωνία. Σύμφωνα με τον Stephens (1963), ο οποίος έδωσε έμφαση στην πυρηνική οικογένεια, πυρήνας της οικογένειας είναι το γαμήλιο συμβόλαιο ή ο γάμος. Με βάση τις παραπάνω προϋποθέσεις καθορίζονται τα δικαιώματα, τα καθήκοντα και οι οικονομικές υποχρεώσεις των μελών. Προϋπόθεση όλων είναι η διαμονή σε κοινή κατοικία (Πουλιάνου, 2019: 15). Με την παραπάνω άποψη περί κοινής κατοικίας συμφωνεί και ο Murdock(1949), υποστηρίζοντας ότι «η οικογένεια είναι κοινωνική ομάδα με χαρακτηριστικά τη διαμονή στον ίδιο χώρο, την οικονομική συνεργασία και την αναπαραγωγή» (Γεώργας, 1999: 23). Ο Murdock, υποστηρικτής της κλασικής κοινωνιολογικής θεώρησης για την οικογένεια (πυρηνική), αναφέρει, ότι η οικογένεια είναι μια κοινωνική ομάδα που «χαρακτηρίζεται από δεσμούς αίματος, αγχιστείας, γάμου ή υιοθεσίας , τα μέλη της ζουν μαζί, συνεργάζονται οικονομικά και φροντίζουν τους απογόνους του» (Hughes & Kroehler, 2007: 503). Όπως είναι φανερό, ο όρος οικογένεια ταυτίζεται κατά κύριο λόγο με την έννοια της πυρηνικής οικογένειας, ειδικά στις Δυτικές κοινωνίες. Με τον όρο πυρηνική, νοείται η οικογένεια η οποία αποτελείται από τους γονείς και τα παιδιά. Πιο αναλυτικά, η οικογένεια είναι το πλαίσιο το οποίο εξασφαλίζει την επιβίωση κάθε μέλους ανεξάρτητα από το κοινωνικό σύστημα, συμβάλλοντας στην συμπεριφορική και ψυχολογική ανάπτυξη του (Πουλιάνου, 2019: 15). Επομένως η οικογένεια είναι μια σχετικά μικρή ομάδα συγγενών ή προσώπων με συγγενική σχέση που συγκατοικούν και αποτελείται από ένα ενήλικο άτομο και ένα εξαρτώμενο ανήλικο (Γεωργας, 2004: 1).

Σε αντίθεση με τους παραπάνω ορισμούς, οι οποίοι θεωρούν βασικά στοιχεία ύπαρξης της οικογένειας την κοινή κατοικία και την σύναψη γάμου ή γαμήλιου συμβολαίου, υπάρχουν θεωρίες, που στρέφονται προς την κατάργηση των παραπάνω χαρακτηριστικών ως απαραίτητων προϋποθέσεων. Ο Popenoe (1988), επισήμανε ότι για να θεωρηθεί μια ομάδα ανθρώπων οικογένεια δεν είναι απαραίτητη η σύναψη γάμου ούτε ένα ετερόφυλο πρότυπο, καθώς ούτε η ύπαρξη δύο γονέων. Οικογένεια θεωρείται για παράδειγμα ένας γονέας (ενήλικος), με ένα εξαρτώμενο τέκνο. Κοινωνική αποστολή της οικογένειας είναι η αναπαραγωγή, η κοινωνικοποίηση και η ανατροφή των παιδιών. Συνδετικός κρίκος μεταξύ των μελών αποτελούν το κοινό αίσθημα αγάπης, η συντροφιά, ο έλεγχος των ερωτικών σχέσεων και η οικονομική τους συνεργασία. Οι Lauer & Lauer (2000) υποστηρίζουν ότι η οικογένεια είναι μια συνεκτική ομάδα ανθρώπων που νοιάζονται και σέβονται ο ένας τον άλλον, βασισμένοι στους συναισθηματικούς δεσμούς και στην οικειότητα που έχουν αναπτύξει (Hughes & Kroehler, 2007: 503). Σύμφωνα

με τους Terperman & Wilson (1993), για την οικογένεια δεν αποτελεί βασική προϋπόθεση ο κοινός χώρος διαμονής των μελών. Επίσης, δεν είναι απαραίτητη η σύναψη κάποιου συμβολαίου, έτσι δηλαδή η οικογένεια θεωρούνται άτομα τα οποία πιθανά έχουν δεσμευτεί συναισθηματικά μεταξύ τους. Στο πλαίσιο της οικογένειας είναι πιθανή η παροχή φροντίδας σε άλλα εξαρτώμενα συγγενικά μέλη (Πουλιάνου, 2019: 15). Με βάση τη παραπάνω θεωρία φανερώνονται οι αλλαγές που έχουν συμβεί στον κοινωνικό ρόλο της γυναίκας, τόσο στο χώρο της οικίας όσο και στην εργασία. Επιπλέον διαφαίνεται η σύγχρονη μορφή της οικογένειας η οποία καταρρίπτει την αναγκαστική ύπαρξη δύο ενηλίκων που έχουν συνάψει γάμο και συγκατοικούν σε κοινό οίκημα. Ένα παιδί και ένας γονέας επαρκούν για να θεωρηθούν οικογένεια (Γεωργας, 2004: 1)

Μια διεθνής προσέγγιση, αναφορικά με τη δομή της οικογένειας επεξηγεί ότι η έννοια αφορά «τον καθορισμό των οικογενειακών δομών που θεωρούνται φυσιολογικοί ή παρεκκλίνοντες αλλά και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ως νόμιμα και δεσμευτικά». Δικαστικές και νομοθετικές πράξεις αναγνωρίζουν σε ζευγάρια που συζούν δικαιώματα, όπως τα επιδόματα, άδειες πένθους και συνταξιοδοτικά προνόμια (Hughes & Kroehler, 2007: 503-518). Με αφορμή την παραπάνω προσέγγιση, ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικών Λειτουργιών στις ΗΠΑ ορίζει την οικογένεια ως μια ομάδα δύο ή περισσότερων ατόμων που αυτοπροσδιορίζεται ως οικογένεια και αναλαμβάνουν υποχρεώσεις οι οποίες είναι γενικώς αποδεκτές από τα οικογενειακά συστήματα (Πιλήσης, 2010: 43).

Ένας άλλος τρόπος ερμηνείας της οικογένειας είναι ο χαρακτηρισμός της ως σύστημα. Σύμφωνα με την Α. Γιώτσα (2004:25), η οικογένεια είναι ένα σύστημα μικρό σε μέγεθος, δυναμικό, που αποτελείται από άτομα. «Τα άτομα αποτελούν μια οργανωμένη κοινωνική ομάδα διαφορετικών γενεών που διέπεται από κοινωνικές νόρμες σχετικές με την καταγωγή, την συγγένεια και την κοινωνικοποίηση των νέων». Αυτά έχουν ως συνδετικό κρίκο τις αλληλεπιδράσεις τους και την αναγκαία εξάρτησή τους. Οι αλλαγές στο σύστημα επηρεάζουν αλυσιδωτά τα μέλη, είτε με άμεσο τρόπο είτε με έμμεσο. Οι αλληλεπιδράσεις μπορεί να έχουν χαρακτήρα φυσιολογικό ή παθολογικό (Πιλήσης, 2010: 44). Τα μέλη θα πρέπει να βρουν τρόπο να συνυπάρχουν αρμονικά ώστε το σύστημα να τείνει προς την αρμονικότητα (Τσουνής, 2013: 110).

Μια ακόμη έννοια η οποία προκύπτει στα πλαίσια μελέτης της οικογένειας είναι αυτή του νοικοκυριού. Πιο συγκεκριμένα, το νοικοκυριό ορίζεται, ως το πιο κοινό κοινωνικό συστατικό

επιβίωσης, ως η μικρότερη και περισσότερο «άκαμπτη» ομάδα δραστηριοτήτων. Η έννοια αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία: α) το κοινωνικό (social), το οποίο αφορά τη δημογραφική ενότητα συμπεριλαμβανομένου του αριθμού και των σχέσεων των μελών, β) το υλικό (material), που αναφέρεται στη κατοικία, τις περιοχές δράσης και τα υπάρχοντα των μελών και γ) το συμπεριφορικό (behavioral), το οποίο σχετίζεται με τις δραστηριότητες που τα μέλη εκτελούν. Η φύση του νοικοκυριού ποικίλει από κοινωνία σε κοινωνία. Στη κοινωνία μας, η δημογραφική ενότητα του νοικοκυριού αφορά συχνότερα τη πυρηνική οικογένεια και τα μέλη της (Wilk & Rathje, 1982: 618).

Ακόμη, ο όρος νοικοκυριό σύμφωνα με την S.Yanagisako είναι ένα σύνολο ατόμων τα οποία δεν μοιράζονται μόνο ένα χώρο διαμονής αλλά και ένα σύνολο δραστηριοτήτων. Αυτές οι δραστηριότητες σχετίζονται με τη παραγωγή, τη κατανάλωση, την αναπαραγωγή, την ανατροφή των παιδιών και την μετάδοση. Αυτές οι δραστηριότητες αποδίδονται με τον χαρακτηρισμό «οικιακές». Όσον αφορά τη παραγωγή, οι λειτουργίες αφορούν την παραγωγή φαγητού ενώ η κατανάλωση ή η κατανομή σχετίζεται με τη μια διαδικασία μεταφοράς πόρων από παραγωγούς σε καταναλωτές. Η μετάδοση αποτελεί μια ειδική μορφή κατανομής, η οποία αφορά τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων, των ρόλων και ιδιοκτησίας μεταξύ των γενεών. Τέλος, η αναπαραγωγή είναι η λιγότερο ευέλικτη λειτουργία και σχετίζεται με την ανατροφή και την κοινωνικοποίηση των παιδιών (Wilk & Rathje, 1982: 621; Yanagisako - Junko, 1979: 164).

Σε κάθε κοινωνία, οι αρχές οργάνωσης των νοικοκυριών προκύπτουν από διαφορετικούς συνδυασμούς ενός ή περισσότερων λειτουργιών από τις οποίες αναφέρθηκαν. Σε διαφορετικά στάδια πολιτισμικής ανάπτυξης, σε διαφορετικά περιβάλλοντα και σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, τα νοικοκυριά παρουσιάζουν διαφορετικές λειτουργίες και επομένως διαφέρουν ως προς το μέγεθος, την οργάνωση και τον αναπτυξιακό κύκλο (Wilk & Rathje, 1982: 621). Σύμφωνα με τον Bulmer, η οικογενειακή ομάδα, στην οποία τα άτομα αναγνωρίζουν μια κοινή εξουσία σε οικιακά θέματα, είναι μια εμφανής οικιακή ενότητα. Ο Seddom, προσφέρει τον όρο «μονάδα προϋπολογισμού» (budget unit) για να περιγράψει μια ομάδα ατόμων που έχουν «κοινό ταμείο» και ανταλλάσσουν αγαθά χωρίς υπολογισμούς (Yanagisako - Junko, 1979: 165). Σύμφωνα με την επιστήμη της εθνολογίας, το νοικοκυριό ορίστηκε ως μια ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι ζουν κάτω από την ίδια στέγη και συνεργάζονται οικονομικά σε καθημερινή βάση. Αυτός ο ορισμός, ωστόσο δεν λειτούργησε στο διαπολιτισμικό πλαίσιο. Ο Goody (1972) και ο Bender

(1967), κατέδειξαν ότι υπάρχουν πολλές κοινωνίες, στις οποίες οι ομάδες μένουν σε μια κοινή κατοικία αλλά ουσιαστικά αποτελούν ξεχωριστά νοικοκυριά, επειδή ως μέλη δεν συνεργάζονται σε μια οικονομική δραστηριότητα (Wilk & Rathje, 1982: 620).

Το νοικοκυριό μπορεί να αποδοθεί και με έναν άλλο όρο ως «οικιακή ομάδα». Σύμφωνα με τον Fortes, η οικιακή ομάδα είναι μια ενότητα νοικοκυριού, η οποία είναι οργανωμένη με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχει τις υλικές και πολιτισμικές πηγές στα μέλη της. Αυτές είναι απαραίτητες για τη διατήρηση και την ανατροφή των μελών. Εντός του πλαισίου της οικιακής ομάδας, συμπεριλαμβάνονται οι οικιακές αρμοδιότητες. Οι δημογραφικές εξελίξεις επηρεάζουν το μέγεθος και τη σύσταση των οικογενειακών ομάδων ενεργώντας ως περιορισμοί στην επίτευξη του πολιτιστικά ιδανικού νοικοκυριού ή οικογενειακού τύπου. Επιρροή εμφανίζεται, επίσης, στα οικονομικά του νοικοκυριού. Αλλαγές στη δημογραφική δομή του νοικοκυριού κατά τον αναπτυξιακό του κύκλο θα επιφέρουν αλλαγές στην αναλογία των καταναλωτών και των εργαζομένων. Μια διαφορετική ανάμειξη οικονομικών ή περιβαλλοντικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των εργασιακών αναγκών στην παραγωγή, των αμυντικών αναγκών, της φροντίδας των παιδιών, της φορολογίας και των εφαρμογών στρατολόγησης για την πολιτεία, αναφέρονται ως υποκειμενικοί λειτουργικοί ρόλοι για τη παρουσία συγκεκριμένων μορφών οικιακών ομάδων (Yanagisako - Junko, 1979: 166-169).

Βάση ερευνών, τα νοικοκυριά εκτεταμένων οικογενειών είναι πιθανόν να εμφανιστούν και να επικρατήσουν στην κοινωνία κάτω από ορισμένες συνθήκες, οι οποίες αφορούν τις εργασιακές απαιτήσεις των γονέων. Αρχικά, η εμφάνιση σχετίζεται με τη μητέρα, η οποία μπορεί να δυσκολεύεται να φροντίσει τα παιδιά σε συνδυασμό με τις χρονοβόρες και δύσκολες οικιακές εργασίες ή στην περίπτωση που αναλαμβάνει δραστηριότητες εκτός σπιτιού. Επίσης, όταν ο πατέρας δεν είναι σε θέση να φέρει τα «προς το ζην» στην οικογένεια, τότε είναι εξίσου πιθανό να εμφανιστούν νοικοκυριά εκτεταμένων οικογενειών, διότι το σύστημα της οικογένειας χρειάζεται υποστήριξη. Στην απουσία τέτοιων απαιτήσεων, το νοικοκυριό εκτεταμένων οικογενειών, δεν θα εμφανιζόταν σε καμία περίπτωση, διότι θα μαστιζόταν από τις «συνήθεις» δυσκολίες της εκτεταμένης οικογενειακής δυναμικής, συμπεριλαμβανομένης της ζήλιας και προβλημάτων εξουσίας (Yanagisako - Junko, 1979:173).

Η απόδειξη ότι οι κοινωνίες συμπεριλαμβάνουν διαφορετικές συχνότητες μορφών νοικοκυριών προκαλεί την ταξινόμηση όλων των νοικοκυριών σε δύο κατηγορίες. Η μια αφορά τα

«νοικοκυριά εκτεταμένης οικογένειας» (extended family household) και η άλλη, τα «ανεξάρτητα οικογενειακά νοικοκυριά» (independent family household). Οι ερευνητές αφού έχουν αναγνωρίσει σε πρότερη έρευνα την παραγωγική δραστηριότητα του νοικοκυριού, μπορούν να επιβεβαιώσουν τις τεχνολογικές της απαιτήσεις και να τις εξελίξουν προκειμένου να αποδείξουν, ότι το νοικοκυριό συνυπάρχει με αυτές τις εργασιακές απαιτήσεις. Μια παραγωγική δραστηριότητα μπορεί να επιτευχθεί από διαφορετικές μορφές νοικοκυριών. Αυτή η δραστηριότητα καθορίζεται με βάση τη οργάνωση της παραγωγής, τη κατανομή των εργασιών με βάση το φύλο και την ηλικία, , την συνεργασία σε παραγωγικά καθήκοντα νοικοκυριού και την ανταλλαγή εργασίας ανάμεσα στα νοικοκυριά (Yanagisako - Junko, 1979:174).

Μια ακόμη σχετική έννοια που διερευνάται είναι η οικιακή οικονομία. Η έννοια αυτή πραγματεύεται την ορθολογική οργάνωση και διαχείριση του οίκου ως οικονομικής ομάδας. Αναλυτικότερα ορίζεται σύμφωνα με τη Διεθνή Ομοσπονδία Οικιακής Οικονομίας (1972), ως το επιστημονικό πεδίο το οποίο «αξιοποιεί, αναπτύσσει και οργανώνει τις ανθρώπινες ικανότητες και τα υλικά αγαθά για την παρούσα και τη μελλοντική ευημερία του ατόμου, της οικογένειας, της κοινότητας και των κοινωνικών ιδρυμάτων. Για το σκοπό αυτό γίνεται μελέτη και έρευνα στις επιστήμες και στις τέχνες που αναφέρονται σ' όλους τους τομείς και στις αλληλεπιδράσεις της οικογενειακής ζωής με το φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον του ανθρώπου» (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2016).

Ένα παράδειγμα οικιακής οικονομίας με εφαρμογή στην οικογένεια αποτελεί αυτή η οποία εμφανίζεται στα πλαίσια της ελληνικής οικογένειας. Αναλυτικότερο ο ιστορικός Γ. Δερτιλής αναφέρεται στο θετικό ρόλο της ελληνικής οικογένειας. Τονίζει ότι την θεωρεί «ως μονάδα παραγωγής και μάλιστα ως μονάδα υψηλής παραγωγικότητας και ως το κατεξοχήν παραγωγικό κύτταρο της ελληνικής οικονομίας εδώ και αιώνες. Πρόκειται για οικογένεια μεσογειακού τύπου: πολυμήχανη, προσαρμοστική, πολύεργη (εννοείται ότι σε αυτά τα θέματα θα επανέλθω). Στον μεσογειακό τύπο προσθέτουμε ένα πρόσθετο, ελληνικό χαρακτηριστικό που υπήρχε ανέκαθεν: η ελληνική οικογένεια ήταν και είναι μια ιδιότυπη, συμπαγής οικονομική κοινοπραξία, απίστευτη εργατική όταν εργάζεται για το δικό της όφελος, ένα κοινωνικό κύτταρο εγωπαθές και πανίσχυρο, πότε οχυρό απόρθητο και πότε ελαφρύ τεθωρακισμένο, ευέλικτο και επιθετικό» (Δερτιλής, 2018: 19-21).

Καταληκτικά, επισημαίνονται οι τελετουργικές πράξεις στην οικογένεια ως «τα γεγονότα ή οι πράξεις που επαναφέρουν στη μνήμη συγκεκριμένα συναισθήματα ή έχουν ιδιαίτερο νόημα, ενώ ως «συνήθειες» τα συγκεκριμένα πρότυπα δραστηριότητας ή επικοινωνίας που επαναλαμβάνονται υπό συγκεκριμένες συνθήκες» (O'Neil, 2002:1).

1.2 Η ιδεολογία της οικογένειας: Ρόλοι και λειτουργίες

Η οικογένεια ως έννοια έχει δυο βασικές συνιστώσες: α) τη δομή και β) τη λειτουργία. Ως δομή ορίζεται το σύνολο των ρόλων, οι θέσεις και ο αριθμός των μελών της οικογένειας και ως λειτουργίες οι διαδικασίες για την εξασφάλιση της επιβίωσης των μελών και την ικανοποίηση των ψυχολογικών και φυσικών αναγκών τους (Γιώτσα, 2004: 25).

Οι λειτουργίες της οικογένειας, σύμφωνα με τη θεωρία του λειτουργισμού συνοψίζονται ως εξής:

- **Αναπαραγωγική λειτουργία:** είναι απαραίτητη για την κοινωνία και αφορά την βιολογική αναπαραγωγή της με σκοπό την διαρκή ανανέωση των μελών της.
- **Κοινωνικοποίηση (εκπαιδευτικές λειτουργίες):** αφορούν την πολιτισμική καλλιέργεια της κοινωνίας. Περιλαμβάνουν: (α) λειτουργίες που αποσκοπούν στην απόκτηση γνώσεων, τεχνογνωσίας και παραγωγικών ικανοτήτων και (β) τη λειτουργία της κοινωνικοποίησης. Τα παιδιά μαθαίνουν τους κοινωνικούς κανόνες από την οικογένεια, η οποία αποτελεί τον βασικό φορέα πολιτισμικής μεταβίβασης. Η οικογενειακή κοινωνικοποίηση συνεχίζεται για όλη τη διάρκεια της ζωής κάποιου.
- **Οικονομικές λειτουργίες:** αποβλέπουν στην επιβίωση μιας οικογένειας και στην διατήρηση ή βελτίωση της κοινωνικής της θέσης.
- **Ψυχολογικές λειτουργίες:** εξασφαλίζουν σε όλα τα μέλη της οικογένειας συναισθηματική υποστήριξη, συντροφικότητα, ασφάλεια, ένα γενικότερο αίσθημα ευημερίας. Στις σύγχρονες κοινωνίες δεδομένης της αποπροσωποποίησης των σχέσεων τα παραπάνω χαρακτηριστικά αποκτούν ιδιαίτερη σημασία.
- **Λειτουργίες μέριμνας και πρόνοια:** σχετίζονται με την παροχή φροντίδας στα μέλη της οικογένειας, εφόσον την χρειάζονται.
- **Λειτουργίες απόδοσης κοινωνικής ευθύνης:** η οικογένεια πρέπει να συμβάλλει στον καθορισμό της συμπεριφοράς των μελών της και στη συμμετοχή τους σε ευρύτερες ομάδες.
- **Σεξουαλική δραστηριότητα:** αφορά στην θέσπιση κανόνων νομιμότητας, ώστε να υπάρχει σεβασμός προς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Καμία κοινωνία δεν εξασφαλίζει απόλυτη ελευθερία σεξουαλικής έκφρασης (Hughes & Kroehler, 2007: 514-516)

Ως ρόλοι νοούνται «ένα σύνολο προσδοκιών (δικαιωμάτων και υποχρεώσεων), που καθορίζει τη προσδοκώμενη και μη συμπεριφορά του κατόχου κάποιας κοινωνικής θέσης» (Hughes & Kroehler, 2007: 158). Σχετικά με την έννοια των ρόλων οι θεωρητικοί Mead & Linton υποστηρίζουν ότι, οι ρόλοι μαθαίνονται κατά τη διάρκεια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν και συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις κοινωνικές θέσεις και τις προσδοκίες των άλλων γι' αυτή τη θέση (Γιώτσα, 2004: 27). Οι ρόλοι αποδίδονται συνειδητά ή υποσυνείδητα και μπορούν να είναι παραδοσιακοί, μοντέρνοι, τυπικοί ή άτυποι. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι ρόλοι έχουν αρνητικό πρόσημο και γι' αυτό θα πρέπει να εντοπιστούν και να γίνει κατανοητός ο λόγος που λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας (Τσούνης, 2013: 109). Σε επιστημονικό επίπεδο, η οικογένεια αναφέρεται ως ένα κοινωνικό σύστημα στο οποίο ενυπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί ρόλοι και διαφορετικές θέσεις εξουσίας που σχετίζονται με ποικίλες λειτουργίες. Αυτό ονομάζεται οικογενειακή ιδεολογία (Levinson & Huffman, 1955: 252).

1.3. Η Ιστορική εξέλιξη της οικογένειας

1.3.1 Η οικογένεια στις αρχέγονες κοινωνίες

Ο θεωρητικός Engels ορίζει την οικογένεια ως μια «λέξη που εφευρεθεί από τους Ρωμαίους, «Familia», για να χαρακτηριστεί ένας νέος κοινωνικός οργανισμός, στον οποίο ο αρχηγός είχε υπό την εξουσία του γυναίκες, παιδιά και δούλους με δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω τους» (Μάτσα, 2020). Σύμφωνα με εκείνον, η ιστορία της οικογένειας χρονολογείται το 1861 και συνδέεται με την έκδοση του «Μητρικού Δικαίου» Μπαχόφεν, στο οποίο διατυπώνονται οι εξής παραδοχές:

- Οι άνθρωποι ζούσαν χωρίς να έχουν περιορισμούς σχετικά με τις σεξουαλικές τους σχέσεις.
- Οι σχέσεις λόγω των μορφών τους απέκλειαν το ενδεχόμενο μιας σίγουρης πατρότητας.
- Οι γυναίκες ήταν οι μόνες που μπορούσαν να απολαμβάνουν την σιγουριά της μητρότητας. Γι' αυτό το λόγο η γυναίκα αποτελούσε εξέχουσα μορφή σεβασμού.
- Το πέρασμα προς τη μονογαμία ξεκίνησε να εφαρμόζεται μέσω θρησκευτικών εντολών και ιδιαίτερα της εντολής ότι μια γυναίκα ανήκε αποκλειστικά σε έναν άνδρα.

Σύμφωνα με τους Morgan & Engels, η οικογένεια συμβαδίζει με την εξέλιξη της ιστορίας και συνάμα της ανθρωπότητας, περνώντας δηλαδή από την περίοδο του κυνηγιού προς την καρποσυλλογή και έως την ένταξη στην βιομηχανία. Ξεκινώντας από την περίοδο της βαρβαρότητας, κατά την οποία η πρωτόγονη κοινωνία ήταν μητριαρχική, μεταβαίνουμε στη ζευγαρωτή οικογένεια, στην οποία ένας άνδρας αντιστοιχεί σε πολλές γυναίκες ενώ μία εξ αυτών είναι η «ευνοούμενη» του. Την περίοδο της ζευγαρωτής οικογένειας, επιβάλλεται τιμωρία για την μοιχεία και επιτρέπονται σχέσεις ανάμεσα στα αδέρφια. Στη συνέχεια, η μορφή της οικογένειας εξελίσσεται στην λεγόμενη «οικογένεια πουναλούα», κατά την οποία αδελφές από ένα γένος μπορούσαν να παντρευτούν αδελφούς από άλλο γένος ενώ παράλληλα, αποκλείονταν οι αιμομικτικές σχέσεις ανάμεσα σε αδέρφια. Σημαντικό είναι να αναφερθεί, ότι η σύγχρονη ανθρωπολογία είναι σε θέση να επιβεβαιώσει την ύπαρξη των ομαδικών γάμων αλλά όχι τον τύπο της οικογένειας πουναλούα» (Μάτσα, 2020).

Με βάση τα παραπάνω φανερώνεται ότι, στις πρωτόγονες κοινωνίες η θέση της γυναίκας έχει μεγαλύτερη ισχύ, διότι δεν υποχρεωνόταν να εξαρτάται από τον άνδρα. Τόσο το νοικοκυριό όσο και η εργασία ήταν ισάξια. Η γυναίκα παρήγαγε μεγάλο μέρος των αγαθών και είχε δικαίωμα

επάνω στις αποφάσεις (Πουλιάνου, 2019: 17). Ο Engels υποστήριξε ότι, ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα δύο φύλα επισφραγίστηκε, ως μια ταξική αντίθεση με αποτέλεσμα την μονογαμία. Η γυναίκα μ' αυτόν τον τρόπο είναι σε θέση να εξασφαλίσει την πατρότητα των παιδιών της και παραδίδεται άνευ όρων στον άνδρα. Στις πρώτες κοινωνίες σημαντικό ρόλο έπαιζαν οι οικογενειακές σχέσεις συγγένειας και ιδιαίτερα στο ζήτημα της παραγωγής των αγαθών. Με το πέρασμα των χρόνων μειώθηκε η ανάδυση της ατομικής ιδιοκτησίας και πλέον η οικογένεια ταυτίζεται με τις σχέσεις συγγένειας (Μάτσα, 2020). Ο Engels (1884) αναφέρει ότι: «Πραγματοποιήθηκαν αλλαγές στα πλαίσια της ανάπτυξης των σχέσεων εκμετάλλευσης η κοινοτική συγγενική ομάδα έσπαζε και η εξατομικευμένη οικογένεια χωρισμένη πια έγινε μια απομονωμένη και ευάλωτη ομάδα οικονομικά υπεύθυνη για τη διατροφή των μελών και την ανατροφή των παιδιών» (Πουλιάνου, 2019: 17)

Κατά το πέρασμα των χρόνων πολλές λειτουργίες της οικογένειας αυτονομήθηκαν, ιδιαίτερα την περίοδο της αρχαιότητας. Πλέον, η απόλυτη εξουσία του «Pateras familias» προς τα μέλη της οικογένειας περιορίζεται και ενδυναμώνονται τα υπέρ-οικογενειακά σχήματα. Επιπρόσθετα, στο κομμάτι της θρησκείας, από την λατρεία των προγόνων και των θεοτήτων μεταβαίνουμε στην δημόσια λατρεία πολιούχων και εθνικών θεοτήτων. Ξεκινάει η ύπαρξη υπερκοινωνικών θρησκειών και εκκλησιών (Τσαούση, 2004: 447)

1.3.2. Η οικογένεια στην αστική-βιομηχανική κοινωνία

Η οικογένεια έχει δεχθεί αλλαγές τους τελευταίους αιώνες ιδιαίτερα τον 18^ο-19^ο, καθώς παρατηρείται άνοδος της αστικής τάξης και ταυτόχρονα ιδανικές κοινωνικές συνθήκες για την ανάπτυξη των βιομηχανικών πόλεων. Με βάση τα παραπάνω προκύπτει ότι, όσο πιο απλή είναι η κοινωνική οργάνωση, τόσο περισσότερες είναι οι ανάγκες που καλύπτει ο θεσμός της οικογένειας. Επομένως, η μορφή του θεσμού γίνεται εντονότερη και περισσότερο πολύπλοκη. Αντιθέτως, όσο πιο σύνθετη είναι η κοινωνία τόσο πιο πολύπλοκη είναι η οργάνωση της, με συνέπεια την αποδέσμευση και αυτονόμηση κάποιων λειτουργιών της.

Κάποιες από τις λειτουργίες της οικογένειας εκείνη την περίοδο περιορίζονται. Η οικογένεια δηλαδή, δεν λειτουργεί πλέον ως παραγωγική μονάδα, καθώς τα μέλη εργάζονται πλέον έξω από τον οίκο και κερδίζουν το εισόδημα τους. Παράλληλα, έχει περιοριστεί η ατομική καταναλωτική συμπεριφορά της οικογένειας και η λειτουργία της κοινωνικοποίησης των μελών της, διότι το

σχολείο και οι διάφοροι πολιτικοί και προνομιακοί θεσμοί έχουν αναλάβει αυτή τη λειτουργία. Εν αντιθέσει, εντείνεται η συναισθηματική υποστήριξη των μελών της οικογένειας με την έμπρακτη έκφραση των συναισθημάτων και οι σχέσεις γίνονται αμεσότερες χαρακτηριζόμενες από την ευαισθησία και ευθραυστότητα τους (Τσαούση, 2004: 447-448).

Την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης εμφανίζεται η εξασθένιση της εκτεταμένης οικογένειας, το οποίο αποτελεί χαρακτηριστικό της αγροτικής κοινωνίας ενώ παράλληλα προκύπτει η εμφάνιση της συζυγικής οικογένειας. Η συζυγική οικογένεια χαρακτηρίζει την αγροτική κοινωνία της Αγγλίας τον 16^ο αιώνα καθώς και των περισσότερων χωρών της Ευρώπης (Τσαούση, 2004: 450-451) Όσον αφορά το Ελληνικό πλαίσιο η οικογενειακή μονάδα ήταν ισότιμη με την εργασιακή. Τα άτομα απασχολούνταν σε αγροτικές εργασίες, έχοντας συνδέσεις μεταξύ τους, από τις οποίες ανώτερη όλων ήταν αυτή του οικογενειακού δεσμού. Οι δεσμοί αυτοί ήταν πιο χαλαροί και έδιναν τη δυνατότητα ένταξης και σε άτομα εκτός του κύκλου της οικογένειας, χαρακτηριστικό που δεν συναντάται σε περιοχές της Ευρώπης (Πουλιάνου, 2019: 47).

Στην αγροτική κοινωνία της Ελλάδας κατά τη βιομηχανική περίοδο αναδύεται η σημαντικότητα του ρόλου της μητέρας. Ο άνδρας αναλαμβάνει τον κοινό βίο, στον οποίο κατέχει εξουσία και διεκπεραιώνει όλες τις κοινές υποθέσεις. Η γυναίκα αναλαμβάνει τα του οίκου, έχοντας μια δυναμική φιγούρα. Φανερή ήταν η δύναμη της γυναίκας στο νοικοκυριό, η επιρροή της στις οικογενειακές αποφάσεις και η κατοχή κτηματικής περιουσίας, την οποία έλεγχε ακόμη και μετά το γάμο. Επίσης, ισχυρή επιρροή είχε στον γάμο των κοριτσιών της οικογένειας και ιδιαίτερα στη διαχείριση της προίκας τους, καθότι αυτή προερχόταν από την περιουσία της. Τέλος, η ενότητα του άνδρα και της γυναίκας στην αγροτική κοινωνία δημιουργεί μια αίσθηση ακεραιότητας και η δημιουργία οικογένειας αποτελούσε βασικό σκοπό ζωής (Πουλιάνου, 2019: 47).

Η εξατομίκευση της εργασίας οδήγησε στην εμφάνιση της εκτεταμένης οικογένειας, κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα. Αυτή η μορφή οικογένειας στηρίζεται στην αλληλεγγύη των συγγενικών δεσμών, γεγονός που παρατηρείται στην Ελλάδα και κατά την περίοδο 1950-1970. Η εργατική εκτεταμένη οικογένεια έχει λειτουργικό χαρακτήρα και αυτό αντικατοπτρίζεται στην ενεργή ένταξη της γυναίκας στην αγορά εργασίας (εργασιακή απασχόληση μητέρας) και στην ένταξη του νέου μετανάστη στο κοινωνικό περιβάλλον (Τσαούση, 2004: 450-451).

1.3.3 Η οικογένεια από τον 19ο αιώνα και έπειτα

Στις οικογένειες των δυτικών χωρών του 19ου αιώνα οι οικονομικές λειτουργίες της παραδοσιακής αγροτικής οικογένειας αντικαθίστανται από έναν πιο εξειδικευμένο φορέα, τη βιομηχανία. Η εκτεταμένη αγροτική οικογένεια παύει να λειτουργεί ως αυτόνομη μονάδα παραγωγής κάτω από τη πίεση της εκβιομηχάνισης. Τα μέλη αστικοποιούνται και ο χώρος εργασίας είναι η βιομηχανική μονάδα, μεταβολή η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αναπροσαρμογή της μορφής της οικογένειας από εκτεταμένη σε πυρηνική. Ως πρώτη συνέπεια της αναπροσαρμογής της μορφής της οικογένειας είναι η γεωγραφική κινητικότητα των μελών της, δεύτερη η γεωγραφική απομόνωση, η οποία οδηγεί σε ψυχολογική απομόνωση, διότι χαλαρώνουν οι δεσμοί ανάμεσα στα μέλη της νεοτοπικής πυρηνικής οικογένειας και στα υπόλοιπα συγγενικά πρόσωπα της εκτεταμένης οικογένειας. Ο πατέρας και η μητέρα εργάζονται σε διαφορετικό χώρο. Δεν υπάρχει η συνεργασία και η οικονομική υποστήριξη των μελών της εργατικής εκτεταμένης οικογένειας. Η ανατροφή πραγματοποιείται από τους δύο γονείς χωρίς τη βοήθεια των μελών της εκτεταμένης οικογένειας. Η πυρηνική οικογένεια ,γενικώς, στηρίζεται για βοήθεια στους φορείς του κράτους. Παύει να είναι μονάδα αυτόνομης παραγωγής και έχει γίνει μονάδα κατοικίας και κατανάλωσης. Επιπλέον, το βάρος μετατοπίζεται στη συναισθηματική στήριξη του γάμου και των σχέσεων ανάμεσα στους συζύγους. Η επιλογή συντρόφων στη πυρηνική οικογένεια δημιουργείται ελεύθερα. Οι σύζυγοι είναι αφοσιωμένοι ο ένας στον άλλον και στα παιδιά, ενώ παράλληλα μειώνεται η αφοσίωση στους γονείς τους και στους άλλους συγγενείς. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την εκτεταμένη, στην οποία η επιλογή γινόταν με κριτήρια σχέσεων ανάμεσα σε οικογένειες οι οποίες είχαν στόχο να διατηρήσουν παλιές ενδοοικογενειακές σχέσεις ή να δημιουργήσουν καινούργιες συμφέρουσες. Τέλος, στη νεοτοπική πυρηνική οικογένεια οι αποφάσεις παίρνονται από τους γονείς με κριτήρια απαλλαγμένα από τη γνώμη της εκτεταμένης οικογένειας και με γνώμονα μόνο ορθολογικά και προσωπικά κριτήρια.

(Τσαούση, 2004: 452-454)

Καταληκτικά από τον 19ο έως και τον 20ο αιώνα εμφανίζεται η συζυγική οικογένεια στην εργατική τάξη της Αγγλίας. Βασικά χαρακτηριστικά της περιόδου είναι: η αύξηση του εισοδήματος, η ανάπτυξη στεγαστικών προγραμμάτων και η κατίσχυση των συζυγικής οικογένειας.

Στη σημερινή εποχή η οικογένεια θεμελιώνεται στους συναισθηματικούς δεσμούς. Μερικά χαρακτηριστικά που αφορούν τις σύγχρονες λειτουργίες της οικογένειας είναι οι εξής:

- Η λειτουργία της αναπαραγωγής νέων μελών για τη κοινωνία δεν αποτελεί αυτοσκοπό της οικογένειας, καθώς η ελεγχόμενη αναπαραγωγή και οι μέθοδοι αντισύλληψης είναι ευρέως διαδεδομένοι. Με αυτόν το τρόπο υπάρχει έλεγχος των γεννήσεων και το ζευγάρι έχει τη δυνατότητα απελευθέρωσης της προσωπικότητας του και τον έλεγχο του συναισθηματικού δεσμού του.
- Όσον αφορά τις αλλαγές ως προς το δημογραφικό κομμάτι, παρουσιάζεται ραγδαία πτώση της θνησιμότητας και έτσι υπάρχει διπλασιασμός των χρόνων γάμου και ταυτόχρονα μείωση της τεκνοποίησης.
- Οι ρόλοι των ατόμων αλλάζουν μορφή και ιδιαίτερα ο ρόλος της γυναίκας. Συγκεκριμένα, η γυναίκα για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα αναλαμβάνει το ρόλο της μόνο ως σύζυγος και μητέρα, ενώ αργότερα ο φροντιστικός ρόλος της σταματάει να έχει τόσο μεγάλη επιρροή με αποτέλεσμα την επικέντρωση της στο ρόλο της συζύγου.
- Θεσπίζεται ένα καθεστώς ισότητας ανάμεσα στα δυο φύλα και από κοινού συμμετοχής τους στα οικιακά, γεγονός που προκύπτει από την ένταξη της γυναίκας στην αγορά εργασίας. (Τσαούση, 2004: 452-454)

Η σημερινή οικογένεια διαδέχθηκε τη παραδοσιακή οικογένεια που πλέον περνάει έντονη κρίση και θέτει το παιδί στο επίκεντρο. Η οικογένεια θεωρείται θεσμός που μεσολαβεί ανάμεσα στην οικονομική διάρθρωση της κοινωνίας και στις ιδεολογίες της. Πλέον έχει απορρίψει τις παραδοσιακές αξίες, τις οποίες θεωρεί ξεπερασμένες. Πολλές φορές γίνεται αντιληπτό ότι, το αίσθημα του «ανήκειν» εκλείπει, η ταυτότητα της οικογένειας είναι εύθραυστή και ως σύστημα δυσλειτουργεί (Μάτσα, 2020).

Κεφάλαιο 2 ο Θεωρητικές προσεγγίσεις οικογένειας

2.1 Ψυχολογική προσέγγιση: η συστημική θεωρία

Σ' αυτή την ενότητα θα γίνει αναφορά στις ψυχολογικές προσεγγίσεις της οικογένειας και ιδιαίτερα θα αναλυθεί το μοντέλο της συστημικής θεώρησης. Αναλυτικότερα, θα επισημάνουμε την έννοια του συστήματος, τα χαρακτηριστικά του καθώς επίσης και τα επιμέρους μοντέλα της θεωρίας.

Η διαμόρφωση της συστημικής θεωρίας ξεκίνησε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από ένα συνέδριο ηγετών, στο οποίο εμφανίστηκε το λεγόμενο κυβερνητικό μοντέλο, που σχετίζεται με την μελέτη της επικοινωνίας. Η συστημική θεωρία έχει ως εκπρόσωπο τον Von Bertalanfy (1971), στηρίζεται στη βιολογική θεωρία, η οποία υποστηρίζει ότι όλοι οι οργανισμοί είναι συστήματα τα οποία αποτελούνται από υποσυστήματα. Τα έμβια συστήματα είναι πολυεπίπεδα και η διάταξη τους είναι ιεραρχημένη. Το ανώτερο ιεραρχικό επίπεδο συνεπώς καθορίζει τις βιολογικές και φυσικοχημικές διεργασίες των κατώτερων (Πιλήσης, 2010: 41-42).

Ως σύστημα ορίζεται το σύνολο των στοιχείων τα οποία σχηματίζουν ένα διατεταγμένο, σχετιζόμενο και λειτουργικό σύνολο. Τα στοιχεία θα πρέπει να είναι ικανά να εκπληρώνουν συγκεκριμένους στόχους και να καταφέρνουν ένα βασικό σκοπό (Πιλήσης, 2010: 41). Ένα σύστημα χαρακτηρίζεται από την ολότητα, τη σχέση, την ομοιόσταση, την ανατροφοδότηση και την αναστοχαστικότητα. Η ολότητα νοείται σύμφωνα με τους Roberts (1990), Hanson (1995), ως τα στοιχεία ή τα μέρη ενός συστήματος που δημιουργούν ένα σύνολο (entity) που σε μέγεθος είναι μεγαλύτερο από τα προστιθέμενα μέρη. Κανένα σύστημα δεν μπορεί να διερευνηθεί και να γίνει κατανοητό αν δεν διασπαστεί στο κάθε ένα μέρος του ξεχωριστά. Ως σχέση ορίζεται ο τρόπος και η δομή του συστήματος. Τέλος, η ομοιόσταση είναι μια διαδικασία κατά την οποία όλα τα ζωντανά συστήματα επιζητούν τη διατήρηση της ισορροπίας του συστήματος. Αν το άτομο δεν αλλάξει, τότε ούτε το σύστημα θα αλλάξει. Επομένως η διάκριση μονάδων και συστήματος δεν υφίσταται. Κάθε μέλος επηρεάζει το άλλο και η αλλαγή επηρεάζει τα υπόλοιπα (Πιλήσης, 2010: 41-42). Όσον αφορά την ανατροφοδότηση, ένα σύστημα έχει την ικανότητα να προσαρμόζει τη λειτουργία του με βάση πληροφορίες που λαμβάνει από τα αποτελέσματα των ενεργειών του. Η ανατροφοδότηση σύμφωνα με Bateson (1972), Jackson (1957), διαχωρίζεται σε δύο είδη: α) ανοιχτά συστήματα, β) κλειστά συστήματα. Τα κλειστά συστήματα

χρησιμοποιούν την ανατροφοδότηση για να βελτιώσουν παρεκκλίσεις σύμφωνα με μια συνθήκη ή ένα πρότυπο. Τα ανοιχτά συστήματα χρησιμοποιούν την ανατροφοδότηση κατά τη διαδικασία της κλιμάκωσης, δηλαδή όταν υπάρχει ένας καβγάς που κλιμακώνεται και η σχέση τραυματίζεται. Σ' αυτή την περίπτωση επιτρέπεται η αλλαγή και η προσαρμογή σε μεταβολές εντός και εκτός συστήματος. Η αναστοχαστικότητα αποτελεί τον έλεγχο του συστήματος. Τα συστήματα επιδιώκουν κάποια προσαρμοστικότητα (μηχανικά συστήματα). Οι σχέσεις μπορούν να θεωρηθούν ως αναστοχαστικά συστήματα. Σχετικά με τις ανθρώπινες σχέσεις, η έννοια του συστήματος εμπεριέχει μια διάσταση γνωστικής διεργασίας. Όσον αφορά αυτή τη διεργασία υπάρχει μια προσπάθεια ικανοποίησης αναγκών ακόμη και σε όποια παρέκκλιση μπορεί να προκύψει (Dallos, 2009: 28).

Συνοπτικά, οι βασικές αρχές της θεωρίας είναι οι εξής: α) διεύρυνση του πλαισίου και των κυκλικών σχέσεων που αναπτύσσονται και β) οι αλληλεξαρτήσεις μεταξύ μελών και συστημάτων.

2.1.1 Η οικογένεια ως σύστημα

Η θεωρία γενικών συστημάτων αντιλαμβάνεται την οικογένεια ως ένα σύστημα αλληλεπιδράσεων των ατόμων που διατηρείται σταθερό με την επανάληψη των ίδιων επιδράσεων, οι οποίες μπορεί να είναι παθολογικές ή φυσιολογικές. Με βάση αυτή την αρχή, για να καταλάβει κανείς τη συμπεριφορά ενός μέλους θα πρέπει να κατανοήσει πως λειτουργούν όλα τα μέλη (Γιώτσα κ.ά., 2011: 6). Μέσω της διαδικασίας της ανατροφοδότησης, η οικογένεια δημιουργεί τους κώδικες συμπεριφοράς, τους ρόλους των μελών της, τις αξίες και το γενικότερο σκοπό της (Πιλήσης, 2010: 44). Η οικογένεια ως σύστημα εκτελεί λειτουργίες μέσω των υποσυστημάτων, τα οποία διαχωρίζονται ανάλογα με το φύλο, τις γενεές και τους ρόλους. Η γνώση των γνωρισμάτων της οικογένειας είναι απαραίτητο στοιχείο για την κατανόηση της λειτουργίας της ώστε να γίνει κατανοητή η γνωστική, πνευματική, συναισθηματική ανάπτυξη των μελών (Τσουνής, 2013: 110). Σύμφωνα με τον Bowen, τα οικογενειακά συστήματα θεωρούνται ως συναισθηματική μονάδα, ως ένα πλέγμα «αλληλοσυνδεόμενων σχέσεων» το οποίο μπορεί να αναλυθεί μέσα από ένα πολύ γενεαλογικό ή ιστορικό πλαίσιο. Τα μέλη της οικογένειας δεν έχουν ως σκοπό την αυτόνομη λειτουργία τους σε επίπεδο ψυχολογικό αλλά

αντιθέτως είναι στενά συνδεδεμένα με συναισθηματικούς δεσμούς στο πλαίσιο των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τους (Γιώτσα κ.ά., 2011: 9-10).

Οι αξιολογήσεις των καταστάσεων που προκύπτουν γίνονται μέσα σε ένα πλαίσιο συγκεκριμένο. Με βάση αυτή τη θεωρία μπορούμε να λάβουμε υπόψη το εξής παράδειγμα: η προβληματική συμπεριφορά ενός μέλους μπορεί μέσα στη συγκεκριμένη οικογένεια να εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο σκοπό και γι' αυτό το λόγο να χαρακτηρίζεται ως λειτουργική, ενώ αν κάποιος την εξετάσει εκτός πλαισίου είναι δυσλειτουργική (Γιώτσα κ.ά., 2011: 6).

Ο θεωρητικός Levin (1951), όρισε την ομάδα ως μια «δυναμική ολότητα». Ο όρος της ολότητας σημαίνει ότι είναι διαφορετική από το σύνολο των μελών της: πιο συγκεκριμένα, η ομάδα και επομένως η οικογένεια έχει ορίσει τις δικές της ιδιότητες, οι οποίες διαφέρουν από τις ιδιότητες των μελών ή του συνόλου των μελών. Η θεωρία αυτή ονομάζεται «θεωρία του πεδίου» και σύμφωνα με αυτή δίνεται η δυνατότητα αντίληψης των σχεσιακών ιδιοτήτων μιας ομάδας με βάση τους όρους της σχέσης μεταξύ των μελών και της ομάδας (ολότητας). Η οικογένεια είναι μια καλά οργανωμένη ομάδα, με έναν υψηλό βαθμό ενότητας. Τα μέλη της διαδραματίζουν διαφορετικούς ρόλους μέσα στην οικογένεια.

Αυτές οι δυο θεωρίες άσκησαν σημαντική επίδραση στη μελέτη της οικογένειας ως σύστημα. Καταληκτικά, η θεωρία των συστημάτων προσπάθησε να ισορροπήσει την ιδέα της οικογένειας ως ολότητα, η οποία προτάθηκε από τον Levin, και να εξισορροπήσει το γεγονός, ότι η οικογένεια υπάρχει ή επιβιώνει όταν τα μέλη της αλληλεπιδρούν μεταξύ τους (Scabini & Manzi, 2011: 566-567).

2.1.2 Τα μοντέλα της συστημικής θεωρίας και το Οικολογικό μοντέλο

Τα μοντέλα της συστημικής θεωρίας είναι: α) το οργανισμικό ,β) το δομικό και γ) το στρατηγικό. Το οργανισμικό μοντέλο βασίζεται στην ιδέα του οργανισμού, αναφέρεται δηλαδή σε μια ομάδα ανθρώπων που συνεργάζονται και οργανώνουν τις προσπάθειες τους με σκοπό να επιτύχουν το στόχο τους. Γι' αυτό το λόγο, «η οικογένεια νοείται ως οργανισμός που έχει ένα σκοπό και προσπαθεί να τον επιτύχει. Αξιολογούν τους εαυτούς τους και αξιολογούνται από την

κοινωνία» (Πιλήσης, 2010: 42). Η οικογενειακή δομή στηρίζεται στους ρόλους των μελών και στο επικοινωνιακό σύστημα και αναπτύσσεται γύρω από 8 περιοχές της οικογενειακής ζωής:

- Καταμερισμός της εργασίας μέσα στην οικογένεια.
- Κατανομή δύναμης και εξουσίας στην οικογένεια.
- Επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας.
- Όρια της οικογένειας.
- Τρόποι σχέσεων με άλλες ομάδες και ιδρύματα.
- Τρόποι με τους οποίους λαμβάνουν και αποδίδουν ψυχολογική στήριξη τα μέλη.
- Τελετουργίες και σύμβολα.
- Σειρά προσωπικών ρόλων.

(Πιλήσης, 2010: 42)

Εν συνεχεία, το δομικό μοντέλο έχει ως εκφραστή τον Minuchin (1974) και δίνει έμφαση στη δομή της οικογένειας. Κύριο ρόλο σε αυτή τη θεωρία διαδραματίζουν οι κανόνες που διέπουν τη λειτουργία μιας οικογένειας. Οι κανόνες είναι σημαντικοί γιατί καθορίζουν με ποιους μπορούν να συνδιαλλάσσονται τα μέλη της οικογένειας. Όταν οι κανόνες αυτοί καθιερωθούν τότε πλέον παγιώνονται και η αλλαγή τους δύσκολα υφίσταται. Η διαδικασία της συνδιαλλαγής των ατόμων ορίζεται, ως σχήματα συνδιαλλαγών, τα οποία επηρεάζονται από τους κανόνες της οικογένειας. Με αυτό το τρόπο δημιουργείται, σε ένα δεύτερο χρόνο, μια συνθήκη ιεραρχίας που λειτουργεί ως ο «ρυθμιστής» των σχέσεων μεταξύ της οικογένειας. Έτσι οι γονείς έχουν περισσότερες ευθύνες και προνόμια από τα μικρότερα μέλη. Σε αυτό το σχήμα υπάρχει μια συμπληρωματικότητα λειτουργιών. Η οικογένεια προσπαθεί να κρατήσει τη δομή της σταθερή, ενώ παράλληλα οφείλει να είναι σε θέση να προσαρμοστεί. Για να μπορέσει να συμβεί αυτό, θα πρέπει να υπάρχουν αρκετά σχήματα συνδιαλλαγών και ευελιξία. Για αυτό το λόγο, υπάρχουν υποσυστήματα στο πλαίσιο της οικογένειας, των οποίων ο διαχωρισμός γίνεται με βάση: α) το φύλο, β) τη γενιά, γ) τα κοινά ενδιαφέροντα και δ) τις λειτουργίες. Σε μια οικογένεια είναι δυνατό να υπάρχουν διάφορα υποσυστήματα με διαφορετική δυναμική (Γιώτσα κ.ά., 2011: 14). Σύμφωνα με τον Minuchin, «το σύστημα της οικογένειας διαιρείται σε 4 υποσυστήματα : α) το συζυγικό, β) το γονικό, γ) το αδελφικό και δ) το γονέων-παιδιών. Τα υποσυστήματα αυτά δημιουργούνται καθώς η οικογένεια αναπτύσσεται. Είναι κατανοητό, ότι το πρώτο υποσύστημα που δημιουργείται είναι αυτό των συζύγων και με την έλευση του παιδιού- παιδιών δημιουργούνται τα υπόλοιπα τρία» (Πιλήσης, 2010: 43).

Τα όρια αποτελούν τη βασική έννοια στο δομικό μοντέλο και μπορεί να είναι α) σαφώς καθορισμένα, β) άκαμπτα ή μη ευέλικτα ή γ) συγκεχυμένα. Αφορούν τον ιδιαίτερο βαθμό με τον οποίο τα μέλη μοιράζονται πληροφορίες και εμπειρίες τόσο μεταξύ τους όσο και με άτομα εκτός της οικογένειας. Μια οικογένεια με ανοιχτά όρια αποδέχεται όλα τα μέλη που θέλουν να μπουν στο σύστημα καθώς και τις νέες ιδέες με μεγαλύτερη ευκολία, γεγονός που μπορεί να αποβεί μοιραίο, εκθέτοντας τα μέλη σε κίνδυνο. Σε μια οικογένεια με κλειστά όρια, υπάρχει έλλειψη ιδεών και ερεθισμάτων. Το σύστημα χαρακτηρίζεται από δυσκαμψία και αποκλείει κάθε τι διαφορετικό. Όμως δεν είναι δυνατό να καθοριστεί απόλυτα η κλειστότητα ή η ανοιχτότητα ενός συστήματος. Ο βαθμός αυστηρότητας εξαρτάται και προσδιορίζεται από την ίδια την οικογένεια. Τα όρια πρέπει να είναι ξεκάθαρα για να διασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία της οικογένειας. Οι γονείς θα πρέπει να έχουν σαφή όρια και να αισθάνονται ασφαλής ως προς τη ταυτότητα και τον αυτοπροσδιορισμό τους, ώστε να βοηθούν τα νεαρά μέλη της οικογένειας, να δημιουργούν σχέσεις, να ορίζουν τον εαυτό τους και να γίνονται πιο ανεξάρτητα (Τσουνής, 2013: 110).

Το στρατηγικό μοντέλο αναπτύχθηκε από τον Haley (1971) και σύμφωνα μ' αυτό, η οικογένεια είναι ένα σύστημα στο οποίο οι πράξεις και οι αντιδράσεις ενός μέλους επιδρούν στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Αυτή η θεωρία δίνει έμφαση στα ανθρώπινα προβλήματα και συνδέεται με τη γενεαλογική φύση της οικογένειας. Σύμφωνα με την V. Satir (1972), το στρατηγικό μοντέλο δεν ασχολείται τόσο με τα συναισθήματα, καθώς η συμπεριφορά μπορεί να αλλάξει άρα και τα συναισθήματα (Πιλήσης, 2010: 43).

Η προσέγγιση που σχετίζεται με την συστημική θεωρία, είναι το οικολογικό μοντέλο. Σύμφωνα μ' αυτό οι άνθρωποι και το περιβάλλον αποτελούν στοιχεία που βρίσκονται σε συνεχή αλληλεξάρτηση. Οι σχέσεις δεν είναι σχέσεις αιτίου και αιτιατού. Τα στοιχεία δηλαδή του φυσικού περιβάλλοντος διαμορφώνουν τη συμπεριφορά του ατόμου, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει τη συμπεριφορά της οικογένειας (Γεώργας, 1999: 30). Οι Germain & Gitterman θεωρούν ότι οι άνθρωποι είναι «μέσα» για την εξελικτική, οικολογική και κοινωνική ολότητα. Τα άτομα αλλάζουν το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον που ζουν μέσα από τη δυνατότητα της συνεχόμενης προσαρμοστικότητας τους (Πιλήσης, 2010: 43).

Το οικολογικό μοντέλο σύμφωνα με τον Γεώργα (1999: 30), αποτελείται από τα εξής στοιχεία:

- Το οικολογικό πλαίσιο (φυσικό περιβάλλον), το οποίο προσαρμόζεται σε σχέση με τις βιολογικές, πολιτισμικές και ψυχολογικές ανάγκες των ατόμων.
- Το κοινωνικό πολιτισμικό πλαίσιο: το οποίο αποτελούν οι θεσμοί της κοινωνίας όπως το οικονομικό και πολιτικό σύστημα της.
- Τους δεσμούς με πρόσωπα και ομάδες στη μικρή κοινότητα που εντάσσεται ο καθένας. Πιο αναλυτικά σημαντικό ρόλο παίζει η ποιότητα και η ποσότητα των καθημερινών αλληλεπιδράσεων με τα πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντος.
- Την οικογένεια.
- Τις ψυχολογικές διαστάσεις του ατόμου.

2.1.3 Τα βασικά σχήματα διαμόρφωσης σχέσεων στη συστημική θεωρία

Η γενική θεωρία συστημάτων προσαρμοσμένη στο σύστημα της οικογένειας διαχωρίζεται σε τρία σχήματα, όπου σχήματα νοούνται οι διαδικασίες που ακολουθούνται για να διατηρηθεί η ομοιότητα της οικογένειας. Τα τρία σχήματα αυτά είναι τα εξής: α) η διαφοροποίηση του εαυτού, β) τα τρίγωνα και γ) το συναισθηματικό σύστημα της πυρηνικής οικογένειας.

Ξεκινώντας, η έννοια της διαφοροποίησης του εαυτού, ορίζεται ως ο βαθμός με τον οποίο το κάθε μέλος δύναται να διακρίνει τη διανοητική του διαδικασία από τη συναισθηματική. Ο Bowen (1966), κάνει λόγο για το «αδιαφοροποίητο μαζικό εγώ» της οικογένειας. Η οικογένεια γίνεται αντιληπτή ως μια μάζα μελών που είναι «συγχωνευμένα». Πολλές φορές η έννοια της συγχώνευσης στην οικογένεια φανερώνεται μέσα από γενικευμένες κτητικές ανωνυμίες. Για παράδειγμα ένας γονέας αναφέρεται στη δασκάλα του παιδιού της ως «η δασκάλα μας». Μ' αυτό τον τρόπο πολλές φορές πραγματοποιείται η οικειοποίηση του προβλήματος ενός μέλους από ένα άλλο μέλος.

Στη συνέχεια, τα τρίγωνα αποτελούν σχήματα σχέσεων που δημιουργούνται σε κάθε οικογένεια και σε κάθε ανθρώπινη σχέση. Σύμφωνα με τον Fogarty (1975), η εισαγωγή ενός τρίτου προσώπου σε μια δυαδική σχέση είναι ενδεχομένως μια προσπάθεια σταθεροποίησης του συστήματος όταν το σύστημα έχει διαταραχθεί. Για παράδειγμα, όταν η ένταση μεταξύ δύο ατόμων αυξάνεται, τότε η ομάδα εντάσσει ένα τρίτο μέλος στο οποίο τείνει να διοχετεύει την ένταση που υπάρχει με σκοπό να την εκτονώσει. Επιπρόσθετα, αυτή η εισαγωγή, γίνεται

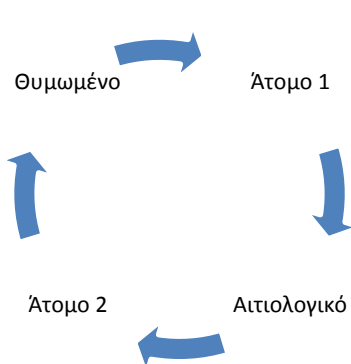
αντιληπτή από τον Bowen, ως τα «τείχη της ανώριμης οικογένειας», διότι αν δύο άνθρωποι ενδιαφερθούν για ένα τρίτο πρόσωπο, αντικείμενο, θέμα ή φαντασίωση μπορούν να αποφύγουν ένα ζήτημα το οποίο πράγματι είναι απειλητικό γι' αυτούς.

Τα τέσσερα πιθανά αποτελέσματα της τριγωνοποίησης είναι τα ακόλουθα:

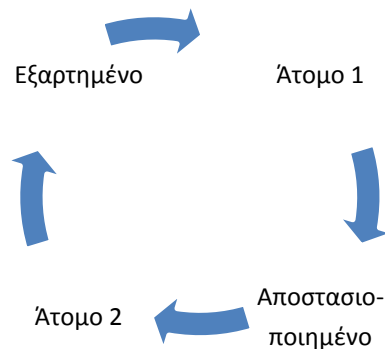
- Μια σταθερή δυάδα αποσταθεροποιείται με τον ερχομό ενός νέου μέλους.
- Μια σταθερή δυάδα αποσταθεροποιείται με την απόσπαση ενός υπάρχοντος τρίτου μέλους.
- Μια ασταθής δυάδα σταθεροποιείται με τον ερχομό ενός νέου μέλους.
- Μια ασταθής δυάδα σταθεροποιείται με την απόσπαση ενός υπάρχοντος τρίτου μέλους.

Το συναισθηματικό σύστημα μιας οικογένειας σύμφωνα με τον Bowen, αναφέρεται, στην επιλογή των συντρόφων με βάση το βαθμό ομοιότητας ή διαφοροποίησης. Είναι πιθανό τα άτομα να συγχωνευτούν σε μεγάλο βαθμό και να δημιουργήσουν μια οικογένεια με παρόμοια χαρακτηριστικά. Το συναισθηματικό σύστημα το οποίο θα προκύψει απ' αυτή τη συγχώνευση θα είναι ασταθές και θα αναζητά ποικίλους τρόπους, προκειμένου να πετύχει τη σταθερότητα (Γιώτσα κ.ά.,2011: 10-11).

Μια ακόμη κατηγοριοποίηση σχημάτων σχέσεων αποτελεί, η γραμμική και κυκλική αιτιότητα. Επικρατούσα αιτιότητα στη συστημική θεωρία είναι η κυκλική έννοια, η οποία εισήχθη από τον Paul Watzawick με σκοπό να προσδιοριστούν τα μοντέλα της αλληλεπίδρασης. Στην κυκλική αιτιότητα κάθε άτομο επηρεάζει και επηρεάζεται. Δηλαδή, η αντίδραση του δεύτερου επηρεάζει και πάλι το πρώτο, το οποίο συνεχίζει να επηρεάζει το δεύτερο σαν ένας αέναος κύκλος αντιδράσεων. Οι αλληλεπιδράσεις δεν έχουν τη μορφή Ερέθισμα-Αντίδραση. Οι κύκλοι συντηρούνται σε διαπροσωπικό επίπεδο και διαμορφώνονται από τους κυρίαρχους πολιτισμικούς και διαφυλικούς ρόλους. Η οικογένεια σε κάθε περίπτωση φαίνεται να ακολουθεί κάποιους κανόνες και να διατηρεί μ' αυτό τον τρόπο τις ισορροπίες της (Dallos, 2009: 22-27). Η παραπάνω θεωρία μπορεί να απεικονιστεί ως εξής:

Σχήμα 1

Σχήμα 2

Η επικοινωνία αναφέρεται ως σχήματα και τρόπους δράσης και λαμβάνει μεγάλο μέρος στο υποσυνείδητο επίπεδο. Τα μέλη της οικογένειας λειτουργούν ως πομποί και δέκτες μηνυμάτων. Τα μηνύματα αυτά δεν γίνονται πάντα αντιληπτά. Μέσω της επικοινωνίας διαμορφώνονται οι σκέψεις και τα συναισθήματα. Σαν διαδικασία η επικοινωνία είναι αναπόφευκτη και συνεχής χωρίς αρχή και τέλος. Το νόημα της είναι μια διεργασία διαπραγματεύσεως η οποία περιλαμβάνει την μετά- επικοινωνία, είναι πολύπλευρη και εμπεριέχει λεκτικές και μη λεκτικές ενέργειες όπως, οι πληροφορίες, τα συναισθήματα και οι συγκινήσεις (Dallos, 2009: 32).

Η επικοινωνία και η στίξη, ως όροι, περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αναπτύσσουν ένα σύνολο αυτοεκπληρούμενων αντιλήψεων ή πεποιθήσεων, οι οποίες μπορούν να συναρμολογηθούν μεταξύ τους ως πάζλ και να φτιάξουν επαναλαμβανόμενα μοτίβα. Τα συστήματα δεν είναι μηχανικά αλλά κατασκευάζονται μέσα από συστήματα πεποιθήσεων ή κατασκευών. Αυτό βοηθά στην επεξήγηση των ενεργειών και των σκέψεων των άλλων, όπως και των πεποιθήσεων και των συναισθημάτων. Τα άτομα περνούν αρκετό χρόνο μαζί, μοιράζονται κοινές εμπειρίες και συζητήσεις, διαμορφώνοντας με αυτόν τον τρόπο ένα πλέγμα αμοιβαίων προβλέψεων. Οι προβλέψεις εξηγούν τη συμπεριφορά και παράλληλα κατασκευάζουν και διαιωνίζουν σκέψεις και συμπεριφορές (Dallos, 2009: 33)

Ορισμένες φορές η διαπροσωπική επικοινωνία των μελών της οικογένειας οδηγεί σε αναπόφευκτες συγκρούσεις. Οι συγκρούσεις στην οικογένεια διαχωρίζονται σε τρεις βασικές ομάδες ανάλογα με τα άτομα που συμμετέχουν σ' αυτές: α) συγκρούσεις ανάμεσα σε γονείς και

παιδιά, β) συγκρούσεις ανάμεσα σε αδέρφια και γ) σύγκρουση ομαδικού επιπέδου της οικογένειας (Hendrick & Hendrik, 2012: 329).

Στις συγκρουσιακές σχέσεις εμφανίζεται το πρότυπο απαίτησης-απόσυρσης. Σύμφωνα μ'αυτό, ένα άτομο προσεγγίζει το σύντροφο του για ένα πρόβλημα και ο σύντροφος προσπαθεί να το αποφύγει (είτε το άτομο είτε το πρόβλημα). Με βάση μελέτες από τους Christensen, Heavey κ.ά., το πρότυπο αυτό αντιπροσωπεύει ένα δυσαρεστημένο και λιγότερο ισχυρό σύζυγο που αναζητά την αλλαγή (Hendrick & Hendrik, 2012: 328). Οι Sillars & Weisberg (1987), υποστήριξαν ότι «καθώς οι συγκρούσεις εντείνονται, οι συζητήσεις γίνονται ολοένα και πιο παρορμητικές, συναισθηματικές και αυτοσχεδιαστικές. Έτσι, στο βαθμό που οι συγκρούσεις είναι βαθιά εδραιωμένες και ευμετάβλητες, είναι λιγότερο χρήσιμο να θεωρούμε την επικοινωνία ως επικουρική πράξη σχεδιασμένη να επιλύει επικεντρωμένα ζητήματα και πιο χρήσιμο ή μάλλον κατάλληλο να θεωρούμε την επικοινωνία ως εκφραστικό και σχεσιακό γεγονός με διαφορούμενους στόχους και συνέπειες» (Hendrick & Hendrik, 2012: 334). Η έλλειψη της επικοινωνιακής δεξιότητας έχει συνδεθεί με την κλιμάκωση της σύγκρουσης και το σύνολο των συναισθημάτων που αυτή προκαλεί. Οι άνθρωποι επιτρέπουν στη σύγκρουση να κλιμακώνεται, επειδή δεν κατέχουν την επικοινωνιακή ικανότητα να ελέγξουν τους εαυτούς τους και τους άλλους. Επίσης, τα υψηλά επίπεδα άγχους είναι συνδεδεμένα με τις διαπροσωπικές συγκρούσεις. Τα μηνύματα της σύγκρουσης μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως α) καλοπροαίρετα και β) αυτοαμυνόμενα. Σχετικά με τον αυτοαμυνόμενο τρόπο, ο οποίος σχετίζεται με την αρνητικότητα του συντρόφου, εντοπίζονται δύο στάσεις. Από τη μια το πλήγωμα, δηλαδή η απογοήτευση του «αθώου θύματος», οδηγούν σε μια στάση απόκρουσης ενός αντιλαμβανόμενου επιθετικού μηνύματος. Από την άλλη το πλήγωμα, η απογοήτευση της «δίκαιης αγανάκτησης», κατά την οποία το άτομο «βρίσκεται σε μια κατάσταση δοκιμής για την άσκηση αντιποίνων» (Hendrick & Hendrik, 2012: 336).

2.1.4 Η οικογενειακή ταυτότητα: Η διαμόρφωση του συστήματος πεποιθήσεων της οικογένειας

Με τον όρο οικογενειακή ταυτότητα αναφερόμαστε στην πραγματική φύση της οικογένειας, στις δυνατότητες της και στη συνειδητοποίηση της μέγιστης δυνατής επιδίωξης της. Η οικογενειακή

ταυτότητα αφορά μοτίβα τα οποία τη διαφοροποιούν από άλλες σημαντικές οντότητες και τα οποία απαρτίζουν το μοναδικό σύνολο των δυνατοτήτων και της φύσης της (Scabini & Manzi, 2011: 568-569). Κοινό σημείο κάθε οικογένειας είναι, ότι οι αποφάσεις της αντανακλούν τη δική τους ξεχωριστή οικογενειακή κουλτούρα, δηλαδή τις παραδόσεις και τη δυναμική μέσα στη δική τους οικογένεια. Κάθε οικογένεια, έχει το δικό της σύστημα πεποιθήσεων το οποίο παρεμβάλλεται μεταξύ κοινωνίας και ατόμου. Η οικογενειακή ζωή δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται ως μια στατική κατάσταση αλλά ως μια δυναμική διεργασία. Τα μέλη κάθε οικογένειας συνεχώς επηρεάζουν και επηρεάζονται από άλλους. Εφόσον λοιπόν, η οικογένεια νοείται ως δυναμική διεργασία, η συνεχής αλλαγή θεωρείται επιβεβλημένη ενώ τα προβλήματα σχετίζονται με τη καθήλωση ή με την αδυναμία επίλυσης προβλημάτων σε μεταβατικές φάσεις (Dallos, 2009: 3-5)

Τα συστήματα πεποιθήσεων επεξηγώντας την οικογενειακή ζωή, δομούνται βάση τριών επιπέδων. Αναλυτικότερα, το πρώτο επίπεδο είναι το ατομικό, αφορά τα μέλη της οικογένειας μεμονωμένα, τα οποία ως άτομα παίρνουν αυτόνομες αποφάσεις για τη ζωή τους με βάση τα δομικά στοιχεία της ατομικής τους ταυτότητας, που προκύπτει από την ιδιότητα του ατόμου ως μέλος μιας συγκεκριμένης οικογενειακής ομάδας (Scabini & Manzi, 2011: 569; Dallos et al, 2009: 3-5). Το δεύτερο επίπεδο αφορά τη δυαδική σχέση του ζευγαριού. Κάθε οικογενειακό υποσύστημα και ειδικά το ζευγάρι έχει τη δική του ταυτότητα και το σύνολο των δυνατοτήτων που πρέπει να ακολουθήσει (Scabini & Manzi, 2011: 569). Τέλος, το τρίτο επίπεδο είναι το ομαδικό και αφορά τα επαναλαμβανόμενα προβλήματα μοτίβα ή πρότυπα δράσης τα οποία χαρακτηρίζουν την οικογενειακή ζωή (Scabini & Manzi, 2011: 569; Dallos et al, 2009: 3-5).

Αναλυτικότερα, σχετικά με το ατομικό επίπεδο, η ταυτότητα ορίζεται ως η υποκειμενική έννοια του εαυτού μας. Με τον ορισμό αυτό, μπορούμε να δηλώσουμε ότι αναφέρεται στο πλαίσιο της οικογένειας και στις πλευρές του εαυτού που σχετίζονται με: α) την αίσθηση του «ανήκειν» σε μια συγκεκριμένη οικογένεια και β) με τη συγκεκριμένη ταυτότητα ρόλου που διαδραματίζεται στα διαφορετικά οικογενειακά υποσυστήματα π.χ. στις συντροφικές σχέσεις τις αδελφικές και τις σχέσεις γονέων και παιδιών. Η οικογενειακή ταυτότητα σε ατομικό επίπεδο, μπορεί να θεωρηθεί ως μια συγκεκριμένη κοινωνικά ταυτότητα και συνεπάγεται με την αντίληψη της οικογένειας κάποιου ως ενδοομάδα και την αίσθηση της ταύτισης με αυτή την ομάδα. Η οικογένεια, πράγματι είναι εγγενώς μια κοινή ενδοομάδα για όλα τα μέλη και μπορεί να θεωρηθεί ως «γενικά η πιο εμφανής κατηγορία ομάδας στη ζωή των ατόμων». Η ιδιότητα του

ατόμου ως μέλους της οικογένειας δεν μπορεί να ακυρωθεί ψυχολογικά. Αυτό σημαίνει, ότι η ατομική ταυτότητα πάντα θα συμπεριλαμβάνει την ιδιότητα κάποιου να είναι μέλος της ομάδας ακόμη και αν έχει επιλέξει να αποστασιοποιηθεί. Επιπλέον, ακόμη και αν τα μέλη της οικογένειας μοιράζονται μια οικογενειακή ταυτότητα, διαθέτουν ταυτότητες που υποδηλώνουν τα όρια εντός του πλαισίου της. Η οικογενειακή ταυτότητα είναι μια σύνθετη πραγμάτωση πολλών αλληλεξαρτώμενων σχέσεων. Έτσι, το να είναι αδελφή, σύζυγος, μητέρα και κόρη δεν είναι ανεξάρτητες ταυτότητες ρόλων. Για παράδειγμα, η ταυτότητα κάποιου ως γονέα μπορεί να συνδεθεί τόσο με τη ταυτότητα του ως σύντροφος αλλά και ως απόγονος. Οι γονείς είναι «απόγονοι» της προγενέστερης γενεάς και οι ταυτότητες τους είναι επίσης επηρεασμένες από τα δικά τους γονεϊκά πρότυπα και τις σχέσεις τους με αυτά. Ανάμεσα στα διαφορετικά είδη των σχέσεων και ρόλων τους οποίους ένα άτομο «υπηρετεί», αυτό που ξεχωρίζει είναι η ιδιότητα του ατόμου ως απόγονος. Η ιδιότητα αυτή αφορά τόσο τη σχέση μεταξύ των απογόνων και κάθε γονέα αλλά και τη σχέση μεταξύ της μητρικής και πατρικής καταγωγής. Τα άτομα αναπτύσσουν αυτή τη ταυτότητα διαμέσου μιας προσωπικής εσωτερίκευσης της οικογενειακής κληρονομιάς, η οποία τα οδηγεί να κερδίσουν μια σημαντική και μοναδική θέση στην οικογενειακή ιστορία. Αν το παιδί δεν επιτύχει την προσωπική εκ νέου ανάπτυξη των οικογενειακών αξιών και της κληρονομιάς, τότε αυτό έχει δυο πιθανές αρνητικές συνέπειες. Από την μια πλευρά μπορεί να διακοπεί η διαγενεακή μετάβαση με την άρνηση των παραπάνω και από την άλλη μπορεί να ενσωματώσει τις οικογενειακές σταθερές στο ατομικό σύστημα χωρίς τη προσωπική του ανάπτυξη. Το καθήκον δόμησης της ταυτότητας στο πλαίσιο της οικογένειας, αφορά τρεις κύριες δομικές διαδικασίες: α) την οικογενειακή αντιμετάθεση (family transposition) β) την ακριβή αντίληψη της ιδιότητας του παιδιού (filial accurate perception) και γ) τη προσωπική εκ νέου ανάπτυξη (individual re- elaboration) (Scabini & Manzi, 2011: 571-572).

Όσο αφορά τη δυαδική σχέση, από την οπτική της συστημικής θεωρίας για την οικογένεια το ζευγάρι είναι ένα υποσύστημα, του οποίου οι ιδιότητες αλλάζουν και διαφέρουν από το σύνολο των ατομικών ταυτοτήτων των συντρόφων. Ο οικογενειακός δεσμός δημιουργεί μια νέα μορφή ταυτότητας, η οποία έχει τη δική της δυναμική και θεωρείται ως ένα οργανωμένο σύστημα. Συνεπώς, οι σύντροφοι στις στενές σχέσεις ενσωματώνουν στο δικό τους σύστημα τη σύνδεση μεταξύ του εαυτού και του άλλου καθώς και της σχέσης τους. Τα άτομα δεσμεύονται σε μια σημαντική σχέση εγγύτητας, η οποία αναπτύσσει την αίσθηση του «εμείς» (we-ness). Πρέπει να σημειωθεί, ότι η ταυτότητα του ζευγαριού αλλάζει στα σημαντικά στάδια μετάβασης και

συμπεριλαμβάνει διαφορετικά χαρακτηριστικά. Μια άλλη συνέπεια της εμπλοκής στη δυαδική σχέση είναι, ότι το άτομο τείνει να ενσωματώνει τα χαρακτηριστικά του άλλου και της σχέσης τους στη δική του ψυχική αναπαράσταση του εαυτού. Καθώς αναπτύσσεται η δέσμευση του ενός στη σχέση οι γνωστικές τομές του εαυτού αναδομούνται. Τα άτομα ξεκινούν να αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους λιγότερο, ως μεμονωμένα άτομα και περισσότερο σαν μέρος ενός πλουραλιστικού συλλογικού εαυτού και συντρόφου και αναπτύσσουν επομένως μια ταυτότητα προσανατολισμένη προς αυτή τη δυαδική σχέση. Σύμφωνα με το μοντέλο της προσωπικής ανάπτυξης, στις στενές σχέσεις πραγματοποιείται μια διαδικασία ενσωμάτωσης του άλλου στον εαυτό. Ο εαυτός επεκτείνεται, δηλαδή για να συμπεριλάβει τα χαρακτηριστικά του άλλου, όπως για παράδειγμα είναι οι δεξιότητες του, οι αντιλήψεις του και οι ομοιότητες. Η νέα ταυτότητα του ζευγαριού δεν είναι μόνο το αποτέλεσμα της συνάντησης δυο προσωπικοτήτων αλλά και της συνάντησης των ιστοριών δυο οικογενειών. Από αυτή την οπτική προκειμένου να δημιουργηθεί μια αληθινή ταυτότητα στο ζευγάρι, πρέπει να μπορεί να διαφοροποιηθεί από τις οικογένειες καταγωγής. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει να αναλάβει μια συγκεκριμένη αυτονομία στην πραγμάτωση των λειτουργιών της καθώς και ένα συγκεκριμένο ποσοστό αποφασιστικότητας. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της αυτονομίας και της αποφασιστικότητας, ποικίλουν μεταξύ των πολιτισμών, στα πλαίσια της συζυγικής σχέσης αλλά και της σχέση του ζευγαριού με τις οικογένειες καταγωγής. Συμπερασματικά, η ταυτότητα του ζευγαριού ολοκληρώνεται όταν το ζευγάρι έχει επιτύχει να δομήσει την έννοια του «εμείς» συνδεδεμένα με τη προγενέστερη οικογενειακή ιστορία μέσω μιας διαδικασίας προσωπικής επεξεργασίας των θετικών και των αρνητικών στοιχείων, τα οποία μεταφέρονται από την οικογένεια καταγωγής (Scabini & Manzi, 2011: 570-571).

Αναφορικά με το ομαδικό επίπεδο και τη οικογενειακή ταυτότητα, αυτή δεν πρέπει να αναφέρεται μόνο στα χαρακτηριστικά της δομής και των δεσμών της, αλλά και στις συμβολικές ιδιότητες αυτών των δεσμών. Με τις συμβολικές ιδιότητες αναφερόμαστε σε αυτές τις πλευρές του οικογενειακού δεσμού, οι οποίες καθιστούν τον ίδιο το δεσμό πρωτίστως ανθρώπινο και αν είναι σεβαστές, στο πλαίσιο μιας οικογένειας, επιτρέπουν σε αυτή να λειτουργεί σωστά. Πράγματι, με βάση το αν η οικογένεια επιτυγχάνει τις συμβολικές ιδιότητες της θα μπορέσει να προκαλέσει θετικές ή αρνητικές επιρροές στα άτομα. Για παράδειγμα, αν οι οικογενειακές σχέσεις είναι «θερμές» και υποστηρικτικές τα μέλη της οικογένειας πιθανότατα έχουν θετικές επιπτώσεις, τόσο σε επίπεδο ψυχοκοινωνικό όσο και σε επίπεδο υγείας. Ωστόσο, οι χαοτικές ή

απόμακρες σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας σχετίζονται με τη θλίψη, με καταχρηστικές συμπεριφορές και με «φτωχή» υγεία (Scabini & Manzi, 2011: 569-570).

Οι έρευνες στην οικογενειακή ψυχολογία υπογραμμίζουν τις συμβολικές ιδιότητες των δεσμών της οικογένειας μέσα από τους όρους της οικειότητας των μελών, της ψυχολογικής υποστήριξης, της ικανοποίησης και της εμπάθειας. Άλλες πλευρές που είναι άξιες προσοχής είναι η δέσμευση, η οικογενειακή υποχρέωση, η υποχρέωση των παιδιών ως απόγονοι και οι οικογενειακές αξίες. Οι παραπάνω κατασκευές αντικατοπτρίζουν δυο διαφορετικές διαστάσεις του οικογενειακού δεσμού: α) τη συναισθηματική διάσταση (emotional-affective dimension) και β) την ηθική – νόμιμη διάσταση (ethical- legal dimension). Όταν μια από αυτές τις διαστάσεις εκλείπει δημιουργούνται υψηλά επίπεδα θλίψης στα μέλη της οικογένειας. Επομένως, η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων καθορίζεται από τον βαθμό της συνύπαρξης αυτών των δυο συγκινησιακών και ηθικών χαρακτηριστικών τα οποία συμπίπτουν ως προς αυτό που ονομάζουμε «αρχή της φροντίδας». Δηλαδή, το ενδιαφέρον του ενός ατόμου για το άλλο και για τη σχέση τους. Ο Erikson (1968, 1982), θεώρησε την εμπιστοσύνη και την ελπίδα ως ιδιότητες των αναπτυσσόμενων ατόμων, οι οποίες υποστηρίζονται από την οικογένεια κατά τη διαδικασία της προσωπικής ανάπτυξης. Η σημαντικότητα της δικαιοσύνης και της αφοσίωσης είναι το «κλειδί» στη διαγενεακή προσέγγιση, η οποία εισήχθη ως έννοια από τους Boszormenyi-Nagy & Spark (1973), οι οποίοι θεωρούν την οικογένεια, ως ένα σύστημα πίστωσης- χρέωσης και υποχρεώσεων, που διαπερνούν τις γενεές σαν αόρατες απειλές διορθώνοντας τον αποτελεσματικό δεσμό της οικογένειας. Στο σχεσιακό συμβολικό μοντέλο οι συγκινησιακές και ηθικές διαστάσεις των οικογενειακών σχέσεων θεωρούνται σημαντικές. Θεμέλιο του οικογενειακού δεσμού είναι η εμπιστοσύνη και η ελπίδα και με βάση το σεβασμό σε αυτές τις δυο έννοιες ο δεσμός μπορεί να αναπτυχθεί. Συνοπτικά, η οικογένεια διαμορφώνει τη ταυτότητα της αν μπορέσει να διατηρήσει τους συγκινησιακούς και ηθικούς της δεσμούς «ζωντανούς» (Scabini & Manzi, 2011: 569-570).

Δεν αναπτύσσεται μόνο η οικογενειακή ταυτότητα εντός του οικογενειακού πλαισίου αλλά ολόκληρη η ανάπτυξη του υποσυστήματος, για παράδειγμα δηλαδή η ατομική ταυτότητα και η ταυτότητα του ζευγαριού. Με άλλα λόγια, το οικογενειακό πλαίσιο επηρεάζει την ανάπτυξη όχι μόνο της προσωπικής ταυτότητας κάποιου ως μέλους της οικογένειας, αλλά και άλλες ατομικές ταυτότητες, όπως η επαγγελματική ταυτότητα κάποιου. Η οικογένεια δεν είναι ένα ουδέτερο

περιβάλλον αλλά επηρεάζει βαθιά την ατομική διαδικασία ξεκινώντας κατά τη διάρκεια της εφηβείας, δηλαδή την περίοδο έναρξης αυτής της διαμόρφωσης. Όσον αναφορά την ατομική διαδικασία ανάπτυξης της ταυτότητας, μπορεί να συνδεθεί με τον όρο του διαχωρισμού, ο οποίος δηλώνει ότι οι έφηβοι πρέπει να διαχωριστούν από τους γονείς τους προκειμένου να αναπτύξουν μια ταυτότητα. Αυτή η θεωρία υποθέτει, ότι οι έφηβοι πρέπει να υιοθετήσουν μια «επαναστατική» θέση προκειμένου να διακριθούν. Η ατομική διαδικασία έχει επαναπροσδιοριστεί ως μια αποστολή επικράτησης της αυτονομίας και παράλληλης διατήρησης της σύνδεσης με τους γονείς. Σύμφωνα με τη συστημική θεωρία, η ατομική διαδικασία διακρίνεται από τη διαδικασία διαφοροποίησης. Για να γίνει κατανοητή η ανάπτυξη της ταυτότητας εντός του πλαισίου της οικογένειας, η ατομική διαδικασία και η διαδικασία διαφοροποίησης θα πρέπει να συνυπολογιστούν και να θεωρηθούν ως μια συστημική ανακατασκευαστική διαδικασία. Επομένως, όχι μόνο τα άτομα αλλά ολόκληρο το σύστημα της οικογένειας εμπλέκεται στη διαδικασία ορισμού της ταυτότητας του υποσυστήματος (Scabini & Manzi, 2011: 572-573).

Η από κοινού διαφοροποίηση είναι η διαλλακτική διαδικασία των ατόμων και των οικογενειών, οι οποίοι απελευθερώνουν τους εαυτούς τους από τους άλλους αλλά εξακολουθούν να παραμένουν συναισθηματικά συνδεδεμένοι. Είναι δηλαδή μια συναισθηματική διαδικασία, η οποία έρχεται αντιμέτωπη με τις ηθικές και τις συγκινησιακές ιδιότητες του οικογενειακού συστήματος. Ο όρος «από κοινού» χρησιμοποιείται, διότι τα οικογενειακά υποσυστήματα και το γενικό οικογενειακό σύστημα αναπτύσσονται μαζί. Η διαδικασία της ανάπτυξης των οικογενειακών υποσυστημάτων αφορά, τόσο το οικογενειακό σύστημα και τα υποσυστήματα όσο και τις μεταξύ τους σχέσεις. Επομένως, δεν είναι μόνο το άτομο ή η οικογενειακή δυάδα που πρέπει να διακριθεί από την οικογένεια, αλλά η ίδια η οικογένεια πρέπει να επιτρέψει και να ενθαρρύνει τη διαδικασία της διάκρισης. Επίσης, χρησιμοποιείται ο όρος «διαφοροποίηση» επειδή, θα πρέπει να ικανοποιηθούν οι βασικές ανθρώπινες ανάγκες της σύνδεσης (relatedness), της αυτονομίας και της μοναδικότητας, προκειμένου να λειτουργήσουν επαρκώς το σύστημα και τα υποσυστήματα του. Η έννοια της «σύνδεσης (relatedness) αναφέρεται στην επιθυμία να αισθάνεται κάποιος συνδεδεμένος με άλλους» και στην ανάγκη να διατηρεί ή να βελτιώνει τα συναισθήματα της εγγύτητας. Η ανάγκη σύνδεσης σε συνάρτηση με την αυτονομία συμβάλλουν στην ορθή δόμηση της ταυτότητας. Στο πλαίσιο της οικογένειας, η ανάγκη του «ανήκειν» ικανοποιείται από την παρουσία ισχυρών οικογενειακών δεσμών, οι οποίοι αφορούν

συναισθήματα και συμπεριφορές, όπως η συναισθηματική εγγύτητα, η υποστήριξη και η φροντίδα. Αυτή η διάσταση αποκαλείται «οικογενειακή συνοχή» (family cohesion) και αφορά δηλαδή την αίσθηση της εγγύτητας, της οικειότητας και του «ανήκειν» που μοιράζονται στο πλαίσιο της οικογένειας και τα οποία αντιπροσωπεύουν συναισθηματικές εκφράσεις των οικογενειακών σχέσεων. Χαμηλά ποσοστά οικογενειακής συνοχής αναφέρονται ως «οικογενειακή αποδέσμευση» (family disengagement). Η αυτονομία θεωρείται μια βασική ψυχολογική ανάγκη και οι επιδράσεις της στη λειτουργία της ατομικότητας είναι διάχυτες. Έχει αποδειχθεί, ότι όσοι είναι προσανατολισμένοι στην αυτονομία οργανώνουν τη συμπεριφορά τους εκδηλώνοντας κατ' επιλογήν ενδιαφέρον στις πιθανότητες και τις επιλογές. Τέλος, η ανάγκη μοναδικότητας ωθεί στη σύσταση και στη διατήρηση μιας αίσθησης διαφοροποίησης από τους άλλους. Σύμφωνα με τον Vignoles et al. (2000), η ανάγκη αυτή ορίζεται ως κίνητρο. Μέσω αυτής της ανάγκης αναπτύσσεται μια μοναδική ταυτότητα. Οι ιδιότητες του οικογενειακού συστήματος, οι οποίες ικανοποιούν ή απειλούν τις ανάγκες για μοναδικότητα και αυτονομία βρίσκονται υπό το πρίσμα μιας κατασκευής που ονομάζεται «οικογενειακή υπερμπλοκή» (family enmeshment). Αυτή η κατασκευή ορίζεται, ως ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό του οικογενειακού δεσμού το οποίο αντανάκλα τον βαθμό στον οποίο τα διαπροσωπικά όρια των μελών της οικογένειας παραβιάζονται ή δεν γίνονται σεβαστά. Τα προσωπικά όρια αφορούν το ποσοστό του σεβασμού της ψυχολογικής ατομικότητας κάθε ανθρώπου: όταν τα ατομικά όρια δεν γίνονται σεβαστά η ικανότητα ενός μέλους να αναπτύσσει απόψεις, να αισθάνεται και να παίρνει αποφάσεις επηρεάζονται αρνητικά. Η οικογενειακή υπερμπλοκή σχετίζεται με τους ηθικούς πόλους των οικογενειακών σχέσεων επειδή είναι στενά συνδεδεμένη με την απουσία της αίσθησης της δικαιοσύνης, της αναγνώρισης και του σεβασμού της ατομικής ταυτότητας (Scabini & Manzi, 2011: 573-574).

Τα παραπάνω ερμηνεύονται σύμφωνα με δυο διαφορετικές θεωρίες: α) τη θεωρία των προσωπικών κατασκευών (Kelly, 1995) και β) τη συστημική θεωρία. Η πρώτη προέρχεται από την ανθρωπιστική και κονστρουκτιβιστική θεωρία, η οποία δίνει έμφαση στη πορεία και στις πεποιθήσεις που δημιουργούν οι ίδιοι οι άνθρωποι για τον εαυτό τους. Η δεύτερη επικεντρώνεται στα επαναλαμβανόμενα μοτίβα και στις σχέσεις αλληλεξάρτησης μέσα σε κάθε δράση. Από τον συγκερασμό των δυο παραπάνω μοντέλων προκύπτει μια τρίτη θεωρία, η οποία επιχειρεί να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους οι πεποιθήσεις καθοδηγούν τις επιλογές των μελών της οικογένειας και διαμορφώνουν τα μοτίβα της οικογενειακής ζωής. Αυτή η

θεωρία έχει ονομαστεί ως «Μοντέλο συστημάτων οικογενειακών πεποιθήσεων» (Dallos,1991) και «Ψυχολογία οικογενειακών κατασκευών» (Procter,1981), « Κυβερνητική δεύτερης τάξης»(Hoffman,1985,Keeney 1979) ή «Κονστрукτιβιστική οικογενειακή θεραπεία» (Hoffman,1990, Anderson & Goolishian,1986) (Dallos, 2009: 3-5).

Το σύστημα πεποιθήσεων, το οποίο έχουν διαμορφώσει τα μέλη της οικογένειας επενεργεί σε τρία διαφορετικά επίπεδα. Τα επίπεδα αυτά χαρακτηρίζονται ως, αλληλοσυνδεδεμένα και αφορούν ιδέες, στάσεις και πεποιθήσεις αποδεκτές από τη κοινωνία. Αυτά χαρακτηρίζονται ως, κοινωνικό – πολιτισμικό επίπεδο. Το επόμενο επίπεδο αφορά την οικογένεια, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη της διαπραγματεύονται τα ζητήματα της δικής τους οικογένειας, τις αποφάσεις στις οποίες έχουν καταλήξει, επηρεασμένα κάθε φορά τόσο από το πολιτισμικό πλαίσιο όσο και από τις πεποιθήσεις που έχουν αποκτήσει από κοινού ως οικογένεια. Τέλος, το προσωπικό επίπεδο προκύπτει από το σύνολο προσωπικών πεποιθήσεων του κάθε μέλους της οικογένειας.

Θεωρώντας την οικογένεια ως δυναμική, δημιουργική, διεργασία με ένα δικό της μοναδικό σύστημα πεποιθήσεων, νοημάτων και δράσεων θα πρέπει να αναφερθούν σημαντικές κατηγορίες, για τις οποίες είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν πεποιθήσεις εντός των ομάδων. Για παράδειγμα, οι οικογένειες πέρα από το σύνολο των πεποιθήσεων για τον εαυτό τους σαν οικογένεια, πρέπει να διαμορφώσουν τους τρόπους και τις αντιλήψεις τους, ώστε να μπορούν να αλληλεπιδρούν με τα εξωτερικά κοινωνικά συστήματα. Επίσης, όσον αφορά τις εσωτερικές τους σχέσεις θα πρέπει οι πεποιθήσεις τους να διαμορφωθούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να συμβάλλουν στη δημιουργία κανόνων και διαδικασιών (Dallos & Procter, 1984, Minuchin 1974, Halley, 1976). Η ανάγκη για τη διαμόρφωση πεποιθήσεων σχετικών με το σχηματισμό κανόνων προκύπτει από ζητήματα όπως, η εξουσία, η οικειότητα και τα όρια. Η εξουσία αφορά πεποιθήσεις σχετικές με τη λήψη αποφάσεων, τα όρια σχετίζονται με τον προσωπικό χώρο και την ιδιωτική του φύση και η οικειότητα αφορά ένα σύνολο από ψυχολογικές, συναισθηματικές δοκιμασίες και ανάγκες που πρέπει να ικανοποιηθούν. Παράλληλα, η διαμόρφωση των πεποιθήσεων ορίζει τους ρόλους και τα καθήκοντα εντός του πλαισίου της οικογένειας για να μπορέσει να καλύψει τις βασικές σωματικές και υλικές ανάγκες. Τέλος, οι πεποιθήσεις που έχουν σχηματιστεί αναφορικά με τους διαφυλικούς ρόλους, τον καταμερισμό εργασίας είναι

βασικές στη λειτουργία της οικογενειακής ζωής. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα παραπάνω συναντώνται σε όλες τις κοινωνικές ομαδοποιήσεις (Dallos, 2009: 6-8).

Οι οικογένειες αποτελούνται από ανθρώπους που έχουν τη δυνατότητα να κάνουν ελεύθερες επιλογές, οι οποίες αν επιλεγθούν σωστά προδιαγράφουν επαναλαμβανόμενα μοτίβα. Όλα αυτά σχετίζονται με την ευρύτερη κουλτούρα και το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο καθώς και με τις νόρμες που το καθένα προβλέπει. Κάθε άτομο φτιάχνει ιδιοσυγκρασιακά σχήματα πεποιθήσεων και συμπεριφοράς (Dallos, 2009: 29). Σύμφωνα με τον Sluki (1983) τα μοτίβα κατασκευάζουν τη πραγματικότητα και καθιερώνουν τους οικογενειακούς κανόνες. Κάθε άτομο προσδιορίζεται ως μέλος μέσα από την ιδιότητα του αυτή, καθώς μοιράζεται με την υπόλοιπη οικογένεια ένα συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης και ιδεολογίας. Με το να αποτελεί ένα άτομο μέλος της οικογένειας, αισθάνεται ως ένα μέλος της συλλογικότητας που έχει ένα βαθμό ταύτισης, ο οποίος πηγάζει από τα κοινά μέλη της οικογένειας και των κατασκευών οργάνωσης της οικογένειας (Dallos, 2009: 30).

Τα άτομα δημιουργούν τις πεποιθήσεις τους, τις αντιλήψεις τους, τις ικανότητες τους και βρίσκουν λύσεις στα επικείμενα προβλήματα τους με βάση :

- Τις αντιλήψεις στα πλαίσια της οικογένειας, δηλαδή τα μοτίβα που έχουν δημιουργηθεί ανάμεσα τους και τους ανάλογους τρόπους συμπεριφοράς. Οι αντιλήψεις αποτελούνται από ένα περιορισμένο αριθμό κοινών κατασκευών ή αντιληπτικών διαστάσεων.
- Τα μέλη της οικογένειας χρησιμοποιούν μια ποικιλία όρων για να εξηγήσουν και να περιγράψουν αντιλήψεις που ο κάθε ένας τις κατασκευάζει και τις ερμηνεύει υποκειμενικά. Επίσης, οι όροι μπορεί να αφορούν εξίσου μια σειρά γεγονότων. Επομένως, οι αντιλήψεις του συστήματος περιορίζονται σε λίγες κύριες ή πυρηνικές κατασκευές η διαστάσεις.

Τα μέλη συμμερίζονται κάποιες πεποιθήσεις αλλά οι οικογένειες δεν βρίσκονται πάντοτε σε μια συμφωνία. Επίσης, μπορεί οι οικογένειες να διαμορφώνουν συλλογικά μοτίβα σκέψεων και δράσεων, ώστε να έχουν μια κοινή πορεία. Αυτό μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσο πίεσης για την επίτευξη απώτερων σκοπών ή στόχων (Dallos, 2009: 31).

Καθώς παρατηρούνται διαρκώς ζητήματα προς επίλυση κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης και εξέλιξης της οικογένειας, είναι θεμιτό να προταθούν λύσεις ειδικά όσον αφορά τους γονείς, τις

σχέσεις τους με τα παιδιά κατά τις μεταβατικές περιόδους. Για παράδειγμα, οι γονείς μπορεί να επιδιώξουν αύξηση του χρόνου ενασχόλησης με το παιδί, να προσπαθήσουν να βελτιώσουν την επαφή ή ακόμη και σε ορισμένες περιπτώσεις να καθυστερήσουν τη μετάβαση σε ένα άλλο στάδιο. Τέτοιου είδους αντιδράσεις μπορεί να προκύψουν, είτε προμελετημένα και συνειδητά είτε συναισθηματικά και διαισθητικά. Οι λύσεις σαφώς εξαρτώνται από το σύστημα πεποιθήσεων των μελών της οικογένειας αλλά και από τις συναισθηματικές τους ανάγκες ή και από εξωτερικές περιστάσεις. Σημαντικό ρόλο στην επίλυση των προβλημάτων φαίνεται να έχουν οι οικογενειακές παραδόσεις, οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση των πεποιθήσεων. Οι οικογενειακές παραδόσεις έχουν καθοριστεί ουσιαστικά από εμπειρίες πολλών γενεών στο παρελθόν. Έχουν αποδοθεί με τον όρο «οικογενειακά σενάρια» (Byng-Hall, 1985) και προσφέρουν καθοδήγηση για τη ρύθμιση της ζωής δια μέσου των γενεών. Συνοπτικά, θα λέγαμε ότι αφορούν διαιωνιζόμενες παραδόσεις. Βέβαια, ο κύκλος ζωής της οικογένειας και οι επιλύσεις σε ζητήματα επηρεάζονται από τις αναπαραστάσεις της κοινωνίας για την οικογενειακή ζωή και από την εσωτερικευση τους από την ίδια την οικογένεια (Dallos, 2009: 15)

2.1.5 Ο κύκλος ζωής της οικογένειας

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η οικογένεια εμπεριέχει ένα σύνολο πεποιθήσεων, τόσο εσωτερικών όσο και εξωτερικών σχέσεων, οι οποίες συνδέονται με την ανάπτυξη και την αλλαγή. Αυτή η εσωτερική δυναμική της οικογένειας, έχει αποδοθεί από οικογενειακούς θεραπευτές και ερευνητές με την έννοια της «εξέλιξης του κύκλου ζωής της οικογένειας».

Οι οικογένειες παρόλη τη σταθερότητα που επιδεικνύουν, στη δομή και τη ταυτότητα τους υφίστανται μέσα σε συνεχώς μεταβαλλόμενα πλαίσια. Οι μεταβολές μπορεί να είναι, είτε καθημερινής φύσεως είτε πιο σύνθετες και να σχετίζονται με εξελικτικούς παράγοντες ή ακόμη και με κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές.

Σύμφωνα με τον Erickson, η οικογενειακή ανάπτυξη καθιστούσε τη κοινωνικοποίηση ως μια δυναμική διεργασία η οποία πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια ζωής της οικογένειας και συμπεριελάμβανε μια αμφίδρομη διαδικασία μάθησης μεταξύ γονέων και παιδιών. Σχετικά με τα προβλήματα που προέκυπταν στην οικογενειακή ζωή είχε παρατηρήσει, ότι συνδέονταν με

κρίσιμες περιόδους της οικογένειας. Επί παραδείγματι, αναφέρουμε ως κρίσιμη περίοδο τον ερχομό νέων μελών και την έξοδο των παιδιών από το σπίτι (Dallos et al, 2009: 8-13). Ο θεωρητικός Haley αναφέρει, ότι βασική προϋπόθεση για το μοντέλο είναι, η ύπαρξη ενός κοινού συνόλου αξιών και κανόνων στο οποίο απαιτείται να συμμορφωθούν οι οικογένειες. Ιδιαίτερη σημασία για την εξελικτική διαδικασία της οικογένειας έχουν και οι διαγενεακές παραδόσεις (Carter & McGoldrick, 1980). Τα πρότυπα των σχέσεων και της λειτουργίας των οικογενειακών μελών, τα οποία μεταβιβάζονται δια μέσω των γενεών μπορούν να αποτελέσουν στρεσογόνους παράγοντες σε ένα οικογενειακό σύστημα, οι οποίοι θα έχουν ως αποτέλεσμα τη μεταβολή του (Dallos, 2009: 13).

Όσον αφορά τη δύναμη και την εδραίωση της εξουσίας μέσα στο σύστημα της οικογένειας, αναπτύσσονται «σχήματα δυναμικής». Αυτά, αποτελούν τα εξής: α) ευθυγραμμίσεις, β) οι συνασπισμοί και γ) η δύναμη. Οι ευθυγραμμίσεις αναφέρονται στους ψυχολογικούς και στους συναισθηματικούς δεσμούς των μελών της οικογένειας. Η έννοια της αλληλοβοήθειας είναι σχετική με τους δεσμούς της οικογένειας. Η δύναμη σχετίζεται με το ποιος λαμβάνει τις αποφάσεις και ποιος τις εκτελεί και τέλος οι συνασπισμοί ορίζονται ως «συμμαχίες» ανάμεσα σε συγκεκριμένα μέλη της οικογένειας εναντίον ενός τρίτου μέλους της οικογένειας (Γιώτσα κ.ά., 2011: : 15-16).

Η εδραίωση σχέσης εξουσίας και ισχύος στα πλαίσια της οικογένειας καθορίζεται από τους πόρους που έχει στη διάθεση του κάθε σύντροφος (Blood & Wolfe, 1960; Homans, 1961). Οι πόροι χωρίζονται σε δυο κατηγορίες: α) στους προφανείς και αντικειμενικούς όπως το εισόδημα, η μόρφωση, η σωματική δύναμη και η επαγγελματική θέση και β) σε άλλους σχετικούς όπως η ελκυστική εμφάνιση, η αγάπη, η στοργή, η συναισθηματική εξάρτηση και οι δεξιότητες. Η υπεροχή κάποιας εκ των δυο κατηγοριών εξαρτάται τόσο από κοινωνικά κριτήρια όσο και από πολιτισμικά. Οι δύο κατηγορίες, ωστόσο μπορούν να φτάσουν κάποια στιγμή σε επίπεδο φθοράς. Σύμφωνα με τους Homans (1961), Haley (1976), Madanes (1981), η ικανοποίηση από τη σχέση σχετίζεται με μια ισότιμη κατανομή αμοιβών μέσα σε αυτή. Η κατανομή της εξουσίας μεταβάλλεται κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής της οικογένειας (Dallos, 2009: 19).

2.1.6 Οι τελετουργίες και η οικογένεια: το οικογενειακό τραπέζι

Οι οικογενειακές συνήθειες και τελετουργίες αφορούν πολλά οικογενειακά μέλη και δίνουν ιδιαίτερο νόημα στις δραστηριότητες της ομάδας. Οι οικογενειακές συνήθειες και τελετουργίες είναι ενσωματωμένες στο πολιτισμικό και οικολογικό πλαίσιο της οικογενειακής ζωής. Επιπλέον, υπογραμμίζουν την αλληλεξάρτηση των ατομικών και οικογενειακών παραγόντων, τον τρόπο που η οικογενειακή ζωή επηρεάζει την προσαρμογή του ατόμου καθώς και το πως τα ατομικά χαρακτηριστικά και οι προοπτικές μπορούν να επηρεάσουν την οικογενειακή τελετουργία (Fiese κ.ά., 2002: 381).

Οι τελετουργίες αποτελούν ισχυρούς οργανωτικούς παράγοντες της οικογενειακής ζωής υποστηρίζοντας τη σταθερότητα της σε περιόδους άγχους και μετάβασης. Η μελέτη των οικογενειακών τελετουργιών έχει σκοπό τη κατανόηση των δραστηριοτήτων της οικογένειας και των καθημερινών πρακτικών της. Οι περισσότεροι θεωρητικοί συμφωνούν, ότι οι τελετουργίες αφορούν: α) ένα πρακτικό στοιχείο στην οργάνωση της συμπεριφοράς της ομάδας και β) ένα συμβολικό στοιχείο, το οποίο προάγει την ταυτότητα της σε καταστάσεις μεταξύ των ομάδων. Ο Reiss (1981) πρότεινε, ότι οι οικογένειες δημιουργούν τελετουργίες και τελετές για να παρέχουν συνοχή στις σχέσεις μεταξύ των ατόμων και τα άτομα με τη σειρά τους μπορούν να αναλάβουν ενεργό ρόλο ως μέλη της ομάδας (Maisonpneuve, 2008: 41-45). Μ' αυτό τον τρόπο η οικογένεια μπορεί να τοποθετηθεί στο χώρο και στο χρόνο. Οι οικογένειες μπορούν να διακριθούν με βάση το τρόπο που μεταφέρουν και διατηρούν τις τελετουργίες δια μέσω των γενεών. Ο Wollin & Bennett πρότειναν, ότι οι οικογένειες οργανώνουν τις συλλογικές τους ζωές γύρω από μια πληθώρα δραστηριοτήτων που διαχωρίζεται σε τρεις κατηγορίες: α) οικογενειακοί εορτασμοί, β) οικογενειακές παραδόσεις και γ) τα μοτίβα των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων. Η προσωπική και η ατομική πλευρά τη οικογενειακής οργάνωσης παρέχουν ξεχωριστό νόημα στις ομαδικές δραστηριότητες και συγκεντρώσεις. Έτσι, οι ρουτίνες και οι τελετουργίες μπορεί να είναι μοναδικές σε κάθε οικογένεια. Οι τελετουργίες έχουν συμβολική φύση και συνδέονται με ισχυρά συναισθήματα (Fiese κ.ά., 2002: 382). Οι τελετουργίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τελετουργίες: α) χωρισμού - αποχωρισμού (π.χ. κηδείες), β) μετάβασης (π.χ. εγκυμοσύνης), γ) ένταξης- ενσωμάτωσης (π.χ. γάμος). Οι τελετές αυτές ονομάζονται διαβατήριες καθώς συνδέονται με νοητές μεταβάσεις από ένα στάδιο σε ένα άλλο (Maisonpneuve, 2008: 41-45).

Παρόλο που υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ των οικογενειακών τελετουργιών και συνηθειών, η διαφορά τους προκύπτει από τον ορισμό των «οικογενειακών συνηθειών» που παρατίθεται παρακάτω αλλά και από το σύνολο των χαρακτηριστικών τους. Οι «οικογενειακές συνήθειες» τυπικά αφορούν την επικοινωνία με νόημα πληροφοριών του τύπου «αυτό είναι που χρειάζεται να γίνει». Οι συνήθειες αυτές αφορούν μια στιγμιαία δέσμευση, η οποία κατά την ολοκλήρωση της πράξης έχει μικρή έως και καμία νέα προσθήκη. Οι συνήθειες επαναλαμβάνονται στο χρόνο και αναγνωρίζονται από την συνέχιση στη συμπεριφορά. Από την άλλη, οι τελετουργίες αφορούν συμβολική επικοινωνία και μηνύματα του τύπου «αυτοί είμαστε» σαν ομάδα. Υπάρχει μια συναισθηματική δέσμευση, η οποία αφήνει το άτομο να αισθάνεται, ότι η δραστηριότητα του είναι ορθή και του παρέχει την αίσθηση του «ανήκειν». Επιπλέον, υπάρχει συχνά ένα συγκινησιακό κατάλοιπο σύμφωνα με το οποίο, όταν μια πράξη ολοκληρωθεί το άτομο μπορεί να το ανακαλέσει στη μνήμη του προκειμένου να αναβιώσει κάποια συναισθηματική εμπειρία. Οι τελετουργίες επίσης, παρέχουν συνέχεια στο νόημα διαμέσου των γενεών με την προσμονή για επανάληψη της δραστηριότητας και της επένδυσης στην έννοια «αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο η οικογένεια μας θα συνεχίσει να υπάρχει». Όταν οι συνήθειες διαταραχθούν δημιουργείται μια δυσάρεστη κατάσταση, ενώ όταν οι λειτουργίες διακοπών εμφανίζεται μια απειλή ως προς τη συνοχή της ομάδας (Fiese κ.ά., 2002: 382).

Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με την τελετουργία του γεύματος αφορά συζητήσεις της ομάδας οι οποίες συμπεριλαμβάνουν εσωτερικά αστεία, συμβολικά αντικείμενα και πράξεις με νόημα μόνο για την οικογένεια, τα οποία δύσκολα εντοπίζονται από έναν εξωτερικό παρατηρητή. Όταν η οικογένεια, συγκεντρώνεται για το γεύμα υπάρχει μια συναισθηματική αντίδραση μεταξύ των μελών. Επίσης, μπορεί να υπάρξουν στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη συγκέντρωση, τα οποία πιθανόν έχουν κληροδοτηθεί μέσω των γενεών συμπεριλαμβανομένου των προσευχών, των γευμάτων και ακόμη και θεμάτων συζήτησης. Κάθε συνήθεια, έχει τη δυνατότητα να μετατραπεί σε τελετουργία αν εξελιχθεί από μια ουσιαστικής σημασίας πράξης σε μια συμβολική. Το οικογενειακό μέγεθος επηρεάζει τους ρόλους που διαδραματίζουν οι γονείς κατά τη διάρκεια του γεύματος. Όταν λιγότεροι ενήλικες είναι διαθέσιμοι για συζήτηση, για παράδειγμα όπως στις μονογονεϊκές οικογένειες, τότε περισσότερος χρόνος αφιερώνεται στη συζήτηση ενήλικα παιδιού από ότι στις οικογένειες με δυο γονείς. Συμπερασματικά, ο ρόλος του γεύματος έχει αποδειχθεί ότι είναι μια αποδοτική έννοια μελέτης των μοτίβων αλληλεπίδρασης των συνηθειών της οικογενειακής ζωής. Οι οικογένειες σε καθημερινή βάση καλούνται να ορίσουν ποιες είναι,

με βάση τις συνήθειες των μοτίβων τα οποία υιοθετούν. Αυτές προκύπτουν μέσα από τις καθημερινές συζητήσεις για τις συνήθειες. Οι ιστορίες των οικογενειακών συνηθειών συχνά μοιράζονται με τα παιδιά, τα οποία με τη σειρά τους αρχίζουν να αντιλαμβάνονται το τρόπο με τον οποίο η οικογένεια αλληλεπιδρά κατά τη διάρκεια του γεύματος. Τα μοτίβα συνηθειών και αλληλεπίδρασης αποτελούν ισχυρούς φορείς του πολιτισμού και της βοήθειας στην προσπάθεια κατανόησης του τρόπου με τον οποίο ο πολιτισμός επηρεάζει την οικογενειακή οργάνωση (Fiese κ.ά., 2002: 383-384).

Συνοψίζοντας με βάση τα παραπάνω προκύπτει σύμφωνα με τον Wollin & Bennet (1984), ότι οι οικογενειακές συνήθειες αποτελούν μοτίβα αλληλεπιδράσεων τα οποία επαναλαμβάνονται στο χρόνο. Η αντίληψη των μοτίβων αλληλεπίδρασης είναι σε συμφωνία με την έρευνα για το οικογενειακό σύστημα, η οποία έχει εντοπίσει συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφοράς τα οποία είναι είτε επιβλαβή είτε υποστηρικτικά στη λειτουργία της οικογένειας. Στον αναπτυξιακό κύκλο της οικογένειας οι ρουτίνες και οι συνήθειες θα πρέπει να είναι ισχυρές ειδικά στις περιόδους μετάβασης. Οι συνήθειες και οι τελετουργίες εξυπηρετούν τη σύνδεση μεταξύ των γενεών, προωθούν την συνέχιση και την οικογενειακή δυναμική. Επίσης, αποτελούν ένδειξη της οικογενειακής οργάνωσης και είναι σημαντικές για την ψυχολογική υγεία και την ευημερία των μελών της (Fiese κ.ά., 2002: 383) .

2.2 Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της οικογένειας

2.2.1 Λειτουργιστική θεωρία

Η λειτουργιστική θεωρία έχει αναλύσει και το θεσμό της οικογένειας. Θεωρεί την οικογένεια ως μια ομάδα ατόμων που για να λειτουργήσει πρέπει να εξασφαλίσει την επιτέλεση ορισμένων λειτουργιών. Αν αυτές δεν ολοκληρωθούν μπορεί το σύστημα να αποσυντονιστεί. Οι λειτουργίες της οικογένειας σχετίζονται με την αναπαραγωγή της κοινωνίας και τη διαρκή ανανέωση των μελών της.

Οι βασικές λειτουργίες της οικογένειας που πρέπει να επιτελεσθούν είναι η α) κοινωνικοποίηση, β) η συναισθηματική στήριξη, η προστασία, φροντίδα, γ) η απόδοση κοινωνικής σχέσης και δ) η ρύθμιση της σεξουαλικής συμπεριφοράς. Μέσω της πρώτης λειτουργίας της κοινωνικοποίησης, η οικογένεια διαμεσολαβεί ανάμεσα στο άτομο και στην ευρύτερη κοινότητα. Τα νεότερα μέλη πρέπει να μνηθούν στις κοινωνικές και πολιτισμικές διαδικασίες. Σχετικά με τη δεύτερη λειτουργία, η οικογένεια θεωρείται ως όρος συναφής και σχεδόν ταυτόσημος με τις έννοιες της στέγασης, της προστασίας και της φροντίδας όχι μόνο των παιδιών αλλά και όλων των μελών που το έχουν ανάγκη (ασθενών και εξαρτημένων μελών). Οι υγιείς οικογενειακές σχέσεις εξασφαλίζουν στον άνθρωπο την συντροφικότητα, την αγάπη και την ασφάλεια. Προσφέροντας ένα κοινό αίσθημα αποδοχής. Όσον αφορά τις δυο τελευταίες λειτουργίες, η οικογένεια αναλαμβάνει να τοποθετήσει τα παιδιά στη κοινωνία και να τους αποδώσει κοινωνικές θέσεις. Οι θέσεις αυτές καθορίζουν το άτομο και τη συμπεριφορά του στο πλαίσιο των διαπροσωπικών σχέσεων και επίσης καθορίζουν τη συμμετοχή του σε βασικές κοινωνικές ομάδες (Hughes & Kroehler, 2007: 514-516).

Ένας από τους βασικούς εκφραστές της λειτουργιστικής θεωρίας είναι ο T. Parsons. Ο Parsons προσεγγίζει την οικογένεια ως ένα κοινωνιολογικό φαινόμενο. Δίνει έμφαση στην εξελικτική πορεία της και στη μετατροπή της από εκτεταμένη σε πυρηνική κάτι το οποίο θεωρεί θετική εξέλιξη. Αυτή η εξέλιξη προέκυψε λόγω μεταβολής της κοινωνίας με την εμφάνιση της γεωγραφικής κινητικότητας, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την απομόνωση της πυρηνικής οικογένειας. Η προσέγγιση του χαρακτηρίζεται ως δομολειτουργική, και εξηγεί ότι η οικογένεια αποτελεί επιμέρους στοιχείο της δομής της κοινωνίας και διέπεται από λειτουργικές διαδικασίες.

Η κοινωνία νοείται, ως ένας οργανισμός ο οποίος αντιστέκεται σε εξωγενείς παράγοντες με σκοπό να διατηρήσει την ισορροπία του. Οι λειτουργικές διαδικασίες αφορούν το εξελικτικό κομμάτι ενός συστήματος δηλαδή μιας ομάδας. Η σταδιακή εξειδίκευση των θεσμών και η μεταφορά επιμέρους λειτουργιών σε νέες δομές έχει ονομαστεί «διαθρωτική διαφοροποίηση». Η εξελικτική διαδικασία της διαρθρωτικής διαφοροποίησης οδηγεί τις σύγχρονες κοινωνίες στη δημιουργία καινούργιων φορέων, οι οποίοι αναλαμβάνουν λειτουργίες των παλαιότερων μη εξειδικευμένων φορέων. Σύμφωνα με τους Γεώργας et al. (2006), η μεταβολή της εκτεταμένης οικογένειας σε πυρηνική οφείλεται στις αυξανόμενες ψυχολογικές ανάγκες της συντροφικότητας του ζευγαριού και την ανάγκη κοινωνικοποίησης των παιδιών. Ο Parsons (1943,1965) αναφέρει ότι , η οικογένεια έχει δυο βασικές λειτουργίες και ρόλους: α) την εκτελεστική λειτουργία και ρόλο, η οποία αφορά την επιβίωση της οικογένειας και β) την εκφραστική η οποία αφορά την αναπαραγωγή, τη διατήρηση της ομοιότητας και της ψυχολογικής συνοχής της οικογένειας (Πουλιάνου, 2019: 18-19).

Η άποψη του Parsons σχετικά με την έκπτωση της εκτεταμένης οικογένειας και την απομόνωση της πυρηνικής έχει δεχθεί κριτική, σύμφωνα με την οποία η απομάκρυνση των στενών συγγενών και η εξασθένιση της οικογενειακής συμπαράστασης δεν υφίσταται σε τόσο μεγάλο βαθμό. Δηλαδή, παρόλο που μετασχηματίζονται οι σχέσεις ανάμεσα στους στενούς συγγενείς, παραμένουν εξίσου σημαντικές και χαρακτηρίζονται από αμοιβαιότητα (Μαράτου-Αλιπράντη, 1999: 53-54).

2.2.2 Η προσέγγιση της διαντίδρασης

Η προσέγγιση της συμβολικής διαντίδρασης εδράζεται σε τρεις βασικές θέσεις: α) ανταποκρινόμαστε στα πράγματα του περιβάλλοντος ανάλογα με την αντίληψη που έχουμε για αυτά, στο νόημα που δίνουμε σε αυτά, β) τα νοήματα που δίνουμε δεν είναι εγγενή προκύπτουν από τη κοινωνική διαντίδραση, δηλαδή από καθορισμένα κοινωνικά νοήματα για ένα γεγονός γ) τα κοινωνικά νοήματα του πολιτισμού αλλάζουν συνεχώς λόγω διαντίδρασης με τους άλλους. Ο κόσμος αποτελεί μια κατασκευασμένη πραγματικότητα (Hughes & Kroehler, 2007: 88).

Οι άνθρωποι δημιουργούν και χρησιμοποιούν σύμβολα επικοινωνίας για να δίνουν απτή υπόσταση σε πράγματα αφηρημένα και δύσκολα. Η συμπεριφορά μας βασίζεται στα σύμβολα

που έχουμε κατασκευάσει για να ορίσουμε όσα αντιλαμβανόμαστε με το νου. Η συμπεριφορά προκύπτει από την επιλογή κατάλληλων ενεργειών. Η πραγματικότητα κωδικοποιείται εσωτερικά μέσω συμβόλων. Ως σύμβολα ορίζονται, παραστάσεις ή αντικείμενα στα οποία αποδίδεται ένα συμβατικό νόημα. Δεν είναι εγγενή και προκύπτουν από μια κοινή αντίληψη της πραγματικότητας. Οι άνθρωποι ζουν στο πλαίσιο συλλογικοτήτων, επικοινωνούν μέσω συμβόλων σε αντίθεση με άλλους οργανισμούς, χαρακτηριστικό παράδειγμα συμβόλων αποτελεί η γλωσσική επικοινωνία. Η επικοινωνία αναφέρεται στην διαδικασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι μεταδίδουν ο ένας στον άλλο πληροφορίες, ιδέες, στάσεις και νοητικές καταστάσεις και είναι εφικτή χάρη στην ικανότητα των ανθρώπων να δημιουργούν περίπλοκα συστήματα συμβόλων, όπως η γλώσσα (Hughes & Kroehler, 2007: 88).

2.2.3 Η προσέγγιση του Κονστρουκτιβισμού

Σύμφωνα με τη προσέγγιση του κονστρουκτιβισμού αναφέρονται οι εξής βασικές του θέσεις :

- Η γνώση είναι μια διαδικασία κατά την οποία το άτομο προσπαθεί να φτιάξει μια καινούργια γνώμη.
- Το άτομο ζει σε ένα κόσμο που έχει δομήσει με βάση τις δικές του υποκειμενικές εμπειρίες, ενώ παράλληλα παραδέχεται την ύπαρξη μιας εξωτερικής πραγματικότητας.
- Τα άτομα δημιουργούν ερμηνείες με βάση τις νέες εμπειρίες και κρίνουν τις καταστάσεις μέσα από «φίλτρα» όπως οι εμπειρίες, οι στόχοι και οι πεποιθήσεις.
- Η κοινωνία παρέχει εργαλεία όπως, η γλώσσα, η γνώση, τα σύμβολα, ώστε να δομηθεί η νέα γνώση σταδιακά.

Το προσωπικό σύστημα κατασκευάζεται από την οικογενειακή εμπειρία. Από τη στιγμή γέννησης του παιδιού, αναπτύσσονται οι στενές και διαρκείς σχέσεις με τα άτομα της οικογένειας. Αυτές αποτελούν, στοιχεία από τα οποία οι προσωπικές κατασκευές του εαυτού και του κόσμου σταδιακά δομούνται. Σύμφωνα με τους Guidano & Liotti (1983), τα στοιχεία από τα οποία η κατασκευή ξεκινά είναι σχεδόν ολοκληρωτικά δοσμένα και συμπίπτουν με τις πλευρές των προσωπικοτήτων των γονέων, την ποιότητα των σχέσεων τους και τα κοινωνικό-πολιτισμικά χαρακτηριστικά της οικογένειας. Με βάση τη θεωρία της προσωπικής κατασκευής,

(Kellys, 1995) διαμορφώνεται ο «κύκλος της εμπειρίας» του ατόμου, ο οποίος αποτελείται από πέντε στάδια.:

1. Προσωπική προσμονή (personal anticipation)
2. Προσωπική επένδυση (investment)
3. Συνάντηση (encounter)
4. Επιβεβαίωση (confirmation or disconfirmation)
5. Αναθεώρηση συστήματος (Revision of construct)

Αυτός ο κύκλος έχει άμεση συνάφεια με την οικογενειακή οπτική, αφού η ανάγκη να προσμένεις τη συμπεριφορά των άλλων είναι ιδιαίτερα σημαντική σε κάποιες οικογενειακές περιπτώσεις. Για παράδειγμα η επιβίωση του βρέφους εξαρτάται απόλυτα από την ικανότητα να προσμένει μια ανταπόκριση από τους γονείς ως απάντηση στη δική του συμπεριφορά. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, ότι το βρέφος επενδύει σε υψηλό βαθμό στην ανταπόκριση των γονέων.

Η οικογένεια αποτελεί τον κύριο φορέα για την αποδοχή ή μη του προσωπικού συστήματος του κάθε ανθρώπου. Το παιδί προσπαθεί να ανοικοδομήσει «τα πιστεύω» του με βάση τα στοιχεία που λαμβάνει από το σύστημα της οικογένειας. Η αναθεώρηση του ατομικού συστήματος κατασκευών απαιτεί σταθερότητα του γενικού συστήματος για να μη νιώσουν τα μέλη ότι απειλούνται από την αλλαγή. Σε μια τέτοια περίπτωση αλλαγής το άτομο πιθανά θα αντισταθεί στην αναθεώρηση, θα αισθανθεί αναγκασμένο να υιοθετήσει μια δυσλειτουργική στάση, εχθρική απέναντι στο σύστημα. Έχοντας μπει σε αυτή τη κατάσταση, της αντίστασης το άτομο ακολουθεί διαφορετικά βήματα, ώστε να αλλάξει τα δεδομένα και να ταιριάζει πάλι στο προσωπικό του σύστημα. Η οικογένεια δρα σταθεροποιητικά και παρέχει στο άτομο τις βιωματικές συνήθειες της για να ρυθμίσει την αντίδραση αυτή. Η οικογένεια είναι αντιπροσωπευτική για τις ανακαλύψεις του παιδιού στο μέλλον. Το ατομικό σύστημα κατασκευών διαμορφώνεται και διατηρείται εντός του οικογενειακού πλαισίου και επίσης διαπλάθει και μορφοποιεί το ευρύτερο οικογενειακό σύστημα. Με άλλα λόγια, τα προσωπικά και οικογενειακά συστήματα αλληλοεπηρεάζονται, η επίδραση των οικογενειακών κατασκευών στο ατομικό σύστημα εξαρτάται από τις ατομικές κατασκευές της οικογένειας. Για παράδειγμα, αν ένας γονιός συμπεριφέρεται αυστηρά στο παιδί, η επιρροή θα είναι διαφορετική ανάλογα με το πως το ίδιο την αντιλαμβάνεται, είτε δηλαδή εχθρική είτε φροντιστική. Με την ίδια λογική, οι

ιδέες του κάθε ενός οδηγούν σε συμπεριφορά η οποία επιβεβαιώνει και υποστηρίζει τα ιδανικά των άλλων μελών της οικογένειας (Alexander & Neimeyer, 2007: 112-116). Ο κύκλος της οικογενειακής αλληλεπίδρασης και οι ρόλοι αλληλεπίδρασης είναι πολλές φορές βασισμένοι σε μη λεκτικές κατασκευές και οι κονστρουκτιβιστές θεωρίες εστιάζουν στο να κάνουν το εγγενές ξεκάθαρο (Alexander & Neimeyer, 2007: 112-116).

Οι οικογενειακές κατασκευές έχουν μια κοινή βάση στην οικογένεια, η οποία συμβάλει στην από κοινού απόδοση νοήματος στα γεγονότα. Για παράδειγμα, τα νοήματα αυτά είναι απαραίτητα για την αίσθηση του «ανήκειν» και την αίσθηση της αμοιβαίας οικογενειακής ταυτότητας (Alexander & Neimeyer, 2007: 116). Τα μέλη μιας οικογένειας, δημιουργούν από κοινού εκδοχές της πραγματικότητας με τις οποίες δίνουν νόημα στις ενέργειές της και στη συμβίωση της και επίσης δημιουργούν διαστρεβλώσεις της πραγματικότητας και μύθους (Dallos, 2009: 42-43). Οι οικογενειακές κατασκευές υπογραμμίζουν τη μοναδικότητα της οικογένειας ως ενότητα και προβλέπουν την συσχέτιση με άλλα συστήματα. Σύμφωνα με τον Kantas (1985), οι οικογένειες, χωρίς εξαίρεση, είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη ενός μοντέλου που θα κατευθύνει τα μέλη μέσα από τις συνηθισμένες και παράδοξες καταστάσεις της ζωής, ένα μοντέλο για την ερμηνεία και διαχείριση της πραγματικότητας μέσα στην οικογένεια αλλά και μεταξύ της οικογένειας και του κοινωνικού πλαισίου. Οι οικογενειακές κατασκευές είναι ιεραρχικά οργανωμένα δίκτυα κοινών νοημάτων και είναι σημαντικές επειδή αντικατοπτρίζουν πιθανές ισχυρές δεσμεύσεις, οι οποίες θα επιφέρουν επιπτώσεις σχετικά με μια συγκεκριμένη συμπεριφορά που είναι αναμενόμενη από την ιδιότητα των ατόμων ως μέλη (Alexander & Neimeyer, 2007: 117-118).

Σύμφωνα με τον G. Kelly (1995), οι διεργασίες που ρυθμίζουν τις σχέσεις των ατόμων μεταξύ τους είναι οι ακόλουθες: α) αναγνώριση ομοιότητας, ο κάθε σύντροφος εκτιμά ότι και οι δύο βλέπουν το κόσμο με παρόμοιο τρόπο, β) ενσυναίσθηση, δηλαδή κατά πόσο το κάθε άτομο κατανοεί ή συναισθάνεται πως ο άλλος βλέπει το κόσμο και είναι η ικανότητα πρόβλεψης του τρόπου με τον οποίο το άλλο άτομο θα χρησιμοποιήσει τις κατασκευές του. Η ανάπτυξη της κοινωνικότητας (Dallos, 1991) έχει να κάνει με την ικανότητα να κάνουμε όλο ένα και πιο περίπλοκες προβλέψεις για το σύστημα κατασκευών του άλλου. Σύμφωνα με το Duck (1998), στα πλαίσια της σχέσης υπάρχει εξ αρχής μια αμοιβαία αποδοχή των συστημάτων κατασκευών του άλλου. Για να λειτουργήσει σε οποιαδήποτε δεδομένη κοινωνία ένα άτομο θα πρέπει να έχει

ένα σύνολο πεποιθήσεων οι οποίες θα καλύπτουν τις ακόλουθες διαστάσεις: α) τις κατασκευές της κουλτούρας δηλαδή τις κατασκευές που προέρχονται από το πολιτισμικό πλαίσιο και β) το βαθμό που επιλέγει να υιοθετήσει τις κατασκευές που συμερίζεται αυτή η κουλτούρα (Dallos, 2009: 42-49).

Ως πυρήνας της οικογένειας θεωρείται το ζευγάρι το οποίο έχει οικοδομήσει τη σχέση του με βάση ένα σύνολο επιδράσεων, όπως οι ιστορικές, οι πολιτισμικές και οι διαγενεακές παραδόσεις. Ο Goffman (1970) αναφέρει, ότι κάθε σύντροφος μπορεί να χρησιμοποιεί «στρατηγικές», διεργασίες δηλαδή σκόπιμες ενέργειες προκειμένου να φανεί αρεστός στον άλλον, να αποσπάσει συμπάθεια. Με βάση αυτές τις ενέργειες που χρησιμοποιούνται, αναδύονται οι πεποιθήσεις του κάθε συντρόφου σχετικά με το τι είναι το αποδεκτό και το επιθυμητό. Επομένως, αποκαλύπτονται πληροφορίες για τον εαυτό του. Ο κάθε σύντροφος έχει δυο πηγές πληροφόρησης: α) αυτό που κατανοεί ως κατασκευές του άλλου και β) αυτό που αντιλαμβάνεται ως πεποιθήσεις που ισχύουν στη οικογένεια καταγωγής του άλλου. Μέσω αυτών αναδύονται μοτίβα ομοιότητας – ανομοιότητας. Σταδιακά το ζευγάρι δημιουργεί κατασκευές για την ίδια τη σχέση και συγκεκριμένα για το πόσο μοιάζει ή διαφέρει από την αντίστοιχη σχέση των γονιών τους. Τα ζευγάρια ουσιαστικά επικοινωνούν τις πυρηνικές κατασκευές που πηγάζουν από τις οικογένειες καταγωγής τους. Άρα και οι κατασκευές για τον εαυτό προκύπτουν από το σύστημα κατασκευών της οικογένειας καταγωγής (Dallos, 2009: 42-49).

Οι οικογένειες χτίζουν επίσης κατασκευές που δείχνουν να διαστρεβλώνουν τη πραγματικότητα ή κατασκευές που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία μιας φανταστικής πραγματικότητας. Σύμφωνα με τον S. Freud, τίθεται σε λειτουργία μια σειρά αμυντικών μηχανισμών (π.χ. προβολή, άρνηση, απώθηση) με σκοπό να αποκλειστούν δυσάρεστα συναισθήματα από το συνειδητό μέρος του ψυχισμού (Dallos, 2009: 42-49).

Στις οικογενειακές κατασκευές συμπεριλαμβάνονται οι εξής:

- Οικογενειακοί κανόνες (Family Rules) (Ford,1993)
- Οικογενειακή ιστορία (Family History) (Sluski,1983)
- Οικογενειακά παραδείγματα (Family Paradigm) (Reiss,1981)
- Οικογενειακοί μύθοι (Family Myth) (Seltzer & Seltzer,1983)

(Alexander & Neimeyer, 2007: 117)

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τον Ford, οι οικογενειακοί κανόνες μπορούν να τροποποιηθούν από άλλες κοινές κατασκευές, όπως είναι ο κανόνας με τα προσόντα και τις εξαιρέσεις, η εφαρμογή του κανόνα και η παράβαση του γενικού κανόνα. Εν συνεχεία, η οικογενειακή ιστορία σχετίζεται με αφηρημένες έννοιες. Οι ιδέες του οικογενειακού συστήματος είναι μη λεκτικές, αφηρημένες και λιγότερο προσβάσιμες στη συνείδηση (Bodgan,1984). Ο Ford επισήμανε ότι, τα διπλά νοήματα λειτουργούν στα ίδια επίπεδα αφαίρεσης γιατί είναι υπονοούμενα και έμμεσα. Όσον αφορά τα διπλά νοήματα, μπορούν να λειτουργήσουν και ως ισχυροί τροποποιητικοί παράγοντες στο ρητό λεκτικό κανόνα. Επιπλέον, σύμφωνα με τα οικογενειακά παραδείγματα, οι οικογένειες συντηρούνται και διατηρούνται μέσω της συμπεριφοράς και των διαντιδράσεων των μελών της οικογένειας. Αυτό διαμορφώνει την αίσθηση της ασφάλειας και της επιβεβαίωσης στα μέλη. Για παράδειγμα οι οικογενειακοί εορτασμοί, οι παραδόσεις, οι αλληλεπιδράσεις σχετικά με τις οικογενειακές αξίες, η διασαφήνιση των αναμενόμενων ρόλων και ο καθορισμός των ορίων (Alexander & Neimeyer, 2007: 117-119).

Τέλος, ο οικογενειακός μύθος είναι εξίσου σημαντικός στη διατήρηση συγκεκριμένων σκέψεων και στη συσχέτιση τους με τις οικογενειακές τελετουργίες. Ένας τρόπος ανανέωσης των δεσμών της οικογένειας αποτελεί ο συμβολικός θεσμός των τελετουργιών (Alexander & Neimeyer, 2007: 117-119). Οι τελετές και οι τελετουργίες σηματοδοτούν αλλαγές, οριοθετούν, επαναπροσδιορίζουν τις σχέσεις, επιτρέπουν τη κοινωνικοποίηση των επαναπροσδιορισμών σε όλα τα μέλη. Αποτελούν επομένως τελετές μύησης, σύμφωνα με τους Selvini & Palazzoli (1978), οι τελετές και οι τελετουργίες αποτελούν ισχυρή μορφή έμμεσης επικοινωνίας (Dallos, 2009: 18). Τα τελετουργικά, όπως η συγκέντρωση των ατόμων γύρω από ένα τραπέζι, αποτελεί μια κρυφή πηγή παροχής δύναμης προς τους δεσμούς της οικογένειας. Η οικογένεια που έχει καθιερώσει τελετουργικές διαδικασίες έχει σαφώς καλύτερη ψυχολογία και δύναται να αντιμετωπίσει με αποτελεσματικότερο τρόπο διασπαστικά προβλήματα (Hughes & Kroehler, 2007: 518). Ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον χαρακτηριστικό της οικογενειακής κατασκευής είναι, ότι κάθε μέλος της οικογένειας μπορεί να ενσωματώσει διαφορετικές οπτικές της. Μέσω των οικογενειακών μύθων αποφεύγονται οι επώδυνες εντάσεις και διατηρείται η οικογενειακή ομοιόσταση, ιδιαίτερα σε μεταβατικές και κρίσιμες περιόδους. Σύμφωνα με τον Ferreira (1963), η οικογένεια βρίσκεται σε μια σχέση με τη κοινότητα άλλα συνυπάρχει και ενσωματώνεται και με άλλα συστήματα. Τόσο η οικογένεια, όσο και η κοινωνία μπορούν να προβούν στη

κατασκευή μύθων. Όπως ήδη αναφέραμε, αυτή η ανάγκη γίνεται μεγαλύτερη στα μεταβατικά στάδια του κύκλου ζωής, δηλαδή σε περιόδους αλλαγής και στις συνεπακόλουθες συναισθηματικές απαιτήσεις. Με αυτό το τρόπο τα μέλη ενός συστήματος αγνοούν τη πραγματικότητα ή παραμένουν σε μια πραγματικότητα που αντανακλά το προηγούμενο στάδιο οικογενειακής ζωής. Η μεγάλη αποδοχή των κοινωνικών νορμών πιθανότατα μπορεί να οδηγήσει στη κατασκευή μύθων από την οικογένεια, ώστε να αποφευχθεί οποιαδήποτε συναισθηματική σύγχυση (Dallos,2009: 51-52).

Αξίζει να αναφερθεί ακόμη μια κατασκευή νοήματος που σχετίζεται με το σύστημα πεποιθήσεων της οικογένειας. Αυτή η κατασκευή νοήματος περιγράφεται με τον όρο «αξίες». Ως αξίες νοούνται, πεποιθήσεις του επιθυμητού, δηλαδή, βαθύτερες επιθυμίες μιας κοινωνίας, οι οποίες λειτουργούν ως άξονες αξιολόγησης του εαυτού και των άλλων και από αυτές εξαρτάται η επιλογή της συμπεριφοράς. Ο ρόλος που διαδραματίζουν στο σύνολο πεποιθήσεων είναι σημαντικός. Περιέχουν: α) γνωστικά στοιχεία, β) συναισθηματικά και γ) κίνητρα δράσης. Συνδέονται με τις στάσεις ζωής, οι οποίες αποτελούν συνέχεια των αξιών.

Όσον αφορά τη κατηγοριοποίηση των αξιών διακρίνονται σε :

- Αξίες βάσης ή συντελεστικές, οι οποίες λειτουργούν ως μέσο για την επίτευξη στόχων και σκοπών
- Αξίες σκοπού ή τερματικές, οι οποίες λειτουργούν ως αυτοσκοπός.

Επίσης διαχωρίζονται σε ιεραρχικά ανώτερες ή κεντρικές και στις περιφερειακές αξίες. Επιπλέον, οι αξίες μπορεί να είναι είτε θετικές είτε αρνητικές. Πιο συγκεκριμένα, οι αξίες κατηγοριοποιούνται σε:

- Προσωπικές, δηλαδή προσωπικές συμπεριφορές, προσωπικούς στόχους και σχετικές με τη διαμόρφωση προσωπικότητας
- Κοινωνικές, δηλαδή αφορούν στόχους που πραγματώνονται μέσα από την ομάδα κινητοποιούν κοινωνικές συμπεριφορές, οι οποίες ευνοούν τη λειτουργία της ομάδας.

(Πουλιάνου, 2019: 36)

Συμπερασματικά, παρόλο που το οικογενειακό σύστημα κατασκευών μπορεί να αποτελείται από σύνθετες δομές αφαίρεσης και εγγενών «πιστεύω», εκδηλώνεται μέσω μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς και στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών.

2.2.4 Θεωρία των συγκρούσεων για την οικογένεια

Βασικός εκφραστής της θεωρίας των συγκρούσεων, όπως έχουμε αναφέρει και στην ενότητα της εννοιολόγησης των βασικών όρων, είναι ο F.Engels. Σύμφωνα με τον Engels, η οικογένεια είναι μια μικρογραφία της ταξικής κοινωνίας. Από τη μια πλευρά, η μια τάξη (άνδρες) κυριαρχεί επάνω στην άλλη τάξη (γυναίκες) με στόχο τη διεκδίκηση της ευημερίας για όλη την ομάδα. Η τάξη που δέχεται την κυριαρχία ζει σε μια δυστυχία, διότι υπάρχει καταπίεση. Άλλοι συγκρουσιακοί επιστήμονες, όπως ο S. Freud και ο G. Zimmel ανέπτυξαν μια θεωρία στην οποία αναφέρουν, ότι οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις δεν στηρίζονται μόνο στην «αγάπη» αλλά και στον ανταγωνισμό. Η παραπάνω άποψη υιοθετήθηκε και από τον J. Sprey (1979), ο οποίος υποστήριξε ότι η σύγκρουση είναι βασικό στοιχείο των διαπροσωπικών σχέσεων (Hughes & Kroehler, 2007: 517).

Σύμφωνα με τους Canary et.al, (1995), «οι σχέσεις γονέα-παιδιού περιλαμβάνουν ένα ακούσιο σύνδεσμο, μια ανισοροπία εξουσίας και πόρων και τις υποχρεώσεις του γονέα να λειτουργεί ως δότης φροντίδας» (Hendrick & Hedrick, 2012: 329). Σε αντίθεση με άλλων ειδών συγκρούσεις οι συγκρούσεις στα πλαίσια της οικογένειας περιλαμβάνουν περισσότερες υποχωρήσεις, ισοπαλίες και αποσύρσεις. Η αποφυγή της σύγκρουσης μπορεί να λειτουργήσει ως μια νόρμα οικογενειακής διαχείρισης της σύγκρουσης. Οι οικογενειακές συγκρούσεις μπορεί να επηρεάζουν είτε θετικά είτε αρνητικά τα εμπλεκόμενα άτομα (Hendrick & Hedrick, 2012: 329).

2.3 Οι ανθρωπολογική προσέγγιση της οικογένειας

Η κοινωνική ανθρωπολογία έχει συμβάλει στη διαπολιτισμική διάσταση και στην αντίληψη της δομής και της λειτουργίας της οικογένειας. Η κοινωνική ανθρωπολογία προσπαθεί να καταγράψει τις διαφορετικές μορφές του πολιτισμού και τους τρόπους με τους οποίους η οικογένεια εντάσσεται και εξελίσσεται μέσα σε αυτές.

Ο Murdock με βάση την ανθρωπολογική θεωρία, η οποία εξετάζει το ζήτημα της πυρηνικής οικογένειας, υποστήριξε ότι «η πυρηνική οικογένεια αποτελεί οικουμενικό σχήμα κοινωνικής ομαδοποίησης. Είτε ως αυτόνομο σχήμα οικογένειας είτε ως βασική μονάδα με την οποία σχηματίζονται πιο σύνθετες μορφές οικογένειας, η μορφή της πυρηνικής οικογένειας υπάρχει ως σαφής και έντονα λειτουργική ομάδα σε κάθε κοινωνία» (Γεώργας, 1999 :23).

Η ανθρωπολογική θεωρία είναι αντίθετη με τη θεωρία του Parsons, σχετικά με την απόλυτη συνάφεια ανάμεσα στο σχήμα της πυρηνικής οικογένειας και τον αστικό χώρο και της εκτεταμένης οικογένειας με τον αγροτικό χώρο (Γεώργας, 1999: 22). Επιπρόσθετα, ένα εννοιολογικό σφάλμα το οποίο παρατηρείται στη θεωρία του Parsons σχετικά με το διαχωρισμό της πυρηνικής και της εκτεταμένης οικογένειας σχετίζεται με τις φάσεις της ζωής της οικογένειας. Η οικογένεια δεν μπορεί να θεωρηθεί, ως ένα σταθερό σχήμα καθ'όλην τη διάρκεια του κύκλου ζωής της. Ανάλογα με την εξελικτική φάση στην οποία βρίσκεται μπορεί να θεωρείται ως εκτεταμένη και ο τρόπος λειτουργίας της να ορίζεται από τον αρχηγό πατέρα. Έπειτα, είτε λόγω θανάτου του πατέρα είτε λόγω δημιουργίας οικογενείας, από τα μεγαλύτερα αγόρια, η οικογένεια μπορεί μέσα στο κύκλο ζωής της να μετασχηματιστεί σε πυρηνική και ίσως αργότερα με τη προσθήκη νέων μελών πάλι σε εκτεταμένη (Γεώργας, 1999: 24).

Κεφάλαιο 3^ο Η οικογένεια και οι μορφές της

3.1 Οι μορφές της οικογένειας

Η ταξινόμηση των οικογενειακών μορφών μπορεί να περιοριστεί σε δυο διαστάσεις : α) τις οικογένειες δυο γενεών και β) οικογένειες τριών γενεών. Η δομή αναφέρεται στον αριθμό των μελών της οικογένειας και στις οικογενειακές θέσεις για παράδειγμα, μητέρα, πατέρας, κόρη, γιαγιά, θεία κ.τ.λ.

Οι οικογένειες δυο γενεών διαχωρίζονται σε:

- Πυρηνική οικογένεια, η οποία αποτελείται από δυο γενεές : από τη σύζυγο – μητέρα, από τον σύζυγο- πατέρα και από τα παιδιά τους, βιολογικά ή υιοθετημένα. Πρόσφατες μελέτες στη Ευρώπη και στη Βόρειο Αμερική κατέληξαν στην ένταξη των ομοφυλόφιλων γονέων σε αυτή τη κατηγορία.
- Μονογονεϊκή οικογένειας, την οποία αποτελούν το παιδί και ο χωρισμένος γονέας ή ο ανύπαντρος γονέας (συνήθως η μητέρα) ή ο χήρος γονέας.

Οι οικογένειες τριών γενεών χαρακτηρίζονται ως εκτεταμένες οικογένειες, οι οποίες αποτελούνται από τουλάχιστον τρεις γενεές: του μητρικού και πατρικού γονείς (παππούδες), τη μητέρα- σύζυγο, τον πατέρα- σύζυγο, τα παιδιά, τις θείες, τα αδέρφια (γονέων), τις ανιψιές και άλλους συγγενείς της μητέρας και του πατέρα. Οι παρακάτω τύποι που περιγράφονται, αποτελούν μια γενική ταξινόμηση των μορφών της οικογένειας. Κάθε μορφή εκτεταμένης οικογένειας ποικίλλει σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια. Σύμφωνα με αυτή τη γενική ταξινόμηση οι εκτεταμένες οικογένειες μπορεί να είναι :

- Πολυγαμικές δηλαδή, υπάρχουν πολλές γυναίκες σύζυγοι ή άντρες σύζυγοι που αντιστοιχούν σε ένα σύζυγο. Οι πολυγαμικές οικογένειες μπορούν να διακριθούν με βάση τη πολυγυνία ή τη πολυανδρία. Οι οικογένειες αυτές συναντώνται κυρίως σε Ισλαμικά έθνη στο παρελθόν σε μεγάλο ποσοστό. Οι πολυανδρικές οικογένειες είναι σπάνιες, συναντώνται κατά βάση στο Νεπάλ, στο Θιβέτ και στην Ινδία.

- Μονογαμικές δηλαδή, ένας σύζυγος ή μια σύζυγός – μητέρα.

Στις κυρίως εκτεταμένες οικογένειες μπορούν να είναι: πατροπλευρικές (Patrilineal) και μητροπλευρικές (Matrilineal), οι οποίες υπό τον όρο της εξουσίας μπορούν να κατονομαστούν ως πατριαρχικές (patriarchal) και μητριαρχικές (matriarchal). Σε αυτές τις οικογένειες, ο αρχηγός ελέγχει την οικογενειακή περιουσία και τα οικονομικά, παίρνει σημαντικές αποφάσεις και είναι υπεύθυνος για την προστασία και την ευδαιμονία ολόκληρης της οικογένειας. Αναλυτικότερα, οι μονογαμικές πατριαρχικές οικογένειες αποτελούνται από τους γονείς, τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους, τα αδέρφια των γονέων και τους λοιπούς συγγενείς. Οι πολυγνικές αποτελούνται από τις πολλές συζύγους και τα παιδιά (Georgas, 2006: 13-14).

3.1.1 Νέες μορφές συμβίωσης

Παρόλο που το πρότυπο της πυρηνικής μορφής οικογένειας θεωρείται το επικρατέστερο, τουλάχιστον στις δυτικές κοινωνίες, το πρότυπο αυτό καθορίζει ως ένα βαθμό τη συμπεριφορά, τις προσδοκίες και τα συναισθήματα των ατόμων. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια υπάρχουν ποικίλοι τρόποι συμβίωσης. Οι τρόποι αυτοί θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως παραλλαγές του μοντέλου της πυρηνικής οικογένειας (Dallos, 2009:3-5). Στις σύγχρονες κοινωνίες εμφανίζονται δηλαδή νέες μορφές συμβίωσης, οι οποίες προκύπτουν από τις νέες κοινωνικό-πολιτισμικές συνθήκες και την τεχνολογία. Πιο συγκεκριμένα, οι νέες μορφές συμβίωσης προέρχονται από διαζύγια, από διαπολιτισμικούς γάμους, από την απόκτηση παιδιών από διαφορετικούς γάμους ή συντρόφους, από υιοθεσίες, από την χρήση των νέων τεχνολογιών, την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και την αναγνώριση των κοινωνικών δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ζευγαριών. Μέσα από αυτές τις συνθήκες προκύπτουν νομικά, ηθικά και κοινωνικά διλήμματα, ενώ ταυτόχρονα προσκρούουν στις παγιωμένες αντιλήψεις που υπάρχουν σχετικά με την οικογένεια, τη συμβίωση και τις διαπροσωπικές αντιπαραθέσεις. Τα «μεταλλαγμένα» σχήματα συμβίωσης οδηγούν στην αναθεώρηση θεμελιακών στοιχείων της ζωής και των παραδοσιακών θεσμών εξίσου. Μ' αυτό τον τρόπο δημιουργείται εκ νέου ο κοινωνικός ιστός. Οι νέες μορφές συμβίωσης δεν μετατρέπονται αμέσως σε δομές οικογένειας αλλά αυτό συμβαίνει σταδιακά (Κατάκη κ.ά., 2019: 13-14).

Στη σύγχρονη εποχή, οι συγκρουσιακές συμπεριφορές των συντρόφων οδηγούν στην αλλαγή των απόψεων τους για τους ίδιους και για τη σχέση τους. Όπως αναφέρει ο Gottman (1994a), οι συγκρούσεις οδηγούν στο «μοντέλο των καταρρακτωδών αλλαγών». Σύμφωνα μ' αυτό εμφανίζεται «μια πτώση στη γαμιαία ικανοποίηση η οποία οδηγεί στα να αναλογίζεται το χωρισμό ή το διαζύγιο, που οδηγεί στον χωρισμό, που οδηγεί στο διαζύγιο». Οι συγκρούσεις με αρνητικό πρόσημο επιφέρουν αρνητικές αντιδράσεις, οι οποίες ονομάζονται, σύμφωνα με τον ίδιο θεωρητικό, «υπερφόρτωση» και έχουν το αίσθημα «του αιφνιδιασμού, του κατακλυσμού, της αποδιοργάνωσης από την έκφραση αρνητικών συναισθημάτων της/του συντρόφου». Όλα αυτά οδηγούν στην αποστασιοποίηση, στην απομόνωση του ατόμου και στην αναθεώρηση του γάμου, με μεγάλη πιθανότητα διάλυσης του (Hendrick & Hedrick, 2012: 335-336). Το διαζύγιο στη σύγχρονη εποχή δεν νοείται ως μια διαταραχή ή απόκλιση σε αντίθεση με παλιότερα αντιθέτως αντικατέστησε τον θάνατο ως κύρια αιτία για την λήξη ενός γάμου. Ο γάμος αποσυνδέθηκε σταδιακά από τη σεξουαλική δραστηριότητα και οι προγαμιαίες σχέσεις αποτελούν μια κανονικότητα. Δεν συνδέεται πλέον με την απόκτηση παιδιών, διότι οι ανακατασκευές και οι αντιστροφές στη ταυτότητα του άνδρα και της γυναίκας αλλά και στη μεταξύ τους σχέση οδηγούν στη διαφοροποίηση των αντιλήψεων του γάμου. Πλέον, οι αρνητικοί χρωματισμοί που αποδίδονται στις ανασυσταμένες οικογένειες, όπως «διαλυμένη οικογένεια» καταργούνται. Ταυτόχρονα, αλλάζει και η ορολογία σχετικά με την έννοια του συζύγου. Παλαιότερα η αναφορά στη λέξη «συζύγους» σχετιζόταν με δύο ανθρώπους που κινούνται μαζί αδιαχώριστα χωρίς αυτονόμηση και διαφοροποίηση. Στη σημερινή εποχή δύο σύντροφοι καθορίζουν την απόσταση μεταξύ τους, τον τρόπο και το είδος της συναλλαγής καθώς και τους κοινούς στόχους και τον βαθμό ελευθερίας. Η έννοια σύζυγος έχει καταργηθεί, πλέον οι νέοι συζούν και τεκνοποιούν χωρίς να έχουν προβεί σε γάμο (Κατάκη κ.ά., 2019: 15-18).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι δεσμοί και οι δεσμεύσεις έχουν άλλο νόημα και άλλες οριοθετήσεις. Τα χαρακτηριστικά της μονιμότητας και της διάρκειας των δεσμών δεν αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία στενών συναισθηματικά φορτισμένων σχέσεων. Οι προσωπικές επιλογές, οι κοινές επιδιώξεις και τα κοινά όνειρα διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην εδραίωση νέων δομικών λειτουργιών και διαστάσεων της οικογενειακής ζωής. Στις νέες μορφές συμβίωσης εντάσσονται νέα άτομα από διαφορετικές καταβολές, τα οποία δεν συνδέονται απαραίτητα μεταξύ τους με δεσμούς αίματος (Κατάκη κ.ά., 2019: 18-19).

Οι οικογένειες που προκύπτουν με βάση τα παραπάνω είναι : α) οι μεικτές οικογένειες και β) οι νέες ανασυγκροτημένες οικογένειες. Σχετικά με τις μεικτές υπάρχουν λόγω διάλυσης ή διαταραχής των ισορροπιών μιας προγενέστερης οικογένειας. Προκύπτουν από διαζύγια, θάνατο, εξαφάνιση ή απομάκρυνση ενός μέλους της οικογένειας, το οποίο είναι συνήθως γονιός. Όσον αφορά τις νέες ανασυγκροτημένες οικογένειες, προέρχονται από τη ματαίωση των προσδοκιών και των ονείρων της προηγούμενης. Πιο συγκεκριμένα, τα οφέλη των νέων μορφών συμβίωσης των ανασυγκροτημένων οικογενειών συνοψίζονται ως εξής:

- Συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις, τόσο για τους γονείς όσο και για τα παιδιά
- Εκπαίδευση ως προς τη διαχείριση των κρίσεων
- Εκμάθηση επικοινωνιακών ελιγμών
- Οικοδόμηση νέων ισορροπιών
- Οδήγηση προς την κατανόηση της ανάγκης για αυτογνωσία
- Απόκτηση ψυχολογικών και επικοινωνιακών εφοδίων

(Κατάκη κ.ά., 2019: 18-22)

Καταληκτικά, προκύπτει ότι οι νέες μορφές συμβίωσης χαρακτηρίζονται από ευαλωτότητα στα αρχικά τους στάδια, λόγω των περίπλοκων δικτύων ή αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα μέλη, ίσως και λόγω της βιαστικής επισημοποίησης της οικογένειας και των δεσμών της που δεν επιτρέπει τη σταδιακή προσαρμογή στα νέα δεδομένα. Υπάρχουν αντιφατικά συναισθήματα, όπως ενοχές, φόβος και θλίψη. Ο γονιός με παιδιά, ιδιαίτερα, διχάζεται ανάμεσα στην ανάγκη ανάληψης ενός ρόλου «εκ νέου» γονέα για τα νέα μέλη και αμφιταλαντεύεται για το αν θα πρέπει να έχει καθοδηγητικό ρόλο και αν μπορεί να εκφράσει συναισθήματα όπως θυμό ή ανησυχία. Τέλος, σημαντικό ρόλο, στην εξίσωση των νέων οικογενειακών σχέσεων, διαδραματίζουν τα παιδιά και οι σχέσεις τους με τους «νέους γονείς». Η κατάσταση αυτή ίσως δυσκολεύει τα αισθήματα των νέων γονιών και της σταθεροποίησης των μεταξύ τους σχέσεων (Κατάκη κ.ά., 2019: 18-22).

Κεφάλαιο 4^ο Η πανδημία του κορωνοϊού (Covid-19) και οι επιπτώσεις της

4.1 Εισαγωγικές πληροφορίες για τον κορωνοϊό

Ο Covid-19, προσφάτως αναγνωρισμένος κορωνοϊός, αναφέρθηκε για πρώτη φορά στην περιοχή Wuhan της Κίνας προς τα τέλη του 2019. Ο ιός Covid-19 είναι γνωστό, ότι ανήκει στην ίδια οικογένεια των SARS και στο γενικευμένο αναπνευστικό σύνδρομο κορωνοϊών (MIRSCOV), οι οποίοι είναι ζωνοσογόνες μολύνσεις προερχόμενες από φίδια, νυχτερίδες και μυρμηγκοφάγους που βρίσκονται στην περιοχή της Wuhan. Ο ιός εξαπλώθηκε γρήγορα σε παγκόσμιο επίπεδο οδηγώντας στην μόλυνση πολλών ανθρώπων και σε πολλαπλούς θανάτους ειδικότερα των ηλικιωμένων και των ευάλωτων. Ενώ, οι προσπάθειες να ελεγχθεί η εξάπλωση της πανδημίας στην κοινότητα έχουν διευθετηθεί φαίνεται, ότι η προκατάληψη και ο φόβος έχουν θέσει σε κίνδυνο τις προσπάθειες για τον περιορισμό του. Αυτός ο περιορισμός, με τον οποίο σχετίζεται η πανδημία, ονομάζεται «καραντίνα», κοινωνική απομόνωση και αυτοπεριορισμός (Fiorillo & Gorwood, 2020:1). Πράγματι, ο κορωνοϊός έχει διασπείρει πανικό και έχει επιδράσει στις αποφάσεις των ανθρώπων, να αναζητήσουν βοήθεια όταν αντιμετωπίζουν κάποια συμπτώματα (Usher κ.ά., 2020:315). Η τωρινή πανδημία είναι μια σχετικά νέα μορφή στρες ή τραύματος και έχει συγκριθεί με φυσικές καταστροφές ή με τσουνάμι ακόμη και με πόλεμο. Σε αυτές τις περιπτώσεις όμως, ο «εχθρός» είναι εύκολα αναγνωρίσιμος, ενώ η «απειλή» της πανδημίας μπορεί να είναι παντού. Ο καθένας μας μπορεί να είναι φορέας του ιού (Fiorillo & Gorwood, 2020:1). Ως αποτέλεσμα της κρίσης του κορωνοϊού, ήταν αυξημένη η εκδήλωση μιας κοινωνικό-οικονομικής και ψυχολογικής κρίσης σε παγκόσμιο επίπεδο (Serafini κ.ά., 2020:529).

Οι Fiorillo & Gorwood (2020:1), προτείνουν το διαχωρισμό των ανθρώπων στο πλαίσιο της τωρινής πανδημίας σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες, ανάλογα με τον βαθμό έκθεσης τους στον ιό. Οι κατηγορίες είναι οι ακόλουθες:

- Τα άτομα που έχουν άμεση ή έμμεση επαφή με τον ιό.
- Τα άτομα που είναι βιολογικά και ψυχολογικά ευπαθή (σε αυτά συμπεριλαμβάνονται άτομα που έχουν προβλήματα ψυχικής υγείας).
- Τους επαγγελματίες υγείας, οι οποίοι εκτίθενται στον ιό σε μεγάλο βαθμό.

- Τα άτομα , τα οποία ακολουθούν μια σειρά μέσων μαζικής ενημέρωσης και λαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με τον ιό.

4.1.1 Οι ψυχολογικές επιπτώσεις του Covid-19

Οι άνθρωποι τείνουν να αισθάνονται άγχος και ανασφάλεια, όταν το περιβάλλον αλλάζει. Στην περίπτωση εμφάνισης μολυσματικών ασθενειών, η ασθένεια, η πρόοδος της και τα αποτελέσματα της είναι ασαφή. Είναι γνωστό, ότι τα επίπεδα άγχους αυξήθηκαν σημαντικά με την έξαρση του ιού (Fiorillo & Gorwood, 2020; Serafini κ.ά., 2020; Usher κ.ά., 2020).

Τα μέτρα που καθιερώθηκαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού, αυξάνουν το αίσθημα της μοναξιάς, περιορίζουν τις κοινωνικές διαντιδράσεις και όλα αυτά μπορεί να προκαλέσουν ψυχικές διαταραχές, όπως η σχιζοφρένεια και η βαριά κατάθλιψη (Fiorillo & Gorwood, 2020: 1). Πολλά ψυχολογικά προβλήματα και σοβαρές επιπτώσεις της ψυχικής υγείας συμπεριλαμβανομένου του άγχους, του στρες, της κατάθλιψης, του εκνευρισμού, της αβεβαιότητας και της εμμονής έκαναν την εμφάνιση τους σταδιακά κατά την περίοδο του κορωνοϊού (Serafini κ.ά., 2020:529). Στις ψυχολογικές επιπτώσεις της πανδημίας εντοπίζονται συμπεριφορές: πανικού, συλλογικής υστερίας, έντονου συναισθήματος απελπισίας και κατάθλιψης. Αντιδράσεις, οι οποίες μπορούν να συνδεθούν με αρνητικές συμπεριφορές, όπως η αυτοκτονία. Στο σύγχρονο κόσμο, στον οποίο τα άτομα είναι ελεύθερα να ταξιδεύουν συχνά και να επικοινωνούν, ο εξαναγκασμός της κοινωνικής απομόνωσης και ο περιορισμός οδηγούν σε συναισθήματα εκνευρισμού και αβεβαιότητας. Τα άτομα είναι σε μεγάλο βαθμό ψυχολογικά «απροετοίμαστα» για τις επιβλαβείς συνέπειες των βιολογικών καταστροφών κατά τις οποίες συνειδητοποιούν πόσο ευπαθή και αβοήθητα είναι (Serafini κ.ά., 2020). Επιγραμματικά αναφέρονται παρακάτω, βάση ερευνών, οι ψυχολογικές επιπτώσεις με μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης την περίοδο της πανδημίας :

Ψυχολογικές επιπτώσεις σε ανθρώπους που βρίσκονται σε βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη καραντίνα	
<ul style="list-style-type: none"> • Συναισθηματικές διαταραχές • Κατάθλιψη • Άγχος-στρες • Εναλλαγές διάθεσης • Ευερεθιστότητα • Αϋπνία • Μετα-τραυματικό στρες • Θυμός • Συναισθηματική εξουθένωση 	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγχυση • Θλίψη • Βαρεμάρα • Αίσθημα αβεβαιότητας • Σωματικά συμπτώματα • Μοναξιά • Φόβος (μη ελεγχόμενος) • Συναισθηματικό μούδιασμα

(Fiorillo & Gorwood, 2020; Serafini κ.ά., 2020; Usher κ.ά., 2020)

Η ικανότητα της ψυχολογικής υποστήριξης και η ανάκτηση της προσωπικής ευημερίας κατά τη διάρκεια, μετά το τέλος της πανδημίας από στρεσογόνες καταστάσεις ή περιόδους σχετίζονται με την ψυχική ανθεκτικότητα των ατόμων. Η ψυχική ανθεκτικότητα εξαρτάται από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της προσωπικότητας, το οικογενειακό πλαίσιο και τα χαρακτηριστικά της κοινότητας (Τριανταφυλλίδου, 2020: 282). Όσο αποδυναμωμένη είναι απέναντι στις κοινωνικές απειλές τόσο πιθανότερη είναι εμφάνιση ψυχολογικών συμπτωμάτων (Serafini κ.ά., 2020:533).

4.1.2 Οι κοινωνικές επιπτώσεις του Covid-19

Σε συνδυασμό με τις ψυχολογικές επιπτώσεις αντιληπτές γίνονται και οι κοινωνικές. Κάποιες ψυχολογικές επιπτώσεις όπως ο έντονος φόβος και το αίσθημα της αβεβαιότητας λειτουργούν είτε παράλληλα είτε πυροδοτούν κοινωνικές αντιδράσεις. Οι κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας του Covid-19 σχετίζονται με την εμφάνιση του κοινωνικού στίγματος, με την παραπληροφόρηση γνωστή ως «Infodemic», με την αλλαγή καθημερινών συνηθειών και με την επακόλουθη εμφάνιση των αρνητικών κοινωνικών συμπεριφορών.

Στην περίοδο της πανδημίας, είναι αναγκαία η αλλαγή των καθημερινών συνηθειών προκειμένου να περιοριστεί η εξάπλωση του ιού. Σ' αυτές τις αλλαγές συμπεριλαμβάνονται ενδεικτικά, το συχνό πλύσιμο των χεριών, η αποφυγή της πολυκοσμίας, η αυτοαπομόνωση, η χρήση προστατευτικής μάσκας, η χρήση αντισηπτικών, οι αλλαγές στη μορφή εργασίας (τηλεργασία), οι αλλαγές στην εκπαίδευση (τηλεκπαίδευση) με τη χρήση νέων τεχνολογιών. Η

κοινωνική απομόνωση συνδέεται με την αύξηση της χρήσης αλκοόλ και ναρκωτικών. Τα συναισθήματα της μοναξιάς και του θυμού εντείνονται λόγω μη συμμετοχής σε καθημερινές δραστηριότητες. Όσο ο κοινωνικός κύκλος μειώνεται, τόσο αυξάνεται το ρίσκο της απελπισίας και των αυτοκτονικών συμπεριφορών. Η ύπαρξη κοινωνικής υποστήριξης είναι συνδεδεμένη με τη μειωμένη πιθανότητα της ανάπτυξης ψυχολογικής δυσφορίας και ψυχιατρικών συμπτωμάτων (Serafini κ.ά., 2020: 529-532).

Οι ανταποκρίσεις των ανθρώπων στις καταστάσεις του φόβου και της αβεβαιότητας οδηγούν σε αρνητικές κοινωνικές συμπεριφορές. Οι άνθρωποι προσπαθούν να ανακτήσουν τον έλεγχο σε καταστάσεις αβέβαιες. Η συμπεριφορά αυτή συμβαίνει για δύο λόγους: α) λόγω του ότι, η απειλή του Covid-19 γίνεται αντιληπτή ως αληθινή απειλή και προσδοκάται να διαρκέσει περισσότερο και β) λόγω της ανάγκης επανάκτησης του ελέγχου. Στην περίπτωση της μαζικής καραντίνας η εμπειρία της κοινωνικής απομόνωσης, η αδυναμία διαχείρισης της δυσφορίας κλιμακώνει αρνητικά συναισθήματα (Usher κ.ά., 2020:315). Η κοινωνική απομόνωση σχετίζεται με την έννοια της «κοινωνικής ενδόρρηξης» (social impulsion), η οποία ορίζεται ως την κατάσταση κατά την οποία «οι δεσμοί και οι κοινωνικές λειτουργίες του ατόμου αποστρέφονται από τον κοινωνικό περίγυρο και την οικονομική ανταλλαγή και περιορίζονται στο εσωτερικό του νοικοκυριού, όποιο και να είναι το μέγεθος του. Παράλληλα, το κοινωνικό υποκείμενο αναστρέφει από τα ζωντανά του βιώματα στον κοινωνικό κόσμο και αυτοπεριορίζεται με τη θέληση του ή όχι στις περιορισμένες διαδράσεις του νοικοκυριού του, στην κοινωνική μνήμη, στη φαντασία, στον ενδοσκοπικό συναισθηματικό κόσμο, στα ΜΜΕ ή στον εικονικό κόσμο και την επικοινωνία της κοινωνίας της πληροφορίας. Στη σημερινή κρίση της πανδημίας, το σύνολο του πληθυσμού περιέρχεται απότομα και χωρίς τη θέληση του σε μία τέτοια κατάσταση ενδόρρηξης, που επιβάλλεται από την ανάγκη του περιορισμού της πανδημίας του Covid-19» (Chtouris & Zissi, 2020:43).

Μια άλλη οπτική που σχετίζεται με την πανδημία είναι το κοινωνικό στίγμα, το οποίο μπορεί να εκδηλώνεται είτε ως διάκριση απέναντι στους ανθρώπους που έχουν μολυνθεί από τον ιό και στα μέλη των οικογενειών τους είτε ως διάκριση του πληθυσμού από τον οποίο προήλθε ο ιός (κάτοικοι Wuhan), κατηγορώντας τον για την έξαρση του. Αυτή η μάχη που δίνουν τα άτομα τα οποία έχουν στιγματιστεί θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα των ειδικών ψυχικής υγείας (Fiorillo & Gorwood, 2020: 1).

Όσον αφορά τον καταϊγισμό των πληροφοριών από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το λεγόμενο «Infodemic», σχετίζεται με την υπερφόρτωση των πληροφοριών, εμπεριέχει το ρίσκο της παραπληροφόρησης για τον ιό. Οι πληροφορίες κινούνται γρηγορότερα από τον ίδιο τον ιό (Fiorillo & Gorwood, 2020:2). Οι ψευδείς ειδήσεις πυροδοτούν συναισθήματα αβεβαιότητας και άγχους και συνδέονται με υπερκαταναλωτικές συμπεριφορές (Usher κ.ά., 2020: 315).

4.1.3 Οι οικονομικές επιπτώσεις του Covid-19

Παρόλη την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών χωρών η πανδημία του Covid-19 προέκυψε ως μια απροσδόκητα κρίσιμη κατάσταση, η οποία είχε ισχυρή επιρροή στο σύστημα υγείας και στις οικονομίες συγκεκριμένων περιοχών της Ευρώπης. Επιπλέον, τα εισοδήματα του νοικοκυριού, η ανεργία και η πρόνοια επηρεάστηκαν σημαντικά. Ο υψηλός αριθμός των θετικών κρουσμάτων στην Ευρώπη είχε αρνητικές επιδράσεις στα παραγωγικά συστήματα, μείωση στις γεωργικές δραστηριότητες, μείωση του πληθυσμού, του εμπορίου και σημαντική επιρροή στη βιομηχανία. Τουλάχιστον ένα εκατομμύριο άνθρωποι έχουν χάσει τη δουλειά του σύμφωνα με δεδομένα από το European Trade Union Confederation (ETUC). Επομένως, όλες οι χώρες στην Ευρώπη έχουν προτείνει μέτρα για να προστατεύσουν την οικονομία τους (Buheji κ.ά., 2020: 220).

Στα μέτρα που έχουν προταθεί από κάθε Κυβέρνηση συμπεριλαμβάνονται προσωρινές αναστολές εργασίας, προσωρινές στάσεις στην είσπραξη φόρων εισοδήματος και ΦΠΑ και δάνεια εγγυημένα από τη κυβέρνηση για τους επιχειρηματίες. Οι κυβερνήσεις συνεχίζουν να πληρώνουν μισθούς σε πολλές χώρες, για παράδειγμα στη Γαλλία κάποιες εταιρίες έχουν δημιουργήσει το δικό τους ταμείο αποζημίωσης προκειμένου να καλύψουν του 90% του μισθού των υπαλλήλων τους. Τέτοιου είδους μέτρα είναι σημαντικά, αλλά παρόλα αυτά η ανεργία προβλέπεται να αυξηθεί σε αξιοσημείωτα επίπεδα, τέτοιες αυξήσεις έχουν ήδη σημειωθεί σε αρκετές χώρες. Τα οφέλη του να έχει συμπεριληφθεί κάποιος στα χρηματοδοτικά βοηθήματα του ταμείου ανεργίας της χώρας του, δίνουν τη δυνατότητα να δράσουν σαν μια αυτόματη σταθεροποιητική δύναμη, η οποία διατηρεί το εισόδημα και την οικονομική δραστηριότητα σε περιόδους ύφεσης της οικονομίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ωστόσο, ότι τα οφέλη της ανεργίας

έχουν γίνει λιγότερο ικανοποιητικά όσον αναφορά τη προστασία του εισοδήματος για παράδειγμα, επειδή τα επίπεδα οφέλους μειώθηκαν ή δεν ενημερώθηκαν για τον πληθωρισμό, η διάρκεια πληρωμής μειώθηκε ή οι απαιτήσεις σχετικά με την προηγούμενη εργασία ή το ιστορικό της συνεισφοράς αυξήθηκε (Fisher κ.ά., 2020: 248-249).

Μια μελέτη περίπτωσης στη Σουηδία έδειξε, ότι αυτοί οι περιορισμοί στα οφέλη της ανεργίας αύξησαν τον κίνδυνο φτώχειας ακόμα και σε ζευγάρια που είχαν τη δυνατότητα «διπλού» εισοδήματος. Ωστόσο, οι μονογονεϊκές οικογένειες ή οι ανύπαντροι χωρίς παιδιά και γενικότερα τα νοικοκυριά που είχαν μόνο ένα εισόδημα εκτέθηκαν σε υπερβολικά αυξημένο κίνδυνο φτώχειας. Τα μέτρα κοινωνικής βοήθειας για τους ανθρώπους που δεν πληρούν κριτήρια ανεργίας, έχουν φανερώσει πτωτικά επίπεδα της τελευταίας δεκαετίας στα κράτη μέλη της Ευρώπης και σπάνια φτάνουν πάνω από τα κοινά αποδεκτά όρια εισοδήματος φτώχειας (Fisher κ.ά., 2020: 248-249).

Για την Ελλάδα, σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), για το έτος του 2020 και συγκεκριμένα για τον μήνα Νοέμβριο, ανέφερε ότι :

- «Το εποχικά διορθωμένο ποσοστό ανεργίας τον Νοέμβριο του 2020 ανήλθε σε 16,2% έναντι 16,6% τον Νοέμβριο του 2019 και του διορθωμένου προς τα κάτω 16,4% τον Οκτώβριο του 2020»
- «Οι απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 27.159 άτομα σε σχέση με τον Νοέμβριο του 2019 .. Αξίζει να σημειωθεί ότι... λόγω της πανδημίας COVID-19, τα άτομα που τίθενται σε αναστολή σύμβασης εξακολουθούν να θεωρούνται απασχολούμενοι, εφόσον η διάρκεια της αναστολής είναι μικρότερη από 3 μήνες ή αν λαμβάνουν περισσότερο από το 50% των αποδοχών τους».
- «Οι άνεργοι μειώθηκαν κατά 27.832 άτομα σε σχέση με τον Νοέμβριο του 2019 (μείωση 3,6%) και κατά 15.849 άτομα σε σχέση με τον Οκτώβριο του 2020 (μείωση 2,1%)»

(Ελληνική Στατιστική Αρχή[ΕΛ.ΣΤΑΤ.], 2021: 1)

Η επαγρύπνηση απαιτείται ειδικότερα από εκείνους σε αβέβαιες θέσεις εργασίας, με προσωρινά ή μηδενικών ωρών συμβόλαια, σε γυναίκες, σε επαγγελματίες, ή νέους που πρόκειται να «ενταχθούν» στην αγορά εργασίας. Τα επιδόματα ανεργίας, τα οποία μπορεί να παρέχουν μια ικανοποιητική αντικατάσταση του εισοδήματος και να είναι προσβάσιμα από μεγάλη μερίδα

ανθρώπων είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την οικονομική ευημερία των ανύπαντρων ανθρώπων, των μονογονεϊκών οικογενειών και γενικότερα οικογενειών που βασίζονται στο εισόδημα που προέρχεται από μια εργασία (Fisher κ.ά., 2020: 248-249)

4.1.4 Οι επιπτώσεις του Covid- 19 στην οικογένεια

Η πανδημία του Covid- 19 έχει αναγκάσει τις οικογένειες να προσπαθήσουν να διατηρήσουν την ισορροπία δουλειάς και οικογένειας με ελάχιστη υποστήριξη. Με τα σχολεία και τους φορείς που παρέχουν υπηρεσίες φροντίδας στα παιδιά να είναι προσωρινά ανενεργά, οι γονείς είναι αποκλειστικά υπεύθυνοι για τη φροντίδα των παιδιών τους και ίσως ακόμη και για την εκπαίδευσή τους. Πολλοί γονείς εργάζονται επίσης από το σπίτι (τηλεργασία), ενώ άλλοι έχουν έντονες οικονομικές ανησυχίες, επειδή έχασαν τη δουλειά τους ή εργάζονται σε υπηρεσίες υγείας και μπορεί να ζουν μακριά από τις οικογένειές τους, προκειμένου να μειώσουν τον κίνδυνο έκθεσης των συγγενών τους στον ιό. Η ισορροπία δουλειάς και οικογένειας, σε κάθε περίπτωση έχει γίνει απαιτητική. Αρκετή συζήτηση έχει γίνει για το πως η πανδημία θα επιδεινώσει τις ανισότητες των φύλων, με τις γυναίκες να αναγκάζονται να κάνουν ακόμη περισσότερες οικιακές εργασίες δεδομένου των συνθηκών εγκλεισμού. Από την άλλη πλευρά πολλοί άνδρες εργάζονται πλέον από το σπίτι, και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται για αυτούς ευκαιρίες προσφοράς και εμπλοκής στη φροντίδα και εκπαίδευσης των παιδιών τους. Οι οικογένειες που τηρούν, ισότιμες συνθήκες και υιοθετούν την άποψη «είμαστε όλοι μαζί σε αυτό», ίσως διατηρούν με μεγαλύτερη ευκολία την ισορροπία μεταξύ εργασίας και οικογενειακής ζωής κατά τη διάρκεια αυτής της απαιτητικής περιόδου (Fisher κ.ά., 2020: 249-251).

Η αναστολή λειτουργίας των σχολείων και η εξάρτηση από την τηλεεκπαίδευση πιθανότατα κλιμακώνουν την ανισότητα να έχουν όλοι πρόσβαση σε υπηρεσίες εκπαίδευσης. Οι «παρατεταμένες διακοπές», είναι γνωστό ότι αποτελούν επιβλαβή συνθήκη στη σχολική επίδοση των παιδιών, ειδικότερα εκείνων με μειονεκτικό υπόβαθρο. Η τρέχουσα κατάσταση, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί «διακοπές». Πλέον, η εκπαίδευση με τη μορφή που πραγματώνεται εξαρτάται εκτός από τη θέληση του ίδιου του παιδιού για μάθηση και από τα ερεθίσματα τα

οποία λαμβάνει από το οικογενειακό του πλαίσιο. Ανάλογα με τα ερεθίσματα που δέχεται το κάθε παιδί εξαρτάται η βελτίωση των ικανοτήτων του. Οι οικογένειες διαφέρουν ως προς τα εφόδια που προσφέρουν, τα οποία μπορεί να σχετίζονται με: τα επίπεδα γονεϊκής εκπαίδευσης, την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, τη φυσική και ψυχολογική υγεία, τη διαθεσιμότητα ηλεκτρονικού υπολογιστή και την ικανοποιητική πρόσβαση στο διαδίκτυο (Fisher κ.ά., 2020: 249-251).

Ο περιορισμός και τα μέτρα κοινωνικής απομόνωσης, τα οποία καθιερώθηκαν για να αποτρέψουν την εξάπλωση του Covid-19 έχουν κλιμακώσει φόβους αύξησης των επιπέδων της ενδοοικογενειακής βίας, η οποία μπορεί να αφορά ψυχική, συναισθηματική και σεξουαλική κακοποίηση (Nicola κ.ά., 2020: 190). Οι προειδοποιήσεις των αρχών σχετικά με την αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας επαληθεύτηκαν σημειώνοντας αυξημένα ποσοστά και στηρίχθηκαν σε παράγοντες, όπως η αύξηση της αβεβαιότητας και του άγχους των ανθρώπων, στις ανισότητες του εισοδήματος των δυο φύλων όπως αυτές προέκυψαν λόγω της πανδημίας, στην αύξηση του χρόνου παραμονής στο σπίτι και στο μεγάλο εύρος των ψυχολογικών επιπτώσεων αυτής της απομόνωσης (Perez-Vincent κ.ά., 2020: 1). Αναγνωρίζεται δηλαδή, ότι η οικογένεια δεν είναι πάντα ένας «ασφαλής χώρος». Οι γυναίκες που είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας, λόγω της τωρινής πανδημίας, παραμένουν περιορισμένες εντός της οικίας με τον «θύτη». Έτσι, είναι περισσότερο εκτεθειμένες στην κακοποίηση και δυσκολεύονται περισσότερο να αναζητήσουν βοήθεια. Τις περισσότερες φορές, η άρνηση αναζήτησης βοήθειας οφείλεται στον φόβο κοινωνικού στίγματος. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι, παρόλο που οι κυβερνήσεις προτρέπουν τους πολίτες να παραμένουν στα σπίτια τους, ώστε να μείνουν ασφαλείς από τον ιό, ταυτόχρονα υπάρχει μια μερίδα ευάλωτου πληθυσμού, ο οποίος κινδυνεύει από τέτοιες εντολές εγκλεισμού. Για αυτό τον πληθυσμό θα πρέπει να ληφθούν μέτρα και να εφαρμοστούν πολιτικές υποστήριξης (Fisher κ.ά., 2020: 251).

Συμπερασματικά, η πανδημία του Covid-19 θα μπορούσε να αποτελέσει μια ευκαιρία για όλους να έρθουμε κοντά, ως μια παγκόσμια κοινότητα, να κατανοήσουμε, να σεβαστούμε και να βοηθήσουμε ο ένας τον άλλον. Η τωρινή πανδημία αποτελεί πράγματι μια δοκιμασία εντός ενός πολυεπίπεδου πλαισίου τόσο για τη κοινωνία όσο και για το ίδιο το άτομο. Η πανδημία είναι μια ευκαιρία αναστοχασμού και ενδοσκόπησης της παρελθοντικής καθημερινότητας

4.2 Στρατηγικές αντιμετώπισης του αντίκτυπου της πανδημίας

Η επανάκαμψη από τις αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει σχέδια διαχείρισης των θεμάτων ψυχικής υγείας τόσο για τους πολίτες όσο και για τους επαγγελματίες υγείας. Σε αυτή την επανάκαμψη σημαντικό ρόλο έχει η κυβέρνηση και οι υπεύθυνοι υγείας. Τα μέτρα που προτείνονται είναι τα ακόλουθα :

- Διαχείριση των πληροφοριών που μεταδίδονται στους πολίτες: Η παραπληροφόρηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ο συνεπακόλουθος καταγισμός πληροφοριών θα πρέπει να διευθετηθεί μέσω εκπαιδευτικών – ενημερωτικών εκστρατειών προς ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με ζητήματα πρόληψης της εξάπλωσης της πανδημίας. Λόγου χάρη, μετάδοση μηνυμάτων σχετικών με την άμεση αναγνώριση συμπτωμάτων της ασθένειας και την αναφορά τους σε επαγγελματίες υγείας, τη διατήρηση των καθημερινών μέτρων προστασίας από τον ιό κ.α. Οι εκστρατείες θα μπορούν να προωθηθούν μέσω κοινωνικών δικτύων (π.χ. Blogs, forums). Με αυτό τον τρόπο, ο κοινωνικός φόβος που σχετίζεται με τον κορωνοϊό θα διευθετηθεί ορθώς, ενώ το στίγμα και ο διαχωρισμός θα αναγνωρισθούν ως οι κύριες προκλήσεις ικανές να ενισχύσουν τα συναισθήματα της αβεβαιότητας σε μια περίοδο κοινωνικής κρίσης. Εξέχοντα ρόλο στην εξέλιξη της πανδημίας έχει η επιστημονική κοινότητα, η οποία θα πρέπει να παρέχει τις κατάλληλες πληροφορίες, προκειμένου να μειώσει τον αντίκτυπο του άγχους, τον εκνευρισμό και όλα τα άλλα αρνητικά συναισθήματα, τα οποία αντιπροσωπεύουν σημαντικά εμπόδια στη σωστή διαχείριση της κοινωνικής κρίσης και των ψυχολογικών συνεπειών της πανδημίας.
- Η ανάπτυξη των υπηρεσιών υγείας: Το ιατρικό προσωπικό θα πρέπει να είναι σε θέση, μέσω της επικοινωνίας, να αναγνωρίσει τις ανεκπλήρωτες ανάγκες των ασθενών. Σημαντικό κομμάτι για τις υπηρεσίες υγείας, αποτελεί η οργάνωση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Το προσωπικό θα πρέπει να εκπαιδεύεται συνεχώς στον τομέα ανάπτυξης δραστηριοτήτων. Δεδομένου της κοινωνικής απομόνωσης και του περιορισμού μετακινήσεων θα πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας, στις οποίες θα απευθύνονται οι πολίτες, είτε σε περιπτώσεις ανάγκης είτε για να μειώσουν το αίσθημα της μοναξιάς που έχει προκύψει από τον εγκλεισμό. Η

τηλεϊατρική θα πρέπει να εφαρμοστεί ιδιαίτερα σε περιοχές στις οποίες οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας είναι ελάχιστες ή ο πληθυσμός είναι ιδιαίτερα εξασθενημένος από την εξάπλωση του ιού και του κατ' οίκον περιορισμού. Οι περιθωριοποιημένοι πληθυσμοί, όπως οι γηραιότεροι ή τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας θα πρέπει να μπορούν να συμβουλευτούν έναν αρμόδιο θεραπευτή. Ο θεραπευτής αυτός θα είναι σε θέση να ανιχνεύσει οποιοδήποτε «προειδοποιητικό» σημάδι επιδείνωσης (Fiorillo & Gorwood, 2020: 315; Serafini κ.ά., 2020: 533).

Παρόλο που οι κυβερνητικές πολιτικές είναι απαραίτητες για την εξασφάλιση της προστασίας όλων των ατόμων και τη διατήρηση της κοινωνικής ισορροπίας, σύμφωνα με τους ερευνητές Serafini κ.ά., (2020: 529), εκλείπει μια άμεση στρατηγική για τη διαχείριση των ψυχολογικών ζητημάτων που προκύπτουν από την πανδημία. Προτεραιότητα τόσο των αρχών όσο και των πολιτών θα πρέπει να είναι η υιοθέτηση αποτελεσματικών στρατηγικών, οι οποίες θα στηρίζουν την ψυχική ανθεκτικότητα και τα ψυχικά ευπαθή άτομα (Serafini κ.ά., 2020: 533)

Οι στρατηγικές πρόληψης θα πρέπει να υιοθετούνται και από τους πολίτες πέραν από την υιοθέτηση τους από κρατικούς φορείς. Ο έλεγχος εξάπλωσης της πανδημίας και η αναχαίτιση των αρνητικών επιπτώσεων της συμπεριλαμβάνουν την ατομικής ευθύνης. Για αυτό το λόγο ο κάθε πολίτης ξεχωριστά θα πρέπει να ακολουθεί τα καθορισμένα μέτρα πρόληψης, τα οποία έχουν προταθεί από τους ειδικούς και να μεριμνεί για την φροντίδα της δικής του ψυχικής υγείας. Τα μέτρα, τα οποία μπορεί να λάβει ο κάθε πολίτης είναι τα ακόλουθα:

- Τήρηση των κανόνων υγιεινής: Αφορούν συγκεκριμένα μέτρα πρόληψης στη καθημερινή υγιεινή, όπως το τακτικό και επιμελές πλύσιμο των χεριών, η χρήση αντισηπτικού, η τήρηση των αποστάσεων και η χρήση προστατευτικής μάσκας. Τα παιδιά είναι σημαντικό να έχουν γνώση της κατάστασης που βιώνουμε καθημερινά. Για αυτό το λόγο, θα πρέπει οι γονείς και το σχολείο να υπενθυμίζει τη σημασία τήρησης των κανόνων υγιεινής μέσα από βίντεο, εικόνες και σχέδια.
- Ενίσχυση της φροντίδας του «εαυτού» μας (αυτοφροντίδα): Η φροντίδα της προσωπικής υγείας και της διαχείρισης των ψυχολογικών αναγκών αποτελεί βασική προτεραιότητα. Προκειμένου για τη διαχείριση των ζητημάτων αυτών, προτείνεται η διατήρηση του καθημερινού προγράμματος, καθώς επίσης, η ύπαρξη μιας ρουτίνας, ενός προγράμματος ύπνου και διατροφής βοηθούν ιδιαίτερα. Επιπλέον, σε περίπτωση που οι επιπτώσεις του

στρες είναι έντονες λόγω της κατάστασης, ενδείκνυται η αναζήτηση βοήθειας από ειδικούς. Οι ειδικοί είναι καλά καταρτισμένοι για την αντιμετώπιση αυτών των καταστάσεων.

- Μείωση του άγχους από στρεσογόνες πηγές: Η σωστή διαχείριση των πληροφοριών που κοινοποιούνται και η μείωση του χρόνου ενασχόλησης με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης ωφελούν στη διαχείριση του άγχους. Η εξωτερίκευση των δυσάρεστων συναισθημάτων μπορεί να οδηγήσει στην αποσυμφόρηση τους.
- Η θετική χρήση της τεχνολογίας: Η χρήση των νέων τεχνολογιών π.χ. βιντεοκλήσεις μπορούν να βοηθήσουν στην αύξηση της επικοινωνίας με φίλους, μέλη της οικογένειας, αγαπημένους και να μειώσουν τη μοναξιά και το αίσθημα αβεβαιότητας που έχει επιφέρει η κοινωνική απομόνωση.
- Επαναπροσδιορισμός των σχέσεων και των προτεραιοτήτων: Ο χρόνος παραμονής στο σπίτι μπορεί να χρησιμοποιηθεί εποικοδομητικά και δημιουργικά. Ο αναστοχασμός των σχέσεων εντός του πλαισίου της οικογένειας και του ευρύτερου κοινωνικού κύκλου, μπορεί να τις θέσει σε μια νέα βάση (Fiorillo & Gorwood, 2020: 316; Serafini κ.ά., 2020: 1-2; Χατζηχρήστου, Χ., Υφαντή, Θ., Λαμπροπούλου, Κ., Λιανός, Π., Γεωργουλέας, Γ., Μίχου, Σ., Φραγκιαδάκη, Δ., Αθανασίου, 2020a: 1-5, 2020b:1-3)

Εν κατακλείδι, είναι δόκιμο να θεωρούμε, ότι η τρέχουσα κατάσταση της πανδημίας είναι μια περαστική περίοδος και ειδικότερα ότι ο χρόνος απομόνωσης είναι απαραίτητος όχι μόνο για τη προφύλαξη της ατομικής υγείας αλλά και για τη προστασία των γύρω μας αναχαιτίζοντας αυτό τον τρόπο τη μετάδοση του ιού.

Μέρος Β΄

Κεφάλαιο 5^ο Μεθοδολογία Έρευνας

5.1 Ο σκοπός της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιείται από την Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρία «Ιπποκράτης» και αποτελεί τη δεύτερη προσπάθεια του κέντρου μετά από 20 χρόνια να επαναλάβει την παρούσα έρευνα. Σκοπός της είναι η διερεύνηση του προφίλ των οικογενειών της νήσου Κω και πιο συγκεκριμένα η ανάδειξη των τιμών της ταύτισης και της εσωτερίκευσης της ιδεολογίας της οικογένειας. Ταυτόχρονα, δεδομένης της πανδημίας του Covid-19 επιδιώκει να εντοπίσει τις κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις της τρέχουσας κατάστασης της πανδημίας τόσο σε ατομικό όσο και σε οικογενειακό επίπεδο, θεωρώντας ότι αυτές οι επιπτώσεις μπορεί να αποτελούν ισχυρούς επιδραστικούς παράγοντες στις τιμές των μεταβλητών που μελετώνται.

5.1.1 Οι ερευνητικές υποθέσεις

1. Αναμένεται ότι τα δημογραφικά στοιχεία θα επιφέρουν διαφοροποιήσεις στις τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας.
2. Αναμένονται διαφορές στις τιμές της οικογενειακής ταύτισης ανάλογα με τα δημογραφικά στοιχεία.
3. Αναμένεται θετική συσχέτιση ανάμεσα στις τιμές της οικογενειακής ταύτισης και της οικογενειακής ιδεολογίας.
4. Αναμένονται υψηλότερα ποσοστά στη δήλωση της επιλογής «θετικές και αρνητικές επιπτώσεις» της πανδημίας, με πρωτεύοντα στις αρνητικές συνέπειες: α) την αύξηση του άγχους, β) την κοινωνική αποστασιοποίηση, γ) την αύξηση του χρόνου μπροστά στις οθόνες και στις θετικές: α) την αύξηση του ελεύθερου χρόνου, β) την αποταμίευση και γ) την βελτίωσή της φυσικής δραστηριότητας.
5. Όσον αφορά τους μαθητές, αναμένεται ότι έχει επηρεαστεί αρνητικά το ενδιαφέρον των μαθητών ως προς την εκπαίδευση.

6. Αναμένεται ότι η συμμετοχή στα οικογενειακά τραπέζια θα σημειώσει υψηλό ποσοστό την τρέχουσα περίοδο και η συχνότητα συμμετοχής θα εντοπίζεται κυρίως στην επιλογή «Μια φορά την εβδομάδα».
7. Αναμένεται ότι η παράδοση συνδέεται σε μεγαλύτερο ποσοστό με τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας.
8. Αναμένεται ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δεν γνωρίζει την έννοια της οικιακής οικονομίας παρόλο που στη πράξη την εφαρμόζει.
9. Αναμένεται ότι υπάρχει υψηλότερο ποσοστό θετικής δήλωσης στην ερώτηση ύπαρξης του χάσματος με κύριους λόγους α) την αποδυνάμωση των σχέσεων, β) τις κοινωνικές αλλαγές και γ) την εξέλιξη της τεχνολογίας.
10. Αναμένεται ότι οι τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας των ενηλίκων θα είναι υψηλότερες από των ανηλίκων.
11. Αναμένεται ότι οι τιμές της οικογενειακής ταύτισης των ανηλίκων θα είναι υψηλότερες των ενηλίκων.

5.2 Ερευνητικός σχεδιασμός

Η ποσοτική έρευνα αφορά την «ποσοτική μέτρηση και κατά συνέπεια την περιγραφή μιας μεταβλητής, την εξέταση της ύπαρξης της κατεύθυνσης και της έντασης της σχέσης μεταξύ δυο μεταβλητών, τον εντοπισμό των μεταβλητών που παρεμβάλλονται στη σχέση μεταξύ δυο συγκεκριμένων παραγόντων και την ποσοτική περιγραφή πολλών χαρακτηριστικών ενός συγκεκριμένου φαινομένου (...), ο ερευνητής εστιάζει στην ποσοτική περιγραφή μιας μεταβλητής όπως αυτή εμφανίζεται σε συγκεκριμένο πληθυσμό με σκοπό την πληρέστερη περιγραφή της» (Σταλίκας, 2011: 147). Επιπρόσθετα, η ποσοτική έρευνα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο εστιασμένης παρατήρησης, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να διευκολύνει την συνάθροιση ή την σύναψη των δεδομένων. Προσφέρεται για στατιστική ανάλυση, η οποία μπορεί να κυμανθεί από απλούς μέσους όρους έως περίπλοκους μαθηματικούς τύπους και μαθηματικά μοντέλα (Babbie, 2011: 779). Ακόμα θα πρέπει να επισημανθεί, ότι οι ποσοτικές μέθοδοι βασίζονται στην εξέταση μιας ερευνητικής υπόθεσης, η οποία στηρίζεται σε κάποια θεωρία. Σημαντικό στοιχείο είναι, το γεγονός ότι η επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων στηρίζεται σε στατιστικούς χειρισμούς οι οποίοι μετατρέπονται σε ένα σύνολο από αριθμούς και στη συνέχεια μπορούν να γενικευθούν. Η ποσοτική μέθοδος, μπορεί να

ανακαλύψει αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών (Σταλίκας, 2011: 161-162). Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιούνται διάφορα λογισμικά ανάλυσης όπως το Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), Statics and Data (STATA), Statistical Analysis Software (SAS). Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα ανάλυσης δεδομένων SPSS, το οποίο χαρακτηρίζεται για την ευχρηστία του και πραγματοποιεί πιο γενικές στατιστικές αναλύσεις, με ιδιαίτερα πλεονεκτήματα στο τομέα της ανάλυσης της διακύμανσης και της πολυπαραγοντικής ανάλυσης. Τέλος, διαθέτει τη δυνατότητα, δημιουργίας γραφημάτων υψηλής ποιότητας, τα οποία μπορούν να εναρμονιστούν και με άλλα προγράμματα software όπως, το power point ή το word (Λαγουμιντζής κ.ά., 2015: 53-54).

5.2.1 Το ερευνητικό δείγμα

Σ' αυτή την ενότητα παρουσιάζεται το ερευνητικό δείγμα και τα κριτήρια επιλογής του. Για την κατανόηση της έννοιας «δείγμα», κρίνεται σημαντική η παράθεση του ορισμού της. Επομένως αυτή ορίζεται «ο μικρότερος ή ο μεγαλύτερος αριθμός μονάδων του ερευνητικού πληθυσμού (ανθρώπων ή στοιχείων) που έχουν επιλεγεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να περιλαμβάνουν στις αντίστοιχες αναλογίες όλα τα σημαντικά για τη δεδομένη έρευνα χαρακτηριστικά του και αποτελούν μια κατά το δυνατόν πιστή μικρογραφία του» (Σταλίκας, 2011:198-199). Το μέγεθος του δείγματος της έρευνας καθορίστηκε με βάση το συνολικό πληθυσμό του νησιού και με βάση τη διαθεσιμότητα των συμμετεχόντων αλλά και την ευκολία πρόσβασης στο διαδικτυακό ερωτηματολόγιο. Οι συνθήκες της πανδημίας και οι συνεπακόλουθοι περιορισμοί, απέκλειαν σε αρχικό στάδιο την «ελεύθερη» διακίνηση. Είναι γνωστό ότι το μέγεθος του δείγματος πρέπει να σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ατόμων, όσο περισσότερα είναι αυτά τόσο μεγαλύτερο πρέπει να είναι και το μέγεθος του δείγματος. Το παραπάνω ισχύει και αντιστρόφως (Σταλίκας, 2011:199).

Για τους σκοπούς της έρευνας, όσον αφορά τους μαθητές, σε πρώτο επίπεδο το δείγμα προς διερεύνηση καθορίστηκε με βάση την ηλικία (13 ετών και άνω), τη φοίτηση σε δευτεροβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης και τον τόπο κατοικίας (νησί της Κω) όσον αφορά τους μαθητές και για τους ενήλικες με κριτήριο την ηλικία και προϋπόθεση την γονεϊκή ταυτότητα (ελάχιστος αριθμός τέκνων:1). Κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας τα κριτήρια τροποποιήθηκαν

λόγω των κοινωνικών συνθηκών της πανδημίας του κορονοϊού και την μικρή απήχηση των ερωτηματολογίων στο διαδίκτυο. Πιο αναλυτικά, ως προς τα κριτήρια, συμπεριλήφθηκαν όλοι οι διαθέσιμοι ενήλικες (άνω των 18 ετών) με ή χωρίς τη δική τους οικογένεια . Όσον αφορά τον σχετικό πληθυσμό (n) των συμμετεχόντων αυτής της κατηγορίας, το σύνολο τους ανερχόταν στους 313 (n=313) και ο διαμοιρασμός πραγματοποιήθηκε μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου, το οποίο κατασκευάστηκε με την πλατφόρμα “google forms”. Πιο συγκεκριμένα το δείγμα αποτελούνταν από 74 άντρες και 239 γυναίκες.

Πίνακας 1: Το φύλο των συμμετεχόντων (ενήλικες)	
Φύλο	N
Άντρας	74
Γυναίκα	239

Αναφορικά με το δείγμα των μαθητών, το μέγεθος του ήταν n=448, από τα οποία τα 100 συμπληρώθηκαν διαδικτυακά, τα 348 διαμοιράστηκαν εντύπως στις σχολικές μονάδες. Από το σύνολο των 448 ερωτηματολογίων κρίθηκαν κατάλληλα για τους σκοπούς της έρευνας τα 295 και απορρίφθηκαν τα 153.

Πίνακας 2. Το φύλο των συμμετεχόντων (μαθητές)	
Φύλο	N
Αγόρι	116
Κορίτσι	179

Τα ερωτηματολόγια που απευθύνονταν στο ενήλικο δείγμα διακινήθηκαν ηλεκτρονικά τόσο από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (facebook) όσο και μέσα από τις σχολικές λίστες επικοινωνίας των μονάδων του νησιού (email ενηλίκων). Όσο αφορά τα ερωτηματολόγια των ανηλίκων, αυτά στάλθηκαν αρχικά στις σχολικές μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κω, οι οποίες ανέλαβαν τη διακίνηση τους διαδικτυακά μέσω των email των μαθητών. Αυτός ο τρόπος διαμοιρασμού πραγματοποιήθηκε ως μέσο τήρησης των απαιτούμενων υγειονομικών μέτρων αντιμετώπισης του κορονοϊού. Σε δεύτερη φάση, καθώς η απήχηση ήταν μικρή, κατόπιν ανάλογης έγκρισης και τηρώντας τα μέτρα ασφαλείας, διαμοιράστηκαν έντυπα

ερωτηματολόγια από τους εκπαιδευτικούς στις σχολικές μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όλης της επικράτειας του νησιού.

5.2.2 Δειγματοληπτική τεχνική

Για την συλλογή του δείγματος ακολουθήθηκε τεχνική δειγματοληψίας βασισμένη στον έλεγχο πιθανοτήτων. Η πιθανοτική δειγματοληψία είναι «ο γενικός όρος για δείγματα που επιλέγονται σύμφωνα με τη θεωρία των πιθανοτήτων, όπου συμπεριλαμβάνεται συνήθως κάποιους μηχανισμούς τυχαίας δειγματοληψίας» (Babbie, 2011: 296). Η δειγματοληψία «είναι ελεγχόμενη ως προς τις παραμέτρους της και δίνει τη δυνατότητα να γενικευτούν τα συμπεράσματα που εξάγονται από ένα δείγμα» (Λαγουμιντζής κ.α., 2015: 48). Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το δείγμα των ατόμων που επιλέγονται γι'αυτού του είδους τις έρευνες θα πρέπει να φέρει τις αντίστοιχες παραλλαγές χαρακτηριστικών με τον γενικό πληθυσμό (Babbie, 2011: 297).

Η κατηγορία τεχνικής δειγματοληψίας με πιθανότητες που χρησιμοποιήθηκε για τους σκοπούς της έρευνας ήταν η στρωματοποιημένη ή κατά στρώματα δειγματοληψία. Η στρωματοποίηση ενός δείγματος σημαίνει την κατηγοριοποίηση του πληθυσμού σε ομοιογενείς ομάδες οι οποίες ονομάζονται στρώματα. Αυτή η τεχνική μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με τεχνικές όπως η απλή τυχαία δειγματοληψία, η συστηματική και η κατά συστάδες δειγματοληψία. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της τεχνικής είναι ότι βελτιώνει την αντιπροσώπευση του δείγματος μέσω της ελάττωσης του πιθανού του δειγματοληπτικού σφάλματος (Babbie, 2011: 326).

Όσον αφορά τον δείγμα των ενηλίκων, στην παρούσα έρευνα, η στρωματοποίηση έγινε με βάση το φύλο, τα ηλικιακά κριτήρια, τα γεωγραφικά (τόπος κατοικίας), τα θρησκευτικά, τα οικονομικά (ετήσιο εισόδημα) και τα εργασιακά (επάγγελμα). Για το δείγμα των μαθητών η στρωματοποίηση ακολούθησε τη σειρά του φύλου, της ηλικίας, την σχολικής τάξης, του θρησκευματος και του τόπου κατοικίας. Πρέπει να επισημανθεί, ότι αναφορικά με το ερωτηματολόγιο των μαθητών έγινε αποκλεισμός συγκεκριμένων ηλικιακών κατηγοριών (6-12 ετών) λόγω της φύσης των ερωτημάτων και των σύνθετων θεμάτων που διαπραγματευόταν η έρευνα.

5.3 Υλικά – όργανα έρευνας

Για την συλλογή δεδομένων, στη παρούσα έρευνα, χρησιμοποιήθηκε το ερευνητικό εργαλείο του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο ορίζεται, σύμφωνα με E.Babbie (2011: 779), ως «ένα έγγραφο που περιέχει ερωτήσεις και άλλα είδη στοιχείων που είναι σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να αντλούν πληροφορίες κατάλληλες για ανάλυση. Τα ερωτηματολόγια χρησιμοποιούνται πρωτίστως στη δειγματοληπτική έρευνα και σε πειράματα, σε έρευνες πεδίου και άλλους τρόπους παρατήρησης». Βασικά στοιχεία που υποδεικνύουν τη ποιότητα του ερωτηματολογίου είναι οι σαφείς ερωτήσεις, η συντομία του και πρωτίστως η οργάνωση του με σαφείς υποδείξεις προς τον ερωτώμενο, έτσι ώστε να συμπληρωθεί με ορθό τρόπο (Χαλικιάς κ.ά., 2015: 56). Οι ερωτήσεις που μπορεί να εμπεριέχονται σε ένα ερωτηματολόγιο είναι δύο ειδών: α) οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, στις οποίες ο ερωτώμενος απαντά με μια δική του απάντηση στην ερώτηση και β) κλειστού τύπου στις οποίες ο ερωτώμενος επιλέγει τη κατάλληλη απάντηση που θεωρεί εκείνος από μια λίστα που του παρέχει ο ίδιος ο ερευνητής. Οι κλειστές ερωτήσεις προσφέρουν περισσότερη ομοιογένεια στις απαντήσεις και είναι οι πιο εύκολα επεξεργάσιμες (Babbie, 2011: 388· Λαγουμιντζής κ.ά., 2015: 39-40· Χαλικιάς κ.ά., 2015: 56).

Επιπρόσθετα, όσον αφορά τα μέσα συλλογής δεδομένων με σκοπό την ποσοτικοποίηση τους χρησιμοποιείται συν των άλλων η κλίμακα τύπου Likert. Η οποία παραθέτει μια σειρά από δηλώσεις στις οποίες οι συμμετέχοντες καλούνται να υποδείξουν το επίπεδο της συμφωνίας τους π.χ. «συμφωνώ απόλυτα», «συμφωνώ», «ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ», «διαφωνώ», «διαφωνώ απόλυτα» (Babbie, 2011: 269-271· Σταλίκας, 2011: 99-100).

Όσον αναφορά τα ερωτηματολόγια που χορηγήθηκαν ήταν δύο ειδών: α) το πρώτο απευθυνόταν σε ανήλικους από 13 έως και 18 ετών (μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο νησί της Κω) β) δεύτερο σε ενήλικους άνω των 18 ετών που είναι μόνιμοι κάτοικοι Κω. Τα ερωτηματολόγια ήταν αποτελούμενα από:

- **Ενότητα Α' :Φόρμα Δημογραφικών στοιχείων** (φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης και εργασία).

Πέραν των βασικών δημογραφικών στοιχείων, οι συμμετέχοντες ενήλικες κλήθηκαν να συμπληρώσουν επίσης, το θρήσκευμα τους, τον τόπο κατοικίας, την οικογενειακή τους κατάσταση καθώς επίσης και τον αριθμό των τέκνων τους και την ηλικιακή τους κατηγορία. Απαραίτητο για τους ενήλικες ήταν να δηλώσουν το επάγγελμα τους, το είδος της σύμβασης που

έχουν συνάψει και τη μορφή εργασίας τους το τελευταίο διάστημα λόγω των περιοριστικών μέτρων της πανδημίας του Covid-19. Απαραίτητο θεωρήθηκε, για τον σκοπό της έρευνας, να συμπληρωθεί και το ετήσιο εισόδημα. Η κλίμακα που αφορούσε το οικογενειακό εισόδημα, περιελάμβανε τις εξής κατηγορίες ποσών: 0-10.000€, 10.001-20.000€, 20.001-30.000€, 30.001-40.000€, 40.001 και άνω €.

Αναφορικά με το δείγμα των μαθητών, αυτοί κλήθηκαν να συμπληρώσουν τα εξής στοιχεία: φύλο, ηλικία, σχολική τάξη, τόπο κατοικίας και θρήσκευμα.

- **Ενότητα Β': Οι επιπτώσεις του Covid-19 στη καθημερινή ζωή.**

Σε αυτή την ενότητα οι συμμετέχοντες καλούνται να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά με τον Covid-19 και την καθημερινότητα τους. Αναλυτικότερα, διερευνώνται τα επιδημιολογικά δεδομένα του ιού στον πληθυσμό του μελετάται. Τα πρώτα τρία ερωτήματα της ενότητας αυτής είναι ερωτήματα κλειστού τύπου. Έπειτα, στο τέταρτο ερώτημα, εξετάζονται οι πιθανές επιπτώσεις (θετικές ή/και αρνητικές) των περιοριστικών μέτρων σε ατομικό και σε κοινωνικό επίπεδο. Οι συμμετέχοντες συμπληρώνουν ιεραρχικά μια κλίμακα από το 1 έως το 3, όπου το 1 αντιστοιχεί στη σημαντικότερη αλλαγή της καθημερινότητας που έχει προκύψει και 3 στη λιγότερη σημαντική, ανάλογα με την επιλογή τους. Οι επιλογές των επιπτώσεων, που καλούνται να ιεραρχήσουν οι συμμετέχοντες, έχουν επιλεγεί βάση βιβλιογραφικών δεδομένων από τους ερευνητές. Συμπληρωματικά, στο ερωτηματολόγιο των μαθητών, έχει προστεθεί μια ερώτηση κλίμακας Likert σχετικά με την επιρροή της πανδημίας στο ενδιαφέρον των μαθητών για το θεσμό του σχολείου. Σε αυτή τη κλίμακα, οι μαθητές καλούνται να δηλώσουν συμφωνία ή διαφωνία. Αναλυτικότερα, το 1 αντιστοιχεί στο «διαφωνώ απόλυτα» και το 5 στο «συμφωνώ απόλυτα».

- **Ενότητα Γ': Οικογενειακές πρακτικές και οικιακή οικονομία**

Στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται ένας συνδυασμός ερωτήσεων κλειστού τύπου, ελεύθερης απάντησης και κλίμακας Likert. Τα πρώτα τέσσερα ερωτήματα αφορούν τα οικογενειακά τραπέζια και επιδιώκουν να εντοπίσουν τη συχνότητα συμμετοχής σ' αυτά και τους λόγους μη συμμετοχής σε περίπτωση αρνητικής απάντησης. Στη συνέχεια, διερευνάται το ζήτημα της οικιακής οικονομίας. Τα συγκεκριμένα ερωτήματα σκοπό έχουν να εντοπίσουν αν γίνεται κατανοητή η έννοια της οικιακής οικονομίας και η εφαρμογή της στη καθημερινότητα. Οι ερωτήσεις με αριθμό 5 και 6 της ενότητας είναι κλειστού τύπου «Ναι ή Όχι» και τέλος, οι

τελευταίες τρεις ερωτήσεις της ενότητας έχουν τη μορφή ερωτήσεων με κλίμακα Likert. Στην κλίμακα αυτή το 1 αντιστοιχεί στο «διαφωνώ απόλυτα» και το 5 «συμφωνώ απόλυτα».

- **Ενότητα Δ' και Στ': Κλίμακα Οικογενειακής Ταύτισης και Κλίμακα Οικογενειακής Ιδεολογίας**

Οι δύο αυτές κλίμακες χρησιμοποιήθηκαν για να διερευνήσουν τις στάσεις των ατόμων απέναντι στην οικογένεια. Ο στόχος τους είναι να ανιχνεύσουν πιθανές δυσλειτουργίες και συγκρούσεις στο οικογενειακό περιβάλλον, οι οποίες συνδέονται με τις συνεχόμενες κοινωνικές αλλαγές.

A) Κλίμακα Οικογενειακής Ταύτισης (ΚΟΤ): Η κλίμακα αυτή σχεδιάστηκε για τη διερεύνηση της οικογενειακής ταύτισης. Μελετά ιδιαίτερα την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ ενηλίκων και ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα το ερωτηματολόγιο χρησιμοποιεί κλίμακα Likert, η οποία αποτελείται από πέντε επιλογές απάντησης: «Συμφωνώ απόλυτα (5)», «Συμφωνώ (4)», «Δεν ξέρω (3)», «Διαφωνώ (2)», «Διαφωνώ απόλυτα (1)» και τα ερωτήματα στο σύνολο τους είναι 22. Οι συνολικές τιμές κυμαίνονται από 22 έως 110. Η υψηλή ταύτιση είναι από 22-47 βαθμούς, η μέτρια ταύτιση από 48-63 και η χαμηλή ταύτιση από 64-110. Η υψηλή κλίμακα υποδηλώνει αρνητική στάση προς την οικογένεια.

B) Κλίμακα Οικογενειακής Ιδεολογίας (ΚΟΙ): Η κλίμακα αυτή χρησιμοποιείται στη συνοπτική της μορφή και στοχεύει στη μέτρηση των στάσεων σε τέσσερα επίπεδα: α) τις σχέσεις ενηλίκων- ανηλίκων, β) τους ρόλους των συζύγων και τις σχέσεις τους, γ) τις σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, άνδρες-γυναίκες («ανδρισμός» και «θηλυκότητα»), και δ) τις αξίες που υπάρχουν στις οικογενειακές σχέσεις. Με μια πιο γενική ματιά, σκοπός της κλίμακας είναι να αναδείξει τον βαθμό δημοκρατικότητας των στάσεων της οικογένειας και το πως αυτές αντικατοπτρίζονται στις σχέσεις τους. Επομένως φανερώνεται η προοδευτικότητα ή μη της οικογένειας στη σύγχρονη εποχή. Το ερωτηματολόγιο αυτό εξίσου στηρίζεται σε κλίμακα Likert και αποτελείται από 12 ερωτήματα. Ο ερωτώμενος απαντά τις ερωτήσεις με βάση αν: «Συμφωνώ απόλυτα (7)», «Συμφωνώ αρκετά (6)», «Συμφωνώ λίγο (5)», «Δεν απαντά (4)», «Διαφωνώ λίγο (3)», «Διαφωνώ πολύ (2)», «Διαφωνώ απόλυτα (1)». Το σύνολο των τιμών ανέρχεται από 12 έως 84, με τις μεγαλύτερες τιμές να υποδηλώνουν παραδοσιακές στάσεις. Με βάση τη βαθμολογία των απαντήσεων, το δείγμα μπορεί να χωριστεί σε: «προοδευτικούς (12-51 βαθμούς)», «μέτρια προοδευτικοί (52-64 βαθμούς)», «μέτρια συντηρητικοί (65-76 βαθμούς)», «συντηρητικοί (77-84 βαθμούς)» (Μαδιανός κ.ά., 1988: 30-34).

5.4 Ηθικά ζητήματα

5.4.1 Ταυτότητα του Κέντρου Πρόληψης και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας

Η Αστική Εταιρεία «Ιπποκράτης» Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, από άποψη ουσιαστική, συμβάλλει και συντελεί, με τη λειτουργία της και την παροχή των υπηρεσιών της, στην πρόληψη και προαγωγή της ψυχοκοινωνικής υγείας.

Με βάση το άρθρο 4 του καταστατικού της Αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας «Ιπποκράτης» του Ν. 3966/2011, αποκλειστικός σκοπός της είναι η συνεργασία με τον «Ο.ΚΑ.ΝΑ.», λειτουργία Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, με σκοπό :

A) Την παροχή υπηρεσιών στο ευρύ κοινό (π.χ. μαθητές, νέοι γενικώς, στρατευμένοι, εκπαιδευτικοί, ενήλικες, κηδεμόνες, επαγγελματίες, δημοσιογράφοι), δηλαδή σε άτομα που δεν έχουν άμεση εμπλοκή στο θέμα της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και των, εν γένει, εξαρτήσεων με στόχο: α) την παροχή ορθής και έγκυρης πληροφόρησης και β) την πρόληψη και αποτροπή της διάδοσης της χρήσης ουσιών μέσα από την μείωση της ζήτησης και την πρόληψη των, εν γένει, εξαρτήσεων μέσα από τις ενδεδειγμένες κατά περίπτωση δράσεις.

B) Την εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης που αποσκοπούν στη σωματική, ψυχική, πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη του ανθρώπου και στην επίτευξη του ευ ζην, μέσω: α) της ανάδειξης και ενίσχυσης των λειτουργικών στοιχείων της προσωπικότητας του ατόμου, β) της ενίσχυσης και αναδόμησης των βασικών κοινωνικών θεσμών (οικογένεια, εκπαιδευτική κοινότητα, γειτονιά, κοινωνικές ομάδες κ.α.) και γ) της ορθής και έγκυρης πληροφόρησης για τις εξαρτησιογόνες ουσίες, για τις, εν γένει, εξαρτήσεις και για το, εν γένει, πρόβλημα της εξάρτησης.

Για τον σκοπό αυτό οργανώνει και λειτουργεί:

- Σχολή Ενηλίκων
- Συμβουλευτικό Σταθμό για την Οικογένεια και τη Ψυχική Υγεία
- Τμήμα Κοινωνικών Μελετών και Κοινωνικής Παρέμβασης
- Πρόγραμμα Προαγωγής και Διατήρησης της Υγείας

5.4.2 Εμπιστευτικότητα

Όσον αφορά τα ζητήματα εμπιστευτικότητας, διαβεβαιώθηκε στο δείγμα εξ' αρχής, ότι η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων είναι ανώνυμη και τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, τόσο στα έντυπα όσο και στα διαδικτυακά ερωτηματολόγια υπήρχε μια σχετική φόρμα ενημέρωσης για τους σκοπούς της έρευνας και για τα ζητήματα της εμπιστευτικότητας.

Επιπροσθέτως, για το δείγμα των μαθητών ζητήθηκε να συμπληρωθεί από τους κηδεμόνες τους μια συγκεκριμένη φόρμα συναίνεσης, με την οποία επέτρεπαν οι ενήλικες στα ανήλικα την συμμετοχή τους στην έρευνα. Αυτό κρίθηκε απαραίτητο καθώς ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνονταν τα ερωτηματολόγια ήταν ανήλικος.

5.4.3 Περιορισμοί

Οι βασικοί περιορισμοί της έρευνας αφορούσαν τις τρέχουσες κοινωνικές συνθήκες και τις αλλαγές που έχουν επέλθει λόγω της πανδημίας του κορονοϊού. Αναλυτικότερα, ο βασικός περιορισμός ήταν η μη δυνατότητα διαμοιρασμού έντυπων ερωτηματολογίων και της φυσικής παρουσίας εκπροσώπου του Κέντρου Πρόληψης στις σχολικές μονάδες για τον σκοπό αυτό. Πιο συγκεκριμένα, μετά από προσωρινή αναστολή της λειτουργίας της σχολικής μονάδας του Γυμνασίου Κεφάλου, λόγω εμφάνισης θετικών κρουσμάτων στο ιό Covid- 19, δεν υπήρξε η δυνατότητα συλλογής αντιπροσωπευτικού δείγματος από αυτή τη περιοχή. Όσα ερωτηματολόγια συγκεντρώθηκαν από τη συγκεκριμένη περιοχή και σχολική βαθμίδα προήλθαν, είτε από απαντήσεις μαθητών διαδικτυακά είτε από τον διαμοιρασμό έντυπων ερωτηματολογίων στη κοντινή σχολική μονάδα του Γυμνασίου/ Λυκείου Αντιμάχειας. Ένας ακόμη περιορισμός ήταν η χρονική διάρκεια, εντός του πλαισίου της οποίας θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί ο διαμοιρασμός, η οποία καθοριζόταν από τη διάρκεια λήξης του σχολικού έτους. Τέλος, σχετικά με την Πέμπτη υπόθεση που διατυπώθηκε από τους ερευνητές δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί σχετική ανάλυση, καθώς δεν υπήρχαν προηγούμενα δεδομένα για τη σύγκριση του ενδιαφέροντος των μαθητών για το περιβάλλον του σχολείου.

Κεφάλαιο 6^ο Η ανάλυση των δεδομένων

6.1 Μέθοδος ανάλυσης

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS για Windows (Chicago, Inc.). Οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν επί των υποθέσεων της έρευνας, όπως αυτές προσδιορίστηκαν κατά το σχεδιασμό της μελέτης. Οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν α) βάσει περιγραφικής στατιστικής (απόλυτων τιμών και ποσοστών επί τοις εκατό), όπου οι υποθέσεις δεν εξέταζαν σχέσεις μεταξύ μεταβλητών β) βάσει συντελεστή συσχέτισης Pearson, όπου εξετάζονταν σχέσεις μεταξύ δύο ποσοτικών μεταβλητών γ) βάσει Ελέγχου Ανεξαρτήτων Δειγμάτων στις περιπτώσεις όπου εξεταζόταν η σχέση μιας δίτιμης κατηγορικής μεταβλητής με μια ποσοτική δ) βάσει Ανάλυσης Διακύμανσης στις περιπτώσεις, όπου εξεταζόταν η σχέση μιας κατηγορικής μεταβλητής με περισσότερες από δύο τιμές με μια ποσοτική. Εάν μάλιστα υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές αλλά ήταν δύσκολο να διαπιστωθεί το ποιες ομάδες διέφεραν σε σχέση με ποιες, πραγματοποιούταν επιπρόσθετος post-hoc έλεγχος Bonferroni. Ο δείκτης σημαντικότητας τέθηκε στο 0.05 για το σύνολο των αναλύσεων.

Ανάλυση για τους ενήλικες της έρευνας

Ανάλυση για την 1^η ερευνητική υπόθεση

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η σχέση του φύλου με την οικογενειακή ιδεολογία. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η ταύτιση με την οικογενειακή ιδεολογία ήταν πιο υψηλή για τους άντρες της έρευνας. Οι διαφορές μεταξύ αντρών και γυναικών ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.004$).

	Φύλο	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Οικογενειακή ιδεολογία	Άντρας	74	44,432	12,304	0.004
	Γυναίκα	239	39,431	12,934	

Η συσχέτιση της ηλικίας των συμμετεχόντων της έρευνας με την οικογενειακή ιδεολογία παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η συσχέτιση αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική ($p=0.772$).

		Ηλικία
Οικογενειακή ιδεολογία	Pearson Correlation	,016
	P	,772
	N	313

Ως προς τη συσχέτιση του τόπου διαμονής με την οικογενειακή ιδεολογία, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, υπήρχε ανάμεσα στις δύο αυτές μεταβλητές μια στατιστικά σημαντική σχέση ($p=0.000$), οδηγώντας στη διαπίστωση πως ο τόπος κατοικίας διαφοροποιεί την οικογενειακή ιδεολογία. Ο μετέπειτα post-hoc έλεγχος που ακολούθησε οδήγησε στη διαπίστωση πως οι διαφορές αυτές αφορούσαν όσους έμεναν στα

Καρδάμενα σε σχέση με όσους έμεναν στο Ζηπάρι (μέση διαφορά 13.26, $p=0.001$) και όσους έμεναν στα Καρδάμενα σε σχέση με όσους έμεναν στην Κω (μέση διαφορά 12.18, $p=0.000$).

Πίνακας 3. Τόπος διαμονής και οικογενειακή ιδεολογία

	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Αντιμάχεια	13	44,076	9,105	0.000
Ασφενδιού	2	48,500	16,263	
Ζηπάρι	36	37,694	12,162	
Καρδάμενα	25	50,960	11,893	
Κέφαλος	7	51,000	8,640	
Κως	201	38,771	12,507	
Πυλί	29	43,482	14,361	
Σύνολο	313	40,613	12,945	

Όσον αφορά τη σχέση της θρησκείας με την οικογενειακή ιδεολογία, όπως διαπιστώνεται και από τον παρακάτω πίνακα, υπήρχαν αρκετά χαμηλότερες τιμές για τους άθεους και τους άθρησκους της μελέτης σε σχέση με τις υπόλοιπες ομάδες της έρευνας. Συνολικά, οι επιδράσεις της θρησκείας στην οικογενειακή ιδεολογία ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.009$).

Πίνακας 4. Θρησκεία και οικογενειακή ιδεολογία

	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Χριστιανός-η	278	41,025	12,421	0.009
Άθεος-η	14	30,500	15,169	
Άθρησκος-η	1	20,000	.	
Μουσουλμάνος-α	10	46,400	9,203	
Δεν απαντώ	10	39,600	19,844	
Σύνολο	313	40,613	12,945	

Όσον αφορά τη σχέση της οικογενειακής κατάστασης με την οικογενειακή ιδεολογία, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, δεν υπήρχε κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση της οικογενειακής κατάστασης στην οικογενειακή ιδεολογία ($p=0.368$).

Πίνακας 5. Οικογενειακή κατάσταση και οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Ανύπαντρος-η	33	37,636	13,427	0.368
Διαζευγμένος-η	32	38,812	12,640	
Έγγαμος-η	242	41,181	12,828	
Χήρος-α	6	43,667	16,536	
Σύνολο	313	40,613	12,945	

Η σχέση της κατάστασης γάμου με την οικογενειακή ιδεολογία παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως παρουσιάζεται και από τον πίνακα, οι όποιες διαφορές των επιμέρους ομάδων δεν ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.150$).

Πίνακας 6. Κατάσταση γάμου και οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Θρησκευτικός γάμος	196	40,494	12,396	0.150
Πολιτικός γάμος	44	44,477	14,057	
Σχέση συμβίωσης	2	36,000	24,041	
Σύνολο	242	41,181	12,828	

Ως προς τη συσχέτιση του αριθμού ανηλίκων και εξαρτώμενων ατόμων με την οικογενειακή ιδεολογία, η συσχέτιση για την κάθε μία εκ των σχετικών μεταβλητών παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, καμία εκ των σχετικών συσχετίσεων δεν ήταν στατιστικά σημαντική.

Πίνακας 7. Εξαρτώμενα άτομα και οικογενειακή ιδεολογία		
		Οικογενειακή ιδεολογία
Πόσα ανήλικοι και εξαρτώμενα άτομα έχετε στη βαθμίδα της προσχολικής εκπαίδευσης;	Pearson Correlation	-,087
	P	,126
	N	313
Πόσα ανήλικοι και εξαρτώμενα άτομα έχετε στη βαθμίδα του Δημοτικού;	Pearson Correlation	,092
	P	,104
	N	313
Πόσα ανήλικοι και εξαρτώμενα άτομα έχετε στη βαθμίδα του Γυμνασίου/ Λυκείου;	Pearson Correlation	,108
	P	,057
	N	312
Πόσα εξαρτώμενα άτομα έχετε άνω των 18;	Pearson Correlation	,059
	P	,300
	N	312

Ως προς τη σχέση της οικογενειακής κατάστασης με την οικογενειακή ιδεολογία, αυτή παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, στις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης παρατηρείται και χαμηλότερη ταύτιση με την οικογενειακή ιδεολογία. Οι σχετικές διαφορές ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.000$).

Πίνακας 8. Εκπαιδευτική κατάσταση και οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Δημοτικό	9	52,111	11,773	0.000
Γυμνάσιο	16	45,437	12,894	
Λύκειο	72	46,972	13,325	
Μεταλυκειακή εκπαίδευση/ ΙΕΚ	86	39,174	13,417	
ΤΕΙ ή ΑΕΙ	100	36,760	9,991	
Μεταπτυχιακός ή Διδακτορικός Τίτλος Σπουδών	30	36,300	12,026	
Σύνολο	313	40,613	12,945	

Ως προς τη σχέση της οικογενειακής ιδεολογίας με την εργασιακή κατάσταση, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η σχέση αυτή ήταν στατιστικά σημαντική ($p=0.007$). Δεδομένου πως μέσω του αρχικού ελέγχου δεν ήταν εμφανές το που ακριβώς εντοπίζονταν οι διαφορές, πραγματοποιήθηκε σχετικός post-hoc έλεγχος. Όπως διαπιστώθηκε, οι μόνες διαφορές εντοπίζονταν μεταξύ των εποχιακά εργαζόμενων και των δημόσιων υπάλληλων (μέση διαφορά 8.39, $p=0.004$).

Πίνακας 9. Εργασιακή κατάσταση και οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Άνεργος-η	20	38,600	15,994	0.007
Δημόσιος Υπάλληλος	73	37,534	12,267	
Ελεύθερος Επαγγελματίας	55	39,745	12,205	
Οικιακά	83	41,506	13,472	

Ιδιωτικός Υπάλληλος	16	35,937	12,683	
Συνταξιούχος	6	39,667	12,691	
Εποχιακά εργαζόμενος (π.χ. ξενοδοχοϋπάλληλος)	60	45,933	11,279	
Σύνολο	313	40,613	12,945	

Ως προς τη σχέση του χρόνου της σύμβασης των δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων με την οικογενειακή ιδεολογία, αυτή παρουσιάζεται παρακάτω. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιμέρους ομάδων ($p=0.001$). Ο post-hoc έλεγχος οδήγησε στη διαπίστωση πως οι διαφορές αυτές εντοπίζονταν μεταξύ των εργαζόμενων με σύμβαση ορισμένου χρόνου και των μόνιμων εργαζόμενων (μέση διαφορά 7.489, $p=0.002$), καθώς επίσης και μεταξύ των εργαζόμενων με σύμβαση ορισμένου χρόνου και αυτών με σύμβαση αορίστου χρόνου (μέση διαφορά 5.633, $p=0.029$).

Πίνακας 10. Κατάσταση σύμβασης και οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Μόνιμος	57	37,54	13,325	0.001
Σύμβαση αορίστου χρόνου	55	39,40	12,117	
Σύμβαση ορισμένου χρόνου	90	45,03	12,429	
Σύνολο	202	41,38	12,982	

Όσον αφορά τη μορφή εργασίας μετά την έναρξη των περιοριστικών μέτρων σε σχέση με την οικογενειακή ιδεολογία, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιμέρους ομάδων της έρευνας ($p=0.003$), με εμφανώς χαμηλότερες τιμές για όσους εργάζονταν με τηλεργασία.

Πίνακας 11. Μορφή εργασίας λόγω της πανδημίας και οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Αναστολή εργασίας	71	44,140	12,066	0.003
Δια ζώσης εργασία	168	40,928	13,196	
Τηλεργασία	32	34,906	9,074	
Σύνολο	271	41,059	12,724	

Τέλος, ως προς τη σχέση της οικογενειακής ιδεολογίας με το οικογενειακό εισόδημα, η σχέση αυτή παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η σχέση αυτή ήταν στατιστικά σημαντική. Ο post-hoc έλεγχος οδήγησε στη διαπίστωση πως οι μόνες στατιστικά σημαντικές διαφορές αφορούσαν όσους είχαν εισόδημα 0 έως 10.000 ευρώ σε σχέση με όσους είχαν εισόδημα 20.001-30.000 ευρώ (μέση διαφορά 7.067, $p=0.006$) και όσους είχαν εισόδημα 0 έως 10.000 ευρώ σε σχέση με όσους είχαν εισόδημα 30.001 έως 40.000 ευρώ (μέση διαφορά 7.94, $p=0.046$).

Πίνακας 12. Οικογενειακό εισόδημα και οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
0 έως 10.000	100	43,600	13,827	0.001
10.001 έως 20.000	114	41,824	12,895	
20.001 έως 30.000	62	36,532	11,660	
30.001 έως 40.000	26	35,653	8,799	
40.001 και άνω	11	35,636	11,534	
Σύνολο	313	40,613	12,945	

Ανάλυση για τη 2^η ερευνητική υπόθεση

Όσον αφορά τη σχέση του φύλου με την οικογενειακή ταύτιση, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, το φύλο δεν διαφοροποιούσε σε σημαντικό βαθμό τα επίπεδα ταύτισης των συμμετεχόντων. Οι τιμές ήταν υψηλότερες για τους άντρες έναντι των γυναικών, χωρίς ωστόσο οι διαφορές να είναι στατιστικά σημαντικές ($p=0.057$).

	Φύλο	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Οικογενειακή ταύτιση	Άντρας	74	75,9459	9,16050	0.057
	Γυναίκα	239	73,6025	9,25712	

Όσον αφορά τη συσχέτιση της ηλικίας με την οικογενειακή ταύτιση, η σχετική συσχέτιση παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, οι δύο αυτές μεταβλητές δεν σχετίζονταν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό ($p=0.968$).

		Ηλικία
Οικογενειακή ταύτιση	Pearson Correlation	-,002
	P	,968
	N	313

Ως προς τη σχέση της οικογενειακής ταύτισης με τον τόπο κατοικίας, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, υπήρχε μια στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση της οικογενειακής ταύτισης με βάση τον τόπο κατοικίας ($p=0.002$). Ο post-hoc έλεγχος οδήγησε στη διαπίστωση πως οι διαφορές αφορούσαν όσους έμεναν στα Καρδάμενα σε σχέση με όσους έμεναν στο Ζηπάρι (μέση διαφορά 7.970, $p=0.017$) και όσους έμεναν στα Καρδάμενα σε σχέση με όσους έμεναν στην Κω (μέση διαφορά 6.58, $p=0.014$).

Πίνακας 15. Η σχέση του τόπου κατοικίας με την οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Αντιμάχεια	13	74,846	5,535	0.002
Ασφενδιού	2	72,500	2,121	
Ζηπάρι	36	71,750	7,400	
Καρδάμενα	25	79,720	10,482	
Κέφαλος	7	78,285	5,677	
Κως	201	73,139	9,254	
Πυλί	29	78,206	9,976	
Σύνολο	313	74,156	9,273	

Ως προς τη σχέση της οικογενειακής ταύτισης με το θρήσκευμα των συμμετεχόντων, η ανάλυση παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Δεν υπήρχε διαφοροποίηση της οικογενειακής ταύτισης με βάση το θρήσκευμα των συμμετεχόντων της έρευνας ($p=0.217$).

Πίνακας 16. Η σχέση της θρησκείας με την οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Χριστιανός-η	278	74,187	9,072	0.217
Άθεος-η	14	70,714	10,586	
Αθρησκος-η	1	72,000	.	
Μουσουλμάνος-α	10	79,700	10,154	
Δεν απαντώ	10	72,800	11,301	
Σύνολο	313	74,156	9,273	

Η σχέση της οικογενειακής κατάστασης με την οικογενειακή ταύτιση παρουσιάζεται στον Πίνακα 17. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, δεν υπήρχαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό διαφορετικές τιμές οικογενειακής ταύτισης με βάση την οικογενειακή κατάσταση ($p=0.218$).

Πίνακας 17. Η σχέση της οικογενειακής κατάστασης με την οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Ανύπαντρος-η	33	72,030	8,844	0.218
Διαζευγμένος-η	32	71,968	7,981	
Έγγαμος-η	242	74,719	9,485	
Χήρος-α	6	74,833	7,600	
Σύνολο	313	74,156	9,273	

Η σχέση της οικογενειακής ταύτισης με την κατάσταση γάμου παρουσιάζεται στον Πίνακα 18. Οι διαφορές των επιμέρους ομάδων δεν ήταν σημαντικές, παρότι η απουσία στατιστικά σημαντικών διαφορών ήταν αρκετά οριακή ($p=0.054$).

Πίνακας 18. Κατάσταση γάμου και οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Θρησκευτικός γάμος	196	74,051	9,399	0.054
Πολιτικός γάμος	44	77,318	9,554	
Σχέση συμβίωσης	2	83,000	2,828	
Σύνολο	242	74,719	9,485	

Ως προς τη συσχέτιση της οικογενειακής ταύτισης με τον αριθμό εξαρτώμενων μελών, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική συσχέτιση με καμία εκ των εξεταζόμενων μεταβλητών.

Πίνακας 19. Η συσχέτιση οικογενειακής ταύτισης και αριθμού εξαρτώμενων ατόμων		
		Οικογενειακή ταύτιση
Πόσα ανήλικοι και εξαρτώμενα άτομα έχετε στη βαθμίδα της προσχολικής εκπαίδευσης;	Pearson Correlation	-,020
	P	,722
	N	313
Πόσα ανήλικοι και εξαρτώμενα άτομα έχετε στη βαθμίδα του Δημοτικού;	Pearson Correlation	,017
	P	,771
	N	313
Πόσα ανήλικοι και εξαρτώμενα άτομα έχετε στη βαθμίδα του Γυμνασίου/ Λυκείου;	Pearson Correlation	,056
	P	,324
	N	312
Πόσα εξαρτώμενα άτομα έχετε άνω των 18;	Pearson Correlation	,038
	P	,499
	N	312

Όσον αφορά τη σχέση της οικογενειακής ταύτισης με το εκπαιδευτικό επίπεδο, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Το εκπαιδευτικό επίπεδο φαίνεται πως διαφοροποιούσε σε στατιστικά σημαντικό βαθμό την οικογενειακή ταύτιση ($p=0.000$). Ο post-hoc έλεγχος κατέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αποφοίτων Δημοτικού και των αποφοίτων Μεταλυκειακής εκπαίδευσης/ ΙΕΚ (μέση διαφορά 9.543, $p=0.038$), των αποφοίτων Δημοτικού και των απόφοιτων ΤΕΙ ή ΑΕΙ (μέση διαφορά 9.965, $p=0.023$), καθώς και μεταξύ των απόφοιτων ΤΕΙ ή ΑΕΙ και των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών (μέση διαφορά 11.655, $p=0.010$). Επιπροσθέτως, διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απόφοιτων Λυκείου και των απόφοιτων ΤΕΙ ή ΑΕΙ (μέση διαφορά 4.368, $p=0.026$),

όπως επίσης και μεταξύ των απόφοιτων Λυκείου και των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών (μέση διαφορά 6.058, $p=0.030$).

Πίνακας 20. Εκπαιδευτικό επίπεδο και οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Δημοτικό	9	82,555	9,248	0.000
Γυμνάσιο	16	78,875	10,575	
Λύκειο	72	76,958	10,191	
Μεταλυκειακή εκπαίδευση/ IEK	86	73,011	9,733	
ΤΕΙ ή ΑΕΙ	100	72,590	7,480	
Μεταπτυχιακός ή Διδακτορικός Τίτλος Σπουδών	30	70,900	6,614	
Σύνολο	313	74,156	9,273	

Όσον αφορά τη σχέση της οικογενειακής ταύτισης με την εργασιακή κατάσταση, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Οι διαφορές μεταξύ των επιμέρους ομάδων ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.038$). Ωστόσο, οι διαφορές αυτές εξαλείφθηκαν κατά τον post-hoc έλεγχο, οδηγώντας σε μη στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους ομάδων της έρευνας.

Πίνακας 21. Εργασιακή κατάσταση και οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Άνεργος-η	20	71,000	9,205	0.038
Δημόσιος Υπάλληλος	73	73,274	8,148	
Ελεύθερος Επαγγελματίας	55	72,963	10,079	

Οικιακά	83	75,963	9,411	
Ιδιωτικός Υπάλληλος	16	69,750	7,270	
Συνταξιούχος	6	73,833	6,462	
Εποχιακά εργαζόμενος (π.χ. ξενοδοχοϋπάλληλος)	60	76,083	9,699	
Σύνολο	313	74,156	9,273	

Όσον αφορά τη σχέση της οικογενειακής ταύτισης με το είδος σύμβασης των εργαζομένων, όπως διαπιστώνεται και από τον παρακάτω πίνακα, η διαφοροποίηση των τιμών των επιμέρους ομάδων δεν ήταν στατιστικά σημαντική ($p=0.920$).

Πίνακας 22. Είδος σύμβασης και οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Μόνιμος	57	74,667	8,872	0.920
Σύμβαση αορίστου χρόνου	55	75,181	8,987	
Σύμβαση ορισμένου χρόνου	90	75,288	9,629	
Σύνολο	202	75,084	9,206	

Ο τύπος εργασίας μετά την έναρξη των περιοριστικών μέτρων επίσης δεν είχε κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση ($p=0.073$). Η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως.

Πίνακας 23. Τύπος εργασίας λόγω της πανδημίας και οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Αναστολή εργασίας	71	74,901	8,298	0.073
Δια ζώσης εργασία	168	75,226	10,036	
Τηλεργασία	32	71,125	7,051	
Σύνολο	271	74,656	9,357	

Όσον αφορά τη σχέση του εισοδήματος με τις τιμές της οικογενειακής ταύτισης, η ανάλυση αυτή παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, το οικογενειακό εισόδημα διαφοροποιούσε τις τιμές οικογενειακής ταύτισης ($p=0.018$). Ο post-hoc έλεγχος οδήγησε στη διαπίστωση πως η μόνη διαφορά αφορούσε όσους είχαν εισόδημα 0 έως 10.000 ευρώ σε σχέση με όσους είχαν εισόδημα 40.001 ευρώ και άνω (μέση διαφορά 8.272, $p=0.047$).

Πίνακας 24. Οικογενειακό εισόδημα και οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
0 έως 10.000	100	76,000	9,735	0.018
10.001 έως 20.000	114	74,236	9,766	
20.001 έως 30.000	62	72,258	7,869	
30.001 έως 40.000	26	73,961	7,480	
40.001 και άνω	11	67,727	6,871	
Σύνολο	313	74,156	9,273	

Ανάλυση ως προς την 3^η υπόθεση

Η ανάλυση της τρίτης υπόθεσης παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Η συσχέτιση των δύο μεταβλητών ήταν ισχυρή, θετική και στατιστικά σημαντική, οδηγώντας έτσι στη διαπίστωση πως η υψηλότερη οικογενειακή ιδεολογία συνδεόταν και με υψηλότερη οικογενειακή ταύτιση ($r=0.565$, $p=0.000$).

Πίνακας 25. Η συσχέτιση οικογενειακής ταύτισης και οικογενειακής ιδεολογίας		
		Οικογενειακή ταύτιση
Οικογενειακή ιδεολογία	Pearson Correlation	,565**
	P	,000
	N	313

Αναλύσεις για την 4^η υπόθεση

Όσον αφορά τις αναλύσεις για την τέταρτη υπόθεση, οι κυριότερες απαντήσεις για τις θετικές επιδράσεις της πανδημίας αναφέρονται ακολούθως. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα, παρ' ότι υπήρχαν τρεις κεντρικές κατηγορίες, η πλειονότητα των σχετικών απαντήσεων εντασσόταν σε μια ετερογενή κατηγορία (58.8%).

	Απόλυτη τιμή	%
Αύξηση ελεύθερου χρόνου	64	20,4
Ενδυνάμωση οικογενειακών σχέσεων	32	10,2
Αποταμίευση χρημάτων	33	10,5
Άλλο	184	58,8
Σύνολο	313	100,0

Και στις αρνητικές επιδράσεις παρατηρήθηκε κάτι ανάλογο, δεδομένου πως υπήρχαν ορισμένες τάσεις, αλλά πως η πλειονότητα των απαντήσεων αφορούσε μια αρκετά ετερογενή κατηγορία (61.7%).

	Απόλυτη τιμή	%
Αύξηση του χρόνου μπροστά στις οθόνες	28	8,9
Άγχος	24	7,7
Κοινωνική απομόνωση	68	21,7
Άλλο	193	61,7
Σύνολο	313	100,0

Αναλύσεις για την 6^η υπόθεση

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η αντίληψη των ενηλίκων ως προς το αν τα οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών της οικογένειας. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων θεωρούσε ότι τα οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών της οικογένειας (94.2%).

Πίνακας 28. Η αντίληψη των ενηλίκων ως προς το αν τα οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών της οικογένειας		
	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
Ναι	295	94,2
Όχι	18	5,8
Σύνολο	313	100,0

Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζεται η συμμετοχή στα οικογενειακά τραπέζια από πλευράς των ενηλίκων της έρευνας. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, το 93.9% των ενηλίκων συμμετείχε στα οικογενειακά τραπέζια, έναντι ενός 6.1% που δεν συμμετείχε.

Πίνακας 29. Η συμμετοχή των ενηλίκων στα οικογενειακά τραπέζια		
	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
Ναι	294	93,9
Όχι	19	6,1
Σύνολο	313	100,0

Ως προς τη συχνότητα της συμμετοχής των ενηλίκων σε οικογενειακά τραπέζια, αυτή παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, δεν υπήρχε κάποια κεντρική τάση όσον αφορά τη συχνότητα συμμετοχής, με τις απαντήσεις να παρουσιάζουν σημαντική μεταξύ τους ετερογένεια.

Πίνακας 30. Η συχνότητα συμμετοχής των ενηλίκων σε οικογενειακά τραπέζια		
	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
1 φορά την εβδομάδα	41	13,9
1 φορά το μήνα	22	7,5
Κάθε 2 με 3 ημέρες την εβδομάδα	48	16,3
Κάθε μέρα την εβδομάδα	74	25,2
Κάθε Σάββατο ή Κυριακή	60	20,4
Μόνο τις γιορτές	49	16,7
Σύνολο	294	100,0

Αναλύσεις για την 7^η υπόθεση

Όσον αφορά την ανάλυση για την έβδομη υπόθεση, αυτή παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, το 39.9% των συμμετεχόντων ταύτιζε την παράδοση με τα ήθη και έθιμα μιας κοινωνίας. Επιπροσθέτως, η ταύτιση με τα ήθη και έθιμα μιας κοινωνίας δινόταν ως απάντηση και από συμμετέχοντες που θεώρησαν πως η παράδοση συνιστά και άλλα πράγματα πέρα από την ταύτιση με τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας.

Πίνακας 31. Οι αντιλήψεις για την παράδοση		
	Απόλυτη τιμή	%
Δεν απάντησε	4	1,3
Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος	28	8,9
Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	3	1,0
Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας	1	,3
Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	41	13,1
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας	125	39,9
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος	10	3,2
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	40	12,8
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας	24	7,7
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας, Τίποτα από τα παραπάνω	1	,3
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Ο σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, Τρόπος επικοινωνίας	1	,3
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	22	7,0
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας	4	1,3
Τίποτα από τα παραπάνω	4	1,3
Τρόπος επικοινωνίας	5	1,6
Σύνολο	313	100,0

Αναλύσεις για την 8^η υπόθεση

Όσον αφορά τη 8^η υπόθεση της έρευνας, αυτή απορρίπτεται καθώς η πλειονότητα των συμμετεχόντων που απάντησαν στη σχετική ερώτηση δήλωσαν να γνωρίζουν την έννοια της οικιακής οικονομίας (89.5%).

Πίνακας 32. Η γνώση για την έννοια της οικιακής οικονομίας		
	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
Ναι	17	89,5
Όχι	2	10,5
Σύνολο	19	100,0

Αναλύσεις ως προς την 9^η υπόθεση

Ως προς το χάσμα γενεών, το 63.2% των ενηλίκων συμφωνούσε πως αυτό υπάρχει, έναντι του 36.8% του θεώρησε πως δεν υφίσταται.

Πίνακας 33. Η αντίληψη για την ύπαρξη χάσματος γενεών		
	Απόλυτη τιμή	%
Ναι	12	63,2
Όχι	7	36,8
Σύνολο	19	100,0

Τέλος, όπως διαπιστώνεται από τον Πίνακα 34, ολιγάριθμοι συμμετέχοντες απάντησαν στη σχετική ερώτηση, κατά τρόπο με τον οποίο δεν μπορούσε να εξαχθεί κάποιο κεντρικό συμπέρασμα.

Πίνακας 34. Η αντίληψη για τους λόγους του χάσματος γενεών		
	Απόλυτη τιμή	%
Δεν απάντησαν	301	96,2
Αποδυνάμωσης των σχέσεων	2	,6
Εξέλιξης της τεχνολογίας	4	1,3
Εξέλιξης της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων	2	,6
Εξέλιξης της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Κοινωνικών αλλαγών	1	,3
Εξέλιξης της τεχνολογίας, Κοινωνικών αλλαγών	3	1,0
Σύνολο	313	100,0

Ανάλυση για τους ανήλικους της έρευνας

Αναλύσεις για την 1^η ερευνητική υπόθεση

Ως προς τη σχέση του φύλου με την οικογενειακή ιδεολογία, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, οι διαφορές των δύο ομάδων ήταν στατιστικά σημαντικές, με πιο υψηλές τιμές για τα αγόρια έναντι των κοριτσιών ($p=0.000$).

	Φύλο	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Οικογενειακή ιδεολογία	Αγόρι	116	47,069	11,154	0.000
	Κορίτσι	179	37,357	11,548	

Η σχέση ηλικίας και οικογενειακής ιδεολογίας παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, όσο υψηλότερη ήταν η ηλικία, τόσο χαμηλότερες ήταν οι τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας, δεδομένου ότι η συσχέτιση ήταν αρνητική. Η συσχέτιση αυτή ήταν στατιστικά σημαντική ($p=0.014$).

		Οικογενειακή ιδεολογία
Ηλικία	Pearson Correlation	-,143*
	p	,014
	N	295

Όσον αφορά τη συσχέτιση τη σχέση της τάξης των μαθητών με την οικογενειακή ιδεολογία, δεν υπήρξε κάποια στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στις δύο αυτές μεταβλητές ($p=0.134$).

Πίνακας 37. Η σχέση της τάξης των μαθητών με την οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Α' Γυμνασίου	14	47,642	13,635	0.134
Β' Γυμνασίου	34	44,676	12,693	
Γ' Γυμνασίου	71	41,239	12,427	
Α' Λυκείου	107	40,140	10,867	
Β' Λυκείου	47	39,446	14,489	
Γ' Λυκείου	22	40,181	11,307	
Σύνολο	295	41,176	12,328	

Ως προς τη διαφοροποίηση με βάση τον τόπο κατοικίας, η σχετική ανάλυση παρατίθεται στον Πίνακα 38. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η διαφορά μεταξύ των επιμέρους υποομάδων ήταν στατιστικά σημαντική ($p=0.024$). Οι μόνες σχετικές διαφορές που εντοπίστηκαν μέσω του post-hoc ελέγχου ήταν αυτές μεταξύ των όσων διέμεναν στην Αντιμάχεια και των όσων διέμεναν στην Κω (μέση διαφορά 11.330, $p=0.042$).

Πίνακας 38. Η σχέση του τόπου κατοικίας με την οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Αντιμάχεια	11	51,181	13,898	0.024
Ασφενδιού	1	59,000	.	
Ζηπάρι	28	41,607	11,858	
Καρδάμενα	30	42,533	11,355	
Κέφαλος	13	43,923	8,798	
Κως	202	39,851	12,497	
Πυλί	10	46,300	8,832	
Σύνολο	295	41,176	12,328	

Ως προς τη σχέση της θρησκείας με την οικογενειακή ιδεολογία, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα, οι μαθητές που ήταν άθεοι είχαν εμφανώς χαμηλότερες τιμές σε σχέση με τους υπόλοιπους, διαφορές που ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.001$).

Πίνακας 39. Η σχέση της θρησκείας με την οικογενειακή ιδεολογία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Άθεος	10	34,000	12,858	0.001
Άθρησκος	1	54,000	.	
Δεν απάντησε	52	35,442	12,146	
Μάρτυρας του Ιεχωβά	1	53,000	.	
Μουσουλμάνος	10	39,900	15,758	
Χριστιανός	219	42,799	11,775	
Σύνολο	293	41,167	12,358	

Αναλύσεις για τη 2^η υπόθεση

Ως προς την ανάλυση για τη σχέση φύλου και οικογενειακής ταύτισης των μαθητών, αυτή παρουσιάζεται στον Πίνακα 40. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα, οι τιμές της οικογενειακής ταύτισης ήταν πιο υψηλές για τα αγόρια. Οι διαφορές αυτές ήταν σε οριακό βαθμό στατιστικά σημαντικές ($p=0.045$).

Πίνακας 40. Η σχέση του φύλου με την οικογενειακή ταύτιση					
	Φύλο	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Οικογενειακή ταύτιση	Αγόρι	116	73,206	6,678	0.045
	Κορίτσι	180	71,527	7,219	

Σχετικά με τη συσχέτιση ηλικίας και οικογενειακής ταύτισης, αυτή παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η συσχέτιση αυτή ήταν σε οριακό βαθμό μη στατιστικά σημαντική ($p=0.057$).

Πίνακας 41. Η σχέση της οικογενειακής ταύτισης με την ηλικία		
		Ηλικία
Οικογενειακή ταύτιση	Pearson Correlation	-,111
	p	,057
	N	296

Ως προς τη σχέση της τάξης των μαθητών με την οικογενειακή ταύτιση, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται στον Πίνακα 42. Ούτε σε αυτή την περίπτωση παρουσιάστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας ($p=0.072$).

Πίνακας 42. Η σχέση της σχολικής τάξης με την οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
A' Γυμνασίου	14	77,571	7,812	0.072
B' Γυμνασίου	34	71,205	7,795	
Γ' Γυμνασίου	71	72,535	6,068	
A' Λυκείου	107	72,093	6,744	
B' Λυκείου	48	71,562	7,534	
Γ' Λυκείου	22	70,954	7,840	
Σύνολο	296	72,185	7,048	

Όσον αφορά τη σχέση του τόπου κατοικίας με την οικογενειακή ταύτιση, και σε αυτή την περίπτωση δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές. Ωστόσο, η απουσία διαφορών μεταξύ των επιμέρους υπο-ομάδων ήταν αρκετά οριακή ($p=0.073$).

Πίνακας 43. Η σχέση του τόπου κατοικίας με την οικογενειακή ταύτιση				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Αντιμάχεια	11	76,636	5,463	0.073
Ασφενδιού	1	78,000	.	
Ζηπάρι	28	72,428	6,268	
Καρδάμενα	30	71,733	6,972	
Κέφαλος	13	70,692	4,922	
Κως	203	71,798	7,168	
Πυλί	10	77,200	8,469	
Σύνολο	296	72,185	7,048	

Ως προς τη σχέση της οικογενειακής ταύτισης με τη θρησκεία των μαθητών, οι άθεοι είχαν πολύ χαμηλότερες τιμές από τις υπόλοιπες ομάδες της μελέτης, διαφορές που ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.002$).

Πίνακας 44. Η σχέση της οικογενειακής ταύτισης με τη θρησκεία				
	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Άθεος	10	64,400	5,680	0.002
Άθρησκος	1	87,000	.	
Δεν απάντησε	52	71,923	6,981	
Μάρτυρας του Ιεχωβά	1	76,000	.	
Μουσουλμάνος	10	75,300	7,040	
Χριστιανός	220	72,359	6,907	
Σύνολο	294	72,173	7,063	

Αναλύσεις για την 3^η υπόθεση

Όσον αφορά τη συσχέτιση οικογενειακής ιδεολογίας και οικογενειακής ταύτισης, οι δύο αυτές μεταβλητές σχετίζονταν θετικά. Η συσχέτισή τους στο δείγμα των μαθητών της έρευνας ήταν στατιστικά σημαντική ($p=0.000$).

Πίνακας 45. Η σχέση οικογενειακής ιδεολογίας και οικογενειακής ταύτισης		
		Οικογενειακή ταύτιση
Οικογενειακή ιδεολογία	Pearson Correlation	,392**
	p	,000
	N	295

Αναλύσεις για την 4^η υπόθεση

Ως προς τις πιο κεντρικές θετικές επιδράσεις, οι συχνότερες αφορούσαν την αύξηση ελεύθερου χρόνου (17.2%), την ενδυνάμωση των σχέσεων με την οικογένεια (12.2%) και την ενασχόληση με προσωπικά ενδιαφέροντα (8.8%). Η μεγαλύτερη ωστόσο κατηγορία αφορούσε τους συμμετέχοντες που δεν εντάσσονταν σε καμία εξ αυτών των κατηγοριών (61.8%).

Πίνακας 46. Οι κυριότερες θετικές επιδράσεις		
	Απόλυτη τιμή	%
Αύξηση ελεύθερου χρόνου	51	17,2
Ενδυνάμωση σχέσεων με την οικογένεια	36	12,2
Ενασχόληση με προσωπικά ενδιαφέροντα	26	8,8
Άλλο	183	61,8
Σύνολο	296	100,0

Ως προς τις κεντρικότερες αρνητικές επιδράσεις, και σε αυτή την περίπτωση υπήρχε μια κεντρική κατηγορία στην οποία υπήρχε πληθώρα ετερογενών λόγων (62.2%).

Πίνακας 47. Οι κεντρικότερες αρνητικές επιδράσεις		
	Απόλυτη τιμή	%
Κοινωνική αποστασιοποίηση	20	6,8
Άγχος	51	17,2
Αύξηση του χρόνου μπροστά στις οθόνες	41	13,9
Άλλο	184	62,2
Σύνολο	296	100,0

Αναλύσεις ως προς την 5^η υπόθεση

Ως προς την πέμπτη υπόθεση για επίδραση στο ενδιαφέρον για το σχολείο λόγω της πανδημίας, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, τα μεγαλύτερο εκ των σχετικών ποσοστών αφορούσε τους μαθητές που είχαν επηρεαστεί σε μέτριο βαθμό (35.4%). Συνολικότερα, δεν διακρίθηκε κάποια κεντρική τάση, δηλαδή κάποια απάντηση που να συγκεντρώνει την πλειονότητα των σχετικών απαντήσεων ή αρκετά πιο μεγάλο ποσοστό από όλες τις υπόλοιπες.

Πίνακας 48. Η επίδραση στο ενδιαφέρον για το σχολείο		
	Απόλυτη τιμή	%
Καθόλου	25	12,1
Ελάχιστα	48	23,3
Μέτρια	73	35,4
Αρκετά	26	12,6
Πάρα πολύ	34	16,5
Σύνολο	206	100,0

Αναλύσεις ως προς την 6^η υπόθεση

Ως προς την ανάλυση για τους μαθητές, στην παρακάτω ερώτηση παρουσιάζεται η αντίληψή τους ως προς το κατά πόσο θεωρούν, ότι τα καθημερινά οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών της οικογένειας. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών συμφωνούσε με αυτή την τοποθέτηση (86.1%).

Πίνακας 49. Η αντίληψη των μαθητών ως προς το αν τα οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών της οικογένειας		
	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
Δεν απάντησε	1	,3
Ναι	255	86,1
Όχι	40	13,5
Σύνολο	296	100,0

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η τοποθέτηση των μαθητών ως προς το κατά πόσο συμμετέχουν στα οικογενειακά τραπέζια. Και σε αυτή την περίπτωση φαίνεται ότι η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών συμμετείχε στα οικογενειακά τραπέζια (89.2%).

Πίνακας 50. Η συμμετοχή των μαθητών στα οικογενειακά τραπέζια		
	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
Δεν απάντησε	1	,3
Ναι	264	89,2
Όχι	31	10,5
Σύνολο	296	100,0

Στον κάτωθι πίνακα παρουσιάζεται η συχνότητα της συμμετοχής των μαθητών στα οικογενειακά τραπέζια. Η απάντηση «κάθε φορά την εβδομάδα» συγκέντρωσε ένα σχετικά υψηλό ποσοστό απαντήσεων (29.1%), αν και σε γενικές γραμμές υπήρχε μια σημαντική ετερογένεια των επιμέρους απαντήσεων.

Πίνακας 51. Η συχνότητα συμμετοχής των μαθητών σε οικογενειακά τραπέζια		
	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
Δεν απάντησε	34	11,5
1 φορά τη εβδομάδα	18	6,1
1 φορά το μήνα	13	4,4
Κάθε 2 με 3 ημέρες την εβδομάδα	35	11,8
Κάθε μέρα την εβδομάδα	86	29,1
Κάθε Σάββατο ή Κυριακή	52	17,6
Μόνο τις γιορτές	58	19,6
Σύνολο	296	100,0

Αναλύσεις ως προς την 7^η υπόθεση

Ως προς την έβδομη υπόθεση, η σχετική ανάλυση παρουσιάζεται ακολούθως. Σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες ταύτισαν την έννοια της παράδοσης με τα ήθη και τα έθιμα (42.6%). Μάλιστα, η σχετική απάντηση αφορούσε και ευρύτερες ομάδες απαντήσεων. Περαιτέρω λεπτομέρειες παρουσιάζονται στον κάτωθι πίνακα.

	Απόλυτη τιμή	%
Δεν απάντησαν	5	1,7
Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	47	15,9
Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας	1	,3
Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος	37	12,5
Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	2	,7
Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας	1	,3
Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος, Τρόπος επικοινωνίας	1	,3
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας	126	42,6
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	14	4,7
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας	4	1,4
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας, Τίποτα απο τα παραπάνω	1	,3
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος	3	1,0
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	14	4,7
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος, Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους, Τρόπος επικοινωνίας	12	4,1
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Σύνδεσμος μεταξύ του παρελθόντος και μέλλοντος, Τρόπος επικοινωνίας	1	,3
Τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, Τρόπος επικοινωνίας	3	1,0
Τίποτα απο τα παραπάνω	13	4,4

Τρόπος επικοινωνίας	11	3,7
Σύνολο	296	100,0

Αναλύσεις ως προς την 8^η υπόθεση

Σχετικά με την 8^η υπόθεση, δεν επιβεβαιώνεται, δεδομένου ότι, όπως διαπιστώνεται και από τον παρακάτω πίνακα, η πλειονότητα των συμμετεχόντων που απάντησαν στη σχετική ερώτηση δήλωσαν ότι γνωρίζουν την έννοια της οικιακής οικονομίας

Πίνακας 53. Η γνώση για την έννοια της οικιακής οικονομίας		
	Απόλυτη τιμή	%
Ναι	23	69,0
Όχι	7	31,0
Σύνολο	296	100,0

Αναλύσεις ως προς την 9^η υπόθεση

Ως προς την ένατη, η πλειονότητα των αποκρινόμενων θεώρησε ότι υπάρχει χάσμα γενών (66.7%).

Πίνακας 54. Η αντίληψη για το χάσμα γενεών		
	Απόλυτη τιμή	%
Δεν απάντησε	35	11,8
Ναι	197	66,7
Όχι	64	21,5
Σύνολο	296	100,0

Οι σχετικοί λόγοι στους οποίους αποδόθηκε το χάσμα γενεών παρουσιάζονται στον Πίνακα 55. Αν και οι λόγοι παρουσίαζαν μεγάλη ετερογένεια, οφείλει να αναφερθεί πως ένα 18.9%, το μεγαλύτερο ποσοστό εξ' όσων απάντησαν, θεώρησαν πως είναι συνάρτηση τριών παραγόντων, της εξέλιξης της τεχνολογίας, της αποδυνάμωσης των σχέσεων και των κοινωνικών αλλαγών. Συνολικότερα ωστόσο, οι αποδόσεις περί του φαινομένου παρουσίαζαν μεγάλη ετερογένεια.

Πίνακας 55. Η αντίληψη για τους λόγους του χάσματος γενεών		
	Απόλυτη τιμή	%
Δεν απάντησε	104	35,1
Αποδυνάμωσης των σχέσεων	6	2,0
Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών	1	,3
Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών, Κοινωνικών αλλαγών	7	2,4
Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Κοινωνικών αλλαγών	2	,7
Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Κοινωνικών αλλαγών	2	,7
Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών	1	,3
Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών, Κοινωνικών αλλαγών	2	,7
Αύξησης προσδόκιμου ζωής	4	1,4
Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών, Κοινωνικών αλλαγών	4	1,4
Εξέλιξη της τεχνολογίας	18	6,1
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών	3	1,0
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών, Κοινωνικών αλλαγών	1	,3
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αύξησης προσδόκιμου ζωής	5	1,7
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών	2	,7
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών, Κοινωνικών αλλαγών	5	1,7
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Κοινωνικών αλλαγών	1	,3
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αποδυνάμωσης των σχέσεων, Κοινωνικών αλλαγών	56	18,9
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών	1	,3
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών, Κοινωνικών αλλαγών	26	8,8
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών	2	,7
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Αυξημένης "Δημοκρατικότητας" των κοινωνιών, Κοινωνικών αλλαγών	1	,3

Εξέλιξη της τεχνολογίας, Αύξησης προσδόκιμου ζωής, Κοινωνικών αλλαγών	13	4,4
Εξέλιξη της τεχνολογίας, Κοινωνικών αλλαγών	16	5,4
Κοινωνικών αλλαγών	13	4,4
Σύνολο	296	100,0

Αναλύσεις για την 10^η και 11^η υπόθεση (ανάλυση των ενηλίκων σε σχέση με τους μαθητές)

Η διαφορά ενηλίκων και μαθητών στα επίπεδα οικογενειακής ταύτισης ελέγχθηκε μέσω Ελέγχου Ανεξαρτήτων Δειγμάτων και παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, οι μαθητές είχαν πιο υψηλές τιμές οικογενειακής ταύτισης από τους ενήλικες σε στατιστικά σημαντικό βαθμό ($p=0.000$).

Πίνακας 56. Η διαφορά μαθητών και ενήλικες στην οικογενειακή ταύτιση					
	Ομάδα	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Οικογενειακή ταύτιση	Μαθητές	296	72,185	7,048	0.000
	Ενήλικες	313	40,613	12,945	

Η διαφορά των δύο ομάδων στην οικογενειακή ιδεολογία επίσης ελέγχθηκε με τη χρήση Ελέγχου Ανεξαρτήτων Δειγμάτων και παρουσιάζεται παρακάτω. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, στην περίπτωση αυτή οι τιμές ήταν κατά πολύ υψηλότερες για τους ενήλικες σε σχέση με τους μαθητές. Οι διαφορές αυτές ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.000$).

Πίνακας 57. Η διαφορά μαθητών και ενήλικες στην οικογενειακή ιδεολογία					
	Ομάδα	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Οικογενειακή ιδεολογία	Μαθητές	295	41,176	12,328	0.000
	Ενήλικες	313	74,156	9,273	

Κεφάλαιο 7^ο Συμπεράσματα

Σε αυτή την ενότητα θα παρατεθούν σύντομα και συνοπτικά τα συμπεράσματα που προέκυψαν κατά την στατιστική ανάλυση των δεδομένων, τα οποία συνδέονται με τις υποθέσεις που τέθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας.

1. Όσον αφορά την οικογενειακή ιδεολογία και την οικογενειακή ταύτιση σε σχέση με το φύλο, στη περίπτωση των ενηλίκων, οι άνδρες εμφανίζουν υψηλότερες τιμές στην κλίμακα της οικογενειακής ιδεολογίας και ταύτισης, άρα, όπως προκύπτει από τη θεωρία εμφανίζουν πιο συντηρητικές στάσεις σε σχέση με τις γυναίκες, οι οποίες εμφανίζονται περισσότερο προοδευτικές. Σε συμφωνία με τα αποτελέσματα των ανδρών ενηλίκων βρίσκονται και οι τιμές που σημειώνουν τα ανήλικα αγόρια στην κλίμακα της οικογενειακής ιδεολογίας σε σχέση με τα κορίτσια.
2. Η επίδραση της μεταβλητής της ηλικίας στις τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας στον ανήλικο πληθυσμό ήταν σημαντική. Πιο συγκεκριμένα, όσο υψηλότερη ήταν η ηλικία τόσο υψηλότερες ήταν οι τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας.
3. Σχετικά με την επιρροή του τόπου διαμονής στις τιμές της οικογενειακής ιδεολογίας και ταύτισης, με βάση τα αποτελέσματα προκύπτει, ότι οι ενήλικες που κατοικούν σε επαρχιακές- αγροτικές περιοχές εμφανίζουν υψηλότερες τιμές ταύτισης με την ιδεολογία της οικογένειας και με την οικογενειακή ταύτιση, σε σχέση με εκείνους που κατοικούν σε πιο κεντρικές περιοχές του νησιού. Δηλαδή, διαφορές εμφανίζονται, ανάμεσα στη περιοχή της Καρδάμενας με τη Κω και το Ζηπάρι. Άρα, στις επαρχιακές περιοχές οι ενήλικες παρουσιάζονται πιο συντηρητικοί και με θετικότερες στάσεις προς την οικογένεια σε σχέση με τα άτομα που κατοικούν σε πιο κεντρικές περιοχές του νησιού.
4. Αντίστοιχες διαφοροποιήσεις στις τιμές της ιδεολογίας εμφανίζονται και στον ανήλικο πληθυσμό. Πιο συγκεκριμένα, οι διαφορές αφορούσαν τους συμμετέχοντες που διέμεναν στην Αντιμαχία με εκείνους που διαμένουν στο κέντρο της Κω. Γεγονός που επιβεβαιώνει την αντιστοιχία του παραπάνω αποτελέσματος των ενηλίκων. Από την άλλη πλευρά, όσο αφορά την στάση που έχουν οι ανήλικοι προς την οικογένεια, αυτή δεν επηρεάζεται από τον τόπο κατοικίας.
5. Η θρησκεία φαίνεται να επηρεάζει την οικογενειακή ιδεολογία στους ενήλικες. Οι άθεοι και οι άθρησκοι εμφανίζονται ως λιγότερο συντηρητικοί, ενώ οι Μουσουλμάνοι

σημειώνουν υψηλότερες τιμές στην κλίμακα της οικογενειακής ιδεολογίας. Αντιθέτως με τα παραπάνω, η στάση των ενηλίκων απέναντι στην οικογένεια (οικογενειακή ταύτιση) δεν επηρεάζεται από το θρήσκευμα. Όσο αφορά τους μαθητές, η προοδευτικότητα των αντιλήψεων τους για την οικογένεια, εμφανίζεται αντίστοιχη με των ενηλίκων. Δηλαδή, οι άθεοι και οι άθρησκοι εμφανίζονται ως πιο φιλελεύθεροι, ενώ οι Μουσουλμάνοι και οι Χριστιανοί εμφανίζονται πιο συντηρητικοί. Αντίστοιχα εμφανίζονται και τα αποτελέσματα των μαθητών σχετικά με την οικογενειακή ταύτιση. Πιο συγκεκριμένα, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι φαίνεται να έχουν ευνοϊκότερες στάσεις προς την οικογένεια σε σχέση με τους άθεους και τους άθρησκους.

6. Οι ενήλικες που είχαν ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης προκύπτει ότι έχουν πιο συντηρητικές στάσεις στο πλαίσιο της οικογένειας σε σχέση μ' αυτούς των ανώτερων βαθμίδων εκπαίδευσης, οι οποίοι εμφανίζονται πιο προοδευτικοί στις αντιλήψεις τους για τη λειτουργία της οικογένειας. Αντίστοιχα αποτελέσματα εμφανίζονται και για την οικογενειακή ταύτιση σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, όσο χαμηλότερη είναι η βαθμίδα εκπαίδευσης τόσο θετικότερη είναι η στάση προς την οικογένεια και όσο υψηλότερη είναι η βαθμίδα εκπαίδευσης τόσο πιο αρνητική εμφανίζεται αυτή η στάση.
7. Όσον αφορά το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα και την επιρροή του στην οικογενειακή ιδεολογία σχετικά με την οικογένεια, με βάση τα δεδομένα προκύπτει ότι τα άτομα με εισόδημα 0-10.000 € παρουσιάζουν υψηλότερες τιμές στην κλίμακα της οικογενειακής ιδεολογίας, σε σύγκριση με τα άτομα που έχουν εισόδημα 30.000 και άνω. Με ανάλογο τρόπο παρουσιάζονται και τα αποτελέσματα που αφορούν την οικογενειακή ταύτιση. Τα άτομα δηλαδή με τα χαμηλότερα εισοδήματα εκδηλώνουν ευνοϊκότερες στάσεις προς την οικογένεια ενώ όσο αυξάνεται το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα μειώνεται αυτή η θετική στάση. Μεγαλύτερη διαφοροποίηση εμφανίζεται ανάμεσα σε αυτούς με εισόδημα 0-10.000 € και σε εκείνους με εισόδημα 40.001 € και άνω.
8. Σημαντικό είναι να αναφερθεί η θετική συσχέτιση η οποία προέκυψε μεταξύ οικογενειακής ιδεολογίας και οικογενειακής ταύτισης. Αυτό σημαίνει, ότι όσο πιο συντηρητική παρουσιάζεται η ιδεολογία ενός ατόμου για την οικογένεια τόσο πιο θετικές είναι οι στάσεις και οι ιδέες για την οικογένεια. Οι υψηλές ή αρνητικές τιμές δηλαδή παρουσιάζουν αναλογία.

9. Από τα δεδομένα προέκυψε, ότι η πανδημία είχε τόσο θετικές, όσο και αρνητικές επιδράσεις. Για τους ενήλικες, οι τρεις θετικότερες επιδράσεις της πανδημίας είναι :α) η αύξηση του ελεύθερου χρόνου (20,4%) , β) η αποταμίευση χρημάτων (10,5%) και γ) η ενδυνάμωση των οικογενειακών σχέσεων (10,2%). Ωστόσο, ένα μεγάλο ποσοστό ενήλικων συμμετεχόντων (58,8%), κατέγραψε στην ερώτηση ελεύθερης απάντησης επιπλέον θετικές επιδράσεις της πανδημίας. Ενδεικτικά αναφέρονται: ο ύπνος, η βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος, η ευγνωμοσύνη για όσα θεωρούσαμε δεδομένα κ.ά.. Επίσης είναι σημαντικό να αναφερθεί, ότι πολλές απαντήσεις που συμπληρώθηκαν στην ενότητα αυτή ταυτίζονται με τις προκαθορισμένες επιλογές για απάντηση που είχαν δοθεί στο ερωτηματολόγιο από τους ερευνητές, π.χ. η ενδυνάμωση των οικογενειακών σχέσεων-χρόνος με την οικογένεια ή χρόνος με τα παιδιά. Όσον αφορά τους μαθητές, τις τρεις θετικότερες επιπτώσεις αποτελούν : α) η αύξηση του ελεύθερου χρόνου (17,2%), β) η ενασχόληση με τα προσωπικά ενδιαφέροντα (8,8%) και γ) η ενδυνάμωση των οικογενειακών σχέσεων (12,2%). Αντιστοίχως, η ερώτηση ελεύθερης απάντησης σημείωσε υψηλά ποσοστά (61,8%) με απαντήσεις όπως: «ξεκούραση από την καθημερινότητα», «διαδικτυακά μαθήματα», «ύπνος», «κατανόηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων», «μείωση στρες», «χρόνος για διάβασμα».
10. Σχετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας, στο ενήλικο δείγμα υψηλότερα ποσοστά εμφανίζονται στις εξής τρεις επιλογές : α) κοινωνική αποστασιοποίηση (21,7%) , β) αύξηση χρόνου μπροστά στις οθόνες (8,9%), γ) άγχος (7,7%). Επιπλέον, η ερώτηση ελεύθερης απάντησης συγκέντρωσε ποσοστό 61,7%, με ενδεικτικές απαντήσεις : «άγχος», «φοβία», «περιορισμένος χρόνος εκτός σπιτιού», «χρόνος στις οθόνες και ακινησία για τα παιδιά», «νεύρα», «αδυναμία ταξιδιού», «αβέβαιο μέλλον στην εργασία», «οικονομικά προβλήματα», «παχυσαρκία», «βρεθήκαμε όλοι «πολλοί» για πολύ». Στις επιλογές των αρνητικών επιπτώσεων της πανδημίας, όπως δηλώθηκαν από τα παιδιά, υψηλότερα ποσοστά εμφανίζουν οι παρακάτω: α) άγχος (17,2%), β) αύξηση χρόνου μπροστά στις οθόνες (13,9%) και γ) κοινωνική αποστασιοποίηση (6,8%). Αντιστοίχως, η ερώτηση ελεύθερης απάντησης σημείωσε υψηλά ποσοστά (62,2%) με απαντήσεις : «πήρα ναρκωτικά», «δεν μπορώ να κάνω με άνεση όσα έκανα πριν», «η κλεισούρα έφερνε αλλαγές στη διάθεση μου», «ιατρική περίθαλψη», «κατάθλιψη», «κρίσεις

πανικού», «τεμπελιά», «δεν βλέπουμε τους φίλους μας», «σωματικοί πόνοι» , «οικονομική κρίση λόγω ανεργίας».

11. Αναφορικά με τους μαθητές και το ενδιαφέρον τους ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία κατά τη διάρκεια της καραντίνας, φαίνεται να έχει περιοριστεί σε μέτριο βαθμό με ποσοστό 35,4%.
12. Η συμμετοχή των ενηλίκων στα οικογενειακά τραπέζια εμφανίζεται θετική και σημειώνει ποσοστό θετικής δήλωσης 93,9%. Σημαντική είναι η δήλωση της πλειοψηφίας, ότι τα οικογενειακά τραπέζια συμβάλλουν στην σύνδεση των μελών της οικογένειας (94,2%), ενώ αναφορικά με τη συχνότητα συμμετοχής, η δήλωση με το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στην επιλογή «Κάθε μέρα την εβδομάδα» (25,2%). Όσον αφορά η συμμετοχή των ανηλίκων στα οικογενειακά τραπέζια, το ποσοστό θετικής δήλωσης συμμετοχής εμφανίζεται εξίσου υψηλό με το ποσοστό των ενηλίκων (89,2%). Η συχνότητα συμμετοχής ταυτίζεται μ' αυτή των ενηλίκων: «Κάθε μέρα την εβδομάδα» (29,1%). Όπως και στην περίπτωση των ενηλίκων, οι ανήλικοι θεωρούν, ότι τα οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών με ποσοστό 86,1%.
13. Οι ενήλικες θεωρούν, ότι η έννοια της παράδοσης ταυτίζεται με τα «ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας» σε ποσοστό 39,9%, στη συνέχεια ακολουθεί η δήλωση της επιλογής «στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας» με ποσοστό 31,1% και τέλος υψηλό ποσοστό συγκεντρώνει η επιλογή «σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος» (8,9%), ενώ με ποσοστό 12,8% δηλώνεται η επιλογή και των τριών παραπάνω επιλογών. Όσον αφορά τους ανήλικους, όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα, η έννοια της παράδοσης σχετίζεται σε υψηλότερο ποσοστό με τα «ήθη και τα έθιμα» (42,6%) και ακολουθούν οι δηλώσεις «στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους» (15,9%) και «σύνδεσμος παρελθόντος και μέλλοντος» (12,5%).
14. Στην ενότητα σχετικά με την έννοια της οικιακής οικονομίας, η πλειοψηφία φαίνεται να γνωρίζει και να εφαρμόζει την έννοια, Πιο συγκεκριμένα, οι ενήλικες απάντησαν σε ποσοστό 89,5% θετικά στη σχετική ερώτηση. Αντίστοιχο είναι και το αποτέλεσμα που έχει προκύψει για τους ανήλικους με ποσοστό 69%.
15. Όσον αφορά τη δήλωση για την ύπαρξη ή μη του χάσματος γενεών, οι ενήλικες υποστήριξαν σε ποσοστό 63,2% ότι υπάρχει με κύριο λόγο την εξέλιξη της τεχνολογίας με ποσοστό 1,3%, ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δεν

απάντησαν σε αυτή την ερώτηση. Το ποσοστό που συγκεντρώθηκε ήταν 96,2%. Επιπλέον, αναφορικά με τις απαντήσεις των ανηλίκων στην ερώτηση για την ύπαρξη του χάσματος σημειώθηκε θετικό ποσοστό 66,7% με κύριους λόγους ύπαρξης του τις τρεις εξής κατηγορίες: α) εξέλιξη της τεχνολογίας (6,1%), β) εξέλιξη της τεχνολογίας, αποδυνάμωση των σχέσεων και κοινωνικών αλλαγών (18,9 %) και γ) εξέλιξης της τεχνολογίας, αυξημένης «δημοκρατικότητας» των κοινωνιών και κοινωνικών αλλαγών 8,8%. Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, η εξέλιξη της τεχνολογίας διαδραματίζει μείζονα ρόλο σχετικά με την ύπαρξη του χάσματος γενεών.

16. Σχετικά με τη σύγκριση των τιμών της οικογενειακής ταύτισης των ενηλίκων και των ανηλίκων εμφανίζεται διαφοροποίηση, πιο συγκεκριμένα οι μαθητές εμφανίζουν υψηλότερη οικογενειακή ταύτιση, δηλαδή θετικότερες στάσεις απέναντι στην οικογένεια σε σχέση με τους ενήλικες. Αντιθέτως, όσο αφορά την οικογενειακή ιδεολογία οι ενήλικες φαίνεται να σημειώνουν υψηλότερες τιμές σε αυτή τη κλίμακα, γεγονός που σημαίνει ότι διακατέχονται από περισσότερο συντηρητικές ιδέες και συμπεριφορές σχετικά με την οικογένεια.

Εν κατακλείδι, σε αυτή την ενότητα παρουσιάστηκαν συνοπτικά τα αποτελέσματα της ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων. Αναλύθηκαν μόνο τα δεδομένα τα οποία ανταποκρίνονταν στις ερευνητικές μας υποθέσεις και είχαν στατιστικά σημαντικές τιμές για τους σκοπούς της έρευνας.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

1. Alexander, P. C., & Neimeyer, G. J. (2007). Constructivism and family therapy. *International Journal of Personal Construct Psychology*, 2(2), 111–121.
<https://doi.org/10.1080/08936038908406103>
2. Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα* (Κ. Ζαφειρόπουλος (ed.); 1st ed.). Κριτική.
3. Buheji, M., da Costa Cunha, K., Beka, G., Mavrić, B., Leandro do Carmo de Souza, Y., Souza da Costa Silva, S., Hanafi, M., & Chetia Yein, T. (2020). The Extent of COVID-19 Pandemic Socio-Economic Impact on Global Poverty. A Global Integrative Multidisciplinary Review. *American Journal of Economics*, 10(4), 213–224.
<https://doi.org/10.5923/j.economics.20201004.02>
4. Chtouris, S., & Zissi, A. (2020). Ο κοινωνικός μας εαυτός , η οικογένεια και οι κοινωνικές στάσεις την περίοδο των περιορισμών της πανδημίας του Covid - 19 το 2020 . *The Greek Review of Social Research*, 154(June), 41–64.
https://www.researchgate.net/publication/341787866_Chtouris_S_Zissi_A_2020_O_koinonikos_mas_eautos_e_oikogeneia_kai_oi_koinonikes_staseis_ten_periodo_ton_periorismon_tes_pandemias_tou_Covid_-_19_to_2020_Epitheorese_Koinonikon_Ereunon_154_41-64_dohttp
5. Dallos, R. (2009). Κατασκευάζοντας την οικογενειακή ζωή: Οικογενειακά συστήματα πεποιθήσεων. In A. Κοχρεΐν & Δ. Καραδήμας (Eds.), *Οικογένεια: Η μελέτη και κατανόηση της οικογενειακής ζωής* (pp. 2–60). Μεταίχμιο.
6. Fiese, B. H., Tomcho, T. J., Douglas, M., Josephs, K., Poltrock, S., & Baker, T. (2002). A review of 50 years of research on naturally occurring family routines and rituals: Cause for celebration? *Journal of Family Psychology*, 16(4), 381–390.
<https://doi.org/10.1037/0893-3200.16.4.381>
7. Fiorillo, A., & Gorwood, P. (2020). The consequences of the COVID-19 pandemic on mental health and implications for clinical practice. *European Psychiatry*, 63(1), 1–2.
<https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2020.35>
8. Fisher, J., Languilaire, J. C., Lawthom, R., Nieuwenhuis, R., Petts, R. J., Runswick-Cole,

- K., & Yerkes, M. A. (2020). Community, work, and family in times of COVID-19. *Community, Work and Family*, 23(3), 247–252.
<https://doi.org/10.1080/13668803.2020.1756568>
9. Georgas, J. (2006). Families and family change. In *Families Across Cultures: A 30-Nation Psychological Study* (pp. 3–50). univeristy of Syssex.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511489822.002>
 10. Hendrick, C., & Hendrik, S. (2012). *Στενές σχέσεις: Θεμελιώδη ζητήματα της ψυχολογίας των διαπροσωπικών σχέσεων* (Π. Κορδούτης (ed.)). Πεδίο.
 11. Hughes, M., & Kroehler, C. (2007). *Κοινωνιολογία: Οι βασικές έννοιες* (1η). Κριτική.
 12. Levinson, D., & Huffman, P. (1955). Traditional Family Ideology and Its Relation to Personality. *Journal of Personality*, 23, 251–273. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1955.tb01153.x>
 13. Maisonneuve, J. (2008). Μαγικό- θρησκευτικά τελετουργικά. In *Οι τελετουργικές πράξεις* (pp. 40–53). Δαίδαλος.
 14. Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M., & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery*, 78(April), 185–193.
<https://doi.org/10.1016/j.ijssu.2020.04.018>
 15. O’Neil, J. (2002, December 21). Οι οικογενειακές “τελετουργίες” κάνουν καλό... *The New York Times*, 2. <https://www.kathimerini.gr/world/138153/oi-oikogeneiakes-teletoyrgies-kanoyrn-kalo/>
 16. Perez-Vincent, S. M., Carreras, E., Gibbons, A. M., Murphy, T. E., & Rossi, M. A. (2020). COVID-19 Lockdowns and Domestic Violence: Evidence from Two Studies in Argentina. *Inter- American Development Bank*, 1–48.
 17. Scabini, E., & Manzi, C. (2011). Handbook of Identity Theory and Research. In *Handbook of Identity Theory and Research* (pp. 565–584). Springer Science + Business Media. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7988-9>
 18. Serafini, G., Parmigiani, B., Amerio, A., Aguglia, A., Sher, L., & Amore, M. (2020). The psychological impact of COVID-19 on the mental health in the general population. *QJm: An International Journal of Medicine*, 113(8), 529–535.
<https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa201>

19. Usher, K., Durkin, J., & Bhullar, N. (2020). The COVID- 19 pandemic and mental health impacts. *International Journal of Mental Health Nursing*, 29(3), 315–318.
<https://doi.org/10.1111/inm.12726>
20. Wilk, R. R., & Rathje, W. (1982). Household Archaeology. *American Behavioral Scientist*, 25(6), 617–639.
21. Yanagisako - Junko, S. (1979). Family and household: The analysis of domestiv groups. *Nnual Review of Anthropology*, 8, 161–205. <http://www.jstor.org/stable/2155618>

Ελληνική Βιβλιογραφία

22. Γεωργας, Δ. (2004). Οι Αλλαγές Στη Δομή Και Τη Λειτουργία Της Ελληνικής Οικογένειας Αποτελούν Πια Ένα Γεγονός Που Κανείς Δεν Μπορεί Να Αμφισβητήσει . Έχουν Διαπιστωθεί Από Τον Απλό Πολίτη , Από Τις Μελέτες Των Ειδικών Της Οικογένειας Και Από Τα Μέσα Επικοινωνίας . Φαινόμενα . *Εισηγήσεις Β΄ Διεπιστημονικής Συνδιάσκεψης*, 1–21.
23. Γεώργας, Δ. (1999). Ψυχολογικές διαστάσεις της σύγχρονης οικογένειας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 98, 21–47.
24. Γιώτσα, Α. (2004). Δομή και λειτουργία της ελληνικής οικογένειας: Ομοιότητες και διαφορές με τη μορφή της οικογένειας σε άλλες χώρες. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 3, 25–41.
<https://doi.org/https://doi.org/10.12681/jret.962>
25. Γιώτσα, Α., Μακρή, Ε., Κούτελου, Σ., Σταματελάτου, Α., & Χαβρεδάκη, Α. (2011). Συστημική θεώρηση οικογένειας και ομάδες συμβουλευτικής γονέων. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 4, 4–24.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.12681/jret.8684>
26. Δερτιλής, Γ. (2018). *Ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1750-2015*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
27. ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2021). *Δελτίο τύπου: Έρευνα εργατικού δυναμικού*.
<https://www.statistics.gr/documents/20181/432c14fc-19e3-252b-d9bc-1deadfdbb8b0>
28. Κατάκη, Χ., Ρέππα, Ε., & Σιγάλα, Γ. (2019). *Με χάρτη και πυξίδα: Αφηγήσεις συστημικής ψυχοθεραπείας* (pp. 12–33). Ελληνικά γράμματα.
29. Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). *Μεθοδολογία Της Έρευνας Στις Επιστήμες Υγείας*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. <http://hdl.handle.net/11419/5356>
30. Μαδιανός, Μ., Ζαρνάρη, Ό., Κατουσέλη, Α., Κοτταρίδη, Γ., Τσακίρη, Ε., & Φακιάλας, Ν. (1988). *Υγεία κα Ελληνική Κοινωνία: Εμπειρική Έρευνα*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
31. Μαράτου-Αλιπράντη. (1999). Διαγενεακές σχέσεις στη σύγχρονη εποχή: Θεωρήσεις, τάσεις, πρακτικές: συγκριτική επισκόπηση. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 98(Α΄-Β΄),

49–76.

32. Μάτσα, Κ. (2020). *Ο Ένγκελς και η οικογένεια*. <https://www.neaprooptiki.gr/o-engkels-kai-i-oikogeneia/>
33. Πιλήσης, Θ. (2010). Συστημική θεωρία και θεραπεία στην εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας. *Ε- Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας*, 5, 41–48.
34. Πουλιάνου, Σ. (2019). *Οικογενειακοί ρόλοι και αξίες ανδρών και γυναικών στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια* (p. 185). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Σχολή Επιστημών Αγωγής Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/46735>
35. Ρέττος, Μ. (2018). *Σχόλιο για την οικιακή οικονομία στον αρχαίο ελληνικό κόσμο απο τον Όμηρο και τον Ησίοδο στον “Οικονομικό” του Ξενοφώντα* (pp. 1–23). Ινστιτούτο Συντηρητικής Πολιτικής. https://inspol.gr/2018/07/04/scholio_rettos/
36. Σταλίκας, Α. (2011). *Μέθοδοι έρευνας στη κλινική Ψυχολογία* (Μ. Αποστολοπούλου (ed.) Τόπος.
37. Τριανταφυλλίδου, Μ. (2020). The COVID-19 pandemic and its impact on mental health. *Το Βήμα Του Ασκληπιού*, 19(4), 274–294. <https://doi.org/10.1002/pnp.666>
38. Τσαούση, Δ. . (2004). *Η κοινωνία του ανθρώπου: Εισαγωγή στη κοινωνιολογία*. Gutenberg.
39. Τσουνής, Α. (2013). Ο ρόλος της οικογένειας στην εγκατάσταση της ουσιοεξάρτησης: Μια απόπειρα διερεύνησης της σχέσης. *Εγκέφαλος*, 50, 109–113.
40. Χαλικιάς, Μ., Λάλου, Π., Μανωλέσου, Α., & Λάλου, Π. (2015). Μεθοδολογία Έρευνας και Εισαγωγή Στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS Statistics. In *Εκδόσεις Κάλλιπος* (Vol. 1). Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5075>
41. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. (2016). *Η ιστορία της επιστήμης*. <https://www.hua.gr/index.php/en/department/18-2016-04-06-17-48-03/hs/undergraduate-programme/483-2010-05-28-07-40-1823>
42. Χατζηχρήστου, Χ., Υφαντή, Θ., Λαμπροπούλου, Κ., Λιανός, Π., Γεωργουλέας, Γ., Μίχου, Σ., Φραγκιαδάκη, Δ., Αθανασίου, Δ. (2020a). *Μένουμε σπίτι...Συνδε-Δεμένοι. Προτάσεις για την ψυχολογική υποστήριξη οικογενειών, παιδιών και εφήβων κατά τη διάρκεια παραμονής στο σπίτι λόγω των προληπτικών μέτρων για τον κορωνοϊό - Covid-19* (pp. 1–3). Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ.

<http://www.centerschoolpsych.psych.uoa.gr/images/pdf/menoumespitisyndedemenoi--psichologiki-stirixi-gia-oikogeneies.pdf>

43. Χατζηχρήστου, Χ., Υφαντή, Θ., Λαμπροπούλου, Κ., Λιανός, Π., Γεωργουλέας, Γ., Μίχου, Σ., Φραγκιαδάκη, Δ., Αθανασίου, Δ. (2020b). Συζητώντας και στηρίζοντας τους μαθητές για τον Covid-19: Χρήσιμες επισημάνσεις για εκπαιδευτικούς και σχολεία. In *Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ* (pp. 1–5).
<https://doi.org/10.12681/bioeth.22615>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο μαθητών

Διεύθυνση: Αλεξάνδρου Διάκου 4
853 00 Κως

Τηλ. Επικ.: 2242024728

Email: kentroprolipsis.kos@gmail.com

Ιστότοπος: <https://www.klippokratiskos.gr>

Η έρευνα πραγματοποιείται με ευθύνη της Αστικής Εταιρείας “Ιπποκράτης” / Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων και προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας και παρακαλούμε για τη συμμετοχή σας.

Με το ερωτηματολόγιο αυτό θα μελετήσουμε το προφίλ της οικογένειας στο νησί της Κω. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Ότι αναφέρετε στο ερωτηματολόγιο προορίζεται μόνο για χρήση ερευνητική. Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι προαιρετική. Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Έχει σημασία μόνο η προσωπική σας γνώμη.

Ελπίζουμε ότι θα βρείτε το ερωτηματολόγιο ενδιαφέρον. Για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου θα χρειαστείτε περίπου 15'λεπτά.

Ευχαριστούμε πολύ για την συνεργασία σας.

Ερωτηματολόγιο Μαθητών

Απαντήστε στο παρακάτω ερωτηματολόγιο βάζοντας ένα δίπλα στις απαντήσεις σας. Συμπληρώστε τα κενά όπου χρειάζεται.

A. Δημογραφικά στοιχεία μαθητή

Φύλο: Αγόρι Κορίτσι

Θρήσκευμα:

Ηλικία :

Τόπος κατοικίας:

Σχολείο:

Σχολική τάξη:

B. Οι επιπτώσεις του Covid- 19 στη καθημερινή ζωή

1. Έχετε νοσήσει από το Covid-19 ;	Ναι	Όχι			
2. Έχει νοσήσει συγγενικό σας πρόσωπο από Covid-19;	Ναι	Όχι			
3. Θεωρείτε ότι τα περιοριστικά μέτρα λόγω Covid-19 έχουν επιφέρει αλλαγές στην καθημερινότητα σας;	Ναι	Όχι			
4. Αν «Ναι» θεωρείτε ότι αυτές οι αλλαγές ήταν	Θετικές	Αρνητικές	Θετικές και Αρνητικές		
Ιεραρχήστε από το 1 έως το 3, ποιες από τις παρακάτω θεωρείτε σημαντικότερες <u>θετικές αλλαγές</u> σε εσάς, ξεκινώντας από την πιο σημαντική :					
Αύξηση ελεύθερου χρόνου	Εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες	Ενδυνάμωση οικογενειακών σχέσεων	Αποταμίευση χρημάτων	Ενασχόληση με προσωπικά ενδιαφέροντα	Βελτίωση φυσικής κατάστασης
Αν υπάρχει κάποια άλλη σημαντικότερη θετική επίπτωση που δεν αναφέρεται παρακαλούμε προσδιορίστε:			-----		
Ιεραρχήστε από το 1 έως το 3 ποιες από τις παρακάτω θεωρείτε σημαντικότερες <u>αρνητικές αλλαγές</u> σε εσάς, ξεκινώντας από την πιο σημαντική:					
Αύξηση χρήσης ουσιών	Άγχος	Μείωση φυσικής δραστηριότητας	Αύξηση οικογενειακών συγκρούσεων	Κοινωνική αποστασιοποίηση	Αύξηση του χρόνου μπροστά στις οθόνες(τηλεόραση, υπολογιστής, κινητό)
Αν υπάρχει κάποια άλλη σημαντικότερη αρνητική επίπτωση που δεν αναφέρεται παρακαλούμε προσδιορίστε:			-----		
5. Έχει επηρεαστεί το ενδιαφέρον σας για το σχολείο κατά τη διάρκεια της πανδημίας;	1	2	3	4	5

Ερωτηματολόγιο Μαθητών

Γ. Οικογενειακές πρακτικές και Οικιακή Οικονομία
(Στις παρακάτω ερωτήσεις κυκλώστε την απάντηση που σας ταιριάζει και συμπληρώστε όπου χρειάζεται.)

1. Η παράδοση είναι:

Τα ήθη και έθιμα μιας κοινωνίας	Σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος	Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	Τρόπος επικοινωνίας	Τίποτα από τα προηγούμενα

2. Θεωρείτε ότι τα καθημερινά οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών της οικογένειας;

Ναι

Όχι

3. Συμμετέχετε σε οικογενειακά τραπέζια;

Ναι

Όχι

Αν «Όχι» για ποιο λόγο: _____

4. Πόσα άτομα από την οικογένεια σας συμμετέχουν; _____

5. Πόσο συχνά συμμετέχετε σε οικογενειακά τραπέζια (Σημειώστε με την απάντησή σας):

Κάθε μέρα την εβδομάδα	Κάθε 2 ή 3 φορές την εβδομάδα	1 φορά την εβδομάδα	Κάθε Σάββατο ή Κυριακή	Μόνο σε γιορτές	Μία φορά το μήνα

6. Γνωρίζετε την έννοια της οικιακής οικονομίας;

Ναι

Όχι

7. Θεωρείτε την οικογένεια ως μια ομάδα ατόμων που συνεργάζεται έχοντας έναν κοινό οικονομικό στόχο;

Ναι

Όχι

8. Συμβάλλετε στις οικογενειακές εργασίες;

1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

9. Αναγνωρίζετε την συμβολή του συντρόφου σας στην οικογένεια;

1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

10. Πιστεύετε πως το μοίρασμα των καθημερινών οικογενειακών υποχρεώσεων συμβάλλει στη διατήρηση καλών σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας;

1 2 3 4 5

(1 = Διαφωνώ απόλυτα, 2 = Διαφωνώ, 3 = Δεν ξέρω, 4 = Συμφωνώ 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

11. Συμβάλλετε στις οικογενειακές εργασίες;

1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

12. Αναγνωρίζετε την συμβολή των γονέων σας στην οικογένεια;

1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

Ερωτηματολόγιο Μαθητών

13. Πιστεύετε πως το μοίρασμα των καθημερινών οικογενειακών υποχρεώσεων συμβάλλει στη διατήρηση καλών σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας; 1 2 3 4 5

(1 = Διαφωνώ απόλυτα, 2 = Διαφωνώ, 3 = Δεν ξέρω, 4 = Συμφωνώ, 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

14. Υπάρχει το χάσμα των γενεών; Ναι Όχι

15. Αν «Ναι», υπάρχει λόγω:

Εξέλιξης της τεχνολογίας	Αποδυνάμωσης των σχέσεων	Αύξησης του προσδόκιμου ζωής	Αυξημένης «δημοκρατικότητα ς» των κοινωνιών	Κοινωνικών αλλαγών

Δ. Οικογενειακή Ιδεολογία

Απαντήστε για το πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις κυκλώνοντας :

1= Διαφωνώ Απόλυτα 2=Διαφωνώ Πολύ 3=Διαφωνώ λίγο 4= Δεν απαντώ 5= Συμφωνώ Λίγο 6= Συμφωνώ Αρκετά 7= Συμφωνώ Απόλυτα

1. Δεν πρέπει να επιτρέπεται σ' ένα παιδί να αντιμιλάει στους γονείς του, διότι θα χάσει τον σεβασμό του γι' αυτούς.	1	2	3	4	5	6	7
2. Απ' ό,τι ακούμε και βλέπουμε θα πρέπει να είμαστε πιο αυστηροί με τους νέους σε θέματα ηθικής.	1	2	3	4	5	6	7
3. Δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο από έναν άνθρωπο που δεν αισθάνεται πολλή αγάπη, ευγνωμοσύνη και σεβασμό προς τους γονείς του.	1	2	3	4	5	6	7
4. Μια γυναίκα που τα παιδιά της είναι ακατάστατα και αλήτες έχει αποτύχει σαν μητέρα.	1	2	3	4	5	6	7
5. Εάν μιλήσει κανείς πολύ στα παιδιά για σεξ, είναι πιθανόν ότι θα θελήσουν να προχωρήσουν πολύ για να το δοκιμάσουν.	1	2	3	4	5	6	7
6. Ένα παιδί που είναι κάπως διαφορετικό από άλλα συνομήλικα, θα πρέπει να ενθαρρυνθεί να γίνει περισσότερο σαν τα άλλα παιδιά.	1	2	3	4	5	6	7
7. Οι γυναίκες που θέλουν να βγει η φράση «η γυναίκα να φοβάται τον άνδρα» από τη λειτουργία του γάμου, δεν καταλαβαίνουν τι σημαίνει να είναι σύζυγος.	1	2	3	4	5	6	7
8. Κάποια ισότητα στον γάμο(μεταξύ άνδρα και γυναίκας)είναι καλό να υπάρχει, αλλά γενικά ο άνδρας πρέπει να έχει το πάνω χέρι στα θέματα της οικογένειας.	1	2	3	4	5	6	7
9. Ένας άνδρας δεν μπορεί να κρατήσει τον σεβασμό του για την αρραβωνιαστικιά του εάν ολοκληρώσουν τις σχέσεις τους προ του γάμου.	1	2	3	4	5	6	7
10. Είναι αφύσικο για μια γυναίκα να έχει μια θέση που της επιτρέπει να ασκεί εξουσία πάνω σε άνδρες (π.χ. στην εργασία της).	1	2	3	4	5	6	7
11. Οι πιο σημαντικές αρετές για έναν αληθινό άνδρα είναι η δύναμη της θέλησης και η επίμονη φιλοδοξία.	1	2	3	4	5	6	7

12. Η οικογένεια είναι ιερός θεσμός, καταξιωμένη(δοσμένη) από τον Θεό.

1 2 3 4 5 6 7

Ε. Οικογενειακή Ταύτιση

Απαντήστε για το πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις κυκλώνοντας:

1= Διαφωνώ Απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ 4= Συμφωνώ 5= Συμφωνώ Απόλυτα

1. Το σπίτι είναι το πιο ευχάριστο μέρος στον κόσμο.	1	2	3	4	5
2. Οι γονείς έχουν υπερβολικές απαιτήσεις από τα παιδιά τους.	1	2	3	4	5
3. Θα πρέπει κανείς να συζητάει με μέλη της οικογένειας του σημαντικά σχέδια που κάνει.	1	2	3	4	5
4. Στα σχέδια που κάνει κανείς για το μέλλον πρέπει να σκεφθεί τους γονείς του πρώτα.	1	2	3	4	5
5. Ένας άνθρωπος θα πρέπει να είναι πρόθυμος να θυσιάσει ο,τιδήποτε για την οικογένεια του.	1	2	3	4	5
6. Πολύ συχνά οι γονείς περιμένουν πως και όταν μεγαλώσουν τα παιδιά τους θα τους υπακούνε.	1	2	3	4	5
7. Δεν βρίσκει κανείς τόση κατανόηση στο σπίτι του όπως αλλού.	1	2	3	4	5
8. Τη μεγαλύτερη υποχρέωση την οφείλει κανείς στην οικογένεια του.	1	2	3	4	5
9. Είναι δύσκολο να έχει κανείς ευχάριστη διάθεση στο σπίτι του.	1	2	3	4	5
10. Στους ανθρώπους της οικογένειας του μπορεί κανείς να έχει απόλυτη εμπιστοσύνη.	1	2	3	4	5
11. Στο σπίτι κανείς αισθάνεται νευρικότητα ,(όχι άνεση, καλή διάθεση).	1	2	3	4	5

Ερωτηματολόγιο Μαθητών

12. Τα όσα λέγονται για τις χαρές της οικογενειακής ζωής είναι υπερβολικά.	1	2	3	4	5
13. Συνήθως οι γονείς φέρονται στα παιδιά τους δίκαια και λογικά.	1	2	3	4	5
14. Θα έπρεπε να λείπει κανείς τα ιδιαίτερα του ελεύθερα στα μέλη της οικογένειας.	1	2	3	4	5
15. Την πιο μεγάλη ευχαρίστηση την αισθάνεται κανείς στο σπίτι του.	1	2	3	4	5
16. Στους δύσκολους καιρούς οι οικογενειακοί δεσμοί δυναμώνουν.	1	2	3	4	5
17. Οι γονείς έχουν συνήθως ιδέες παλιάς μόδας.	1	2	3	4	5
18. Μέσα σε μια οικογένεια υπάρχει πολύ περιέργεια για τις προσωπικές υποθέσεις του καθενός Μέσα σε μια οικογένεια υπάρχει πολύ περιέργεια για τις προσωπικές υποθέσεις του καθενός	1	2	3	4	5
19. Οι γονείς διατηρούν την εμπιστοσύνη τους στα παιδιά τους έστω και αν αυτά δεν μπορούν να βρουν εργασία.	1	2	3	4	5
20. Οι γονείς είναι πολύ αυστηροί για τις συντροφικές που έχει κανείς (των παιδιών τους)	1	2	3	4	5
21. Οι οικογενειακές υποχρεώσεις είναι μεγάλο βάρος για ένα νέο σήμερα.	1	2	3	4	5
22. Οι διαφορετικές ιδέες που έχουν οι γονείς από τα παιδιά τους, τους κάνουν να ζουν σε δύο διαφορετικούς κόσμους.	1	2	3	4	5

Σας ευχαριστούμε πολύ για το χρόνο σας.

Ερωτηματολόγιο γονέων

Διεύθυνση: Αλεξάνδρου Διάκου 4
853 00 Κως

Τηλ. Επικ.: 2242024728

Email: kentroprolipsis.kos@gmail.com

Ιστότοπος: <https://www.ippokratiskos.gr>

Η έρευνα πραγματοποιείται με ευθύνη της Αστικής Εταιρείας "Ιπποκράτης" / Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων και προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας και παρακαλούμε για τη συμμετοχή σας.

Με το ερωτηματολόγιο αυτό θα μελετήσουμε το προφίλ της οικογένειας στο νησί της Κω. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Ότι αναφέρετε στο ερωτηματολόγιο προορίζεται μόνο για χρήση ερευνητική. Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι προαιρετική. Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Έχει σημασία μόνο η προσωπική σας γνώμη.

Ελπίζουμε ότι θα βρείτε το ερωτηματολόγιο ενδιαφέρον. Για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου θα χρειαστείτε περίπου 15'λεπτά.

Ευχαριστούμε πολύ για την συνεργασία σας.

Ερωτηματολόγιο γονέων

Απαντήστε στο παρακάτω ερωτηματολόγιο βάζοντας ένα δίπλα στις απαντήσεις σας. Συμπληρώστε τα κενά όπου χρειάζεται.

A. Δημογραφικά στοιχεία γονέα

Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

Θρήσκευμα:

Ηλικία :

Τόπος Κατοικίας:

1. Οικογενειακή σας κατάσταση:

Ανύπαντρος	Έγγαμος	Διαζευγμένος	Χηρεία

Αν είστε έγγαμος, ο γάμος σας είναι:

Θρησκευτικός	Πολιτικός	Σε σχέση συμβίωσης

2. Πόσα παιδιά και εξαρτώμενα άτομα έχετε στις πιο κάτω κατηγορίες; Παρακαλώ

σημειώστε τον ακριβή αριθμό:

Προσχολική ηλικία	Δημοτικό	Γυμνάσιο/ Λύκειο	Φοιτητής	Ενήλικες (18 και άνω)

A.1 Εκπαίδευση/ Εργασία

1. Το επίπεδο εκπαίδευσης σας είναι :

Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Μεταλυκειακή εκπαίδευση, ΙΕΚ	Ανώτατη εκπαίδευση(ΑΕΙ ή ΤΕΙ)	Κάτοχος Μεταπτυχιακού ή Διδακτορικού τίτλου σπουδών

2. Το επάγγελμά σας είναι :

Δημόσιος Υπάλληλος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	Εποχικά εργαζόμενος (πχ. ξενοδοχοϋπάλληλος , άλλο)	Ελεύθερος Επαγγελματίας	Συνταξιούχος	Οικιακά	Άνεργος

Ερωτηματολόγιο γονέων

Εάν είστε δημόσιος ή ιδιωτικός υπάλληλος, η σύμβασή σας είναι :

Σύμβαση αορίστου χρόνου	Σύμβαση ορισμένου χρόνου	Μόνιμος

3. Μορφή εργασίας μετά την έναρξη των περιοριστικών μέτρων για τον Covid -19:

Δια ζώσης εργασία	Τηλεργασία	Αναστολή εργασίας

4. Ποιο είναι περίπου το ετήσιο οικογενειακό σας εισόδημα , πριν την πανδημία το Covid – 19 . (Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο η ερώτηση γίνεται για ερευνητικούς λόγους)

0-10.000€	10.001-20.000€	20.001-30.000€	30.001-40.000€	40.001 και άνω €

Β. Οι επιπτώσεις του Covid- 19 στη καθημερινή ζωή

1. Έχετε νοσήσει από το Covid-19 ;	Ναι	Όχι
2. Έχει νοσήσει συγγενικό σας πρόσωπο από Covid-19;	Ναι	Όχι
3. Θεωρείτε ότι τα περιοριστικά μέτρα λόγω Covid-19 έχουν επιφέρει αλλαγές στην καθημερινότητά σας;	Ναι	Όχι

4. Αν «Ναι» θεωρείτε ότι αυτές οι αλλαγές ήταν
Θετικές	Αρνητικές	Θετικές και Αρνητικές

Ιεραρχήστε από το 1 έως το 3, ποιες από τις παρακάτω θεωρείτε σημαντικότερες **θετικές αλλαγές** σε εσάς, ξεκινώντας από την πιο σημαντική :

Αύξηση ελεύθερου χρόνου	Εξοκείωση με τις νέες τεχνολογίες	Ενδυνάμωση οικογενειακών σχέσεων	Αποταμίευση χρημάτων	Ενασχόληση με προσωπικά ενδιαφέροντα	Βελτίωση φυσικής κατάστασης

Αν υπάρχει κάποια άλλη σημαντικότερη θετική επίπτωση που δεν αναφέρεται παρακαλούμε προσδιορίστε:

.....

Ιεραρχήστε από το 1 έως το 3 ποιες από τις παρακάτω θεωρείτε σημαντικότερες **αρνητικές αλλαγές** σε εσάς, ξεκινώντας από την πιο σημαντική:

Αύξηση χρήσης ουσιών	Άγχος	Μείωση φυσικής δραστηριότητας	Αύξηση οικογενειακών συγκρούσεων	Μείωση εσόδων	Αύξηση του χρόνου μπροστά στις οθόνες(τηλεόραση, υπολογιστής, κινητό)	Κοινωνική αποστασιοποίηση

Αν υπάρχει κάποια άλλη σοβαρότερη αρνητική επίπτωση παρακαλούμε προσδιορίστε:

.....

Ερωτηματολόγιο γονέων

Γ. Οικογενειακές πρακτικές και Οικιακή Οικονομία

(Στις παρακάτω ερωτήσεις κυκλώστε την απάντηση που σας ταιριάζει και συμπληρώστε όπου χρειάζεται.)

1. Η παράδοση είναι:

Τα ήθη και έθιμα μιας κοινωνίας	Σύνδεσμος μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος	Στοιχείο διατήρησης της ταυτότητας του έθνους	Τρόπος επικοινωνίας	Τίποτα από τα προηγούμενα

2. Θεωρείτε ότι τα καθημερινά οικογενειακά τραπέζια βοηθούν στη σύνδεση των μελών της οικογένειας; Ναι Όχι

3. Συμμετέχετε σε οικογενειακά τραπέζια; Ναι Όχι

Αν «Όχι» για ποιο λόγο: _____

4. Πόσα άτομα από την οικογένεια σας συμμετέχουν; _____

5. Πόσο συχνά συμμετέχετε σε οικογενειακά τραπέζια (Σημειώστε με την απάντηση σας):

Κάθε μέρα την εβδομάδα	Κάθε 2 ή 3 φορές την εβδομάδα	1 φορά την εβδομάδα	Κάθε Σάββατο ή Κυριακή	Μόνο σε γιορτές	Μία φορά το μήνα

6. Γνωρίζετε την έννοια της οικιακής οικονομίας; Ναι Όχι

7. Θεωρείτε την οικογένεια ως μια ομάδα ατόμων που συνεργάζεται έχοντας έναν κοινό οικονομικό στόχο; Ναι Όχι

8. Συμβάλλετε στις οικογενειακές εργασίες; 1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

9. Αναγνωρίζετε την συμβολή του συντρόφου σας στην οικογένεια; 1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

10. Πιστεύετε πως το μοίρασμα των καθημερινών οικογενειακών υποχρεώσεων συμβάλλει στη διατήρηση καλών σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας; 1 2 3 4 5

(1 = Διαφωνώ απόλυτα, 2 = Διαφωνώ, 3 = Δεν ξέρω, 4 = Συμφωνώ, 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

11. Συμβάλλετε στις οικογενειακές εργασίες; 1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

12. Αναγνωρίζετε την συμβολή του συντρόφου σας στην οικογένεια; 1 2 3 4 5

(1 = Καθόλου, 2 = Λίγο, 3 = Αρκετά, 4 = Πολύ, 5 = Πάρα πολύ)

Ερωτηματολόγιο γονέων

13. Πιστεύετε πως το μοίρασμα των καθημερινών οικογενειακών υποχρεώσεων συμβάλλει στη διατήρηση καλών σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας

1 2 3 4 5

(1 = Διαφωνώ απόλυτα, 2 = Διαφωνώ, 3 = Δεν ξέρω, 4 = Συμφωνώ 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

14. Υπάρχει το χάσμα γενεών;

Ναι

Όχι

15. Αν «Ναι» υπάρχει λόγω:

Εξέλιξης της τεχνολογίας	Αποδυνάμωσης των σχέσεων	Αύξησης του προσδόκιμου ζωής	Αυξημένης «δημοκρατικότητας» των κοινωνιών	Κοινωνικών αλλαγών

Δ. Οικογενειακή Ταύτιση

Απαντήστε για το πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις κυκλώνοντας:

1= Διαφωνώ Απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ 4= Συμφωνώ 5= Συμφωνώ Απόλυτα

1. Το σπίτι είναι το πιο ευχάριστο μέρος στον κόσμο.	1	2	3	4	5
2. Οι γονείς έχουν υπερβολικές απαιτήσεις από τα παιδιά τους.	1	2	3	4	5
3. Θα πρέπει κανείς να συζητάει με μέλη της οικογένειας του σημαντικά σχέδια που κάνει.	1	2	3	4	5
4. Στα σχέδια που κάνει κανείς για το μέλλον πρέπει να σκεφθεί τους γονείς του πρώτα.	1	2	3	4	5
5. Ένας άνθρωπος θα πρέπει να είναι πρόθυμος να θυσιάσει ο,τιδήποτε για την οικογένεια του.	1	2	3	4	5
6. Πολύ συχνά οι γονείς περιμένουν πως και όταν μεγαλώσουν τα παιδιά τους θα τους υπακούνε.	1	2	3	4	5
7. Δεν βρίσκει κανείς τόση κατανόηση στο σπίτι του όπως αλλού.	1	2	3	4	5
8. Τη μεγαλύτερη υποχρέωση την οφείλει κανείς στην οικογένεια του.	1	2	3	4	5
9. Είναι δύσκολο να έχει κανείς ευχάριστη διάθεση στο σπίτι του.	1	2	3	4	5
10. Στους ανθρώπους της οικογένειας του μπορεί κανείς να έχει απόλυτη εμπιστοσύνη.	1	2	3	4	5
11. Στο σπίτι κανείς αισθάνεται νευρικότητα ,(όχι άνεση, καλή διάθεση).	1	2	3	4	5
12. Τα όσα λέγονται για τις χαρές της οικογενειακής ζωής είναι υπερβολικά.	1	2	3	4	5
13. Συνήθως οι γονείς φέρονται στα παιδιά τους δίκαια και λογικά.	1	2	3	4	5
14. Θα έπρεπε να λέει κανείς τα ιδιαίτερα του ελεύθερα στα μέλη της οικογένειας.	1	2	3	4	5

Ερωτηματολόγιο γονέων

15. Την πιο μεγάλη ευχαρίστηση την αισθάνεται κανείς στο σπίτι του.	1	2	3	4	5
16. Στους δύσκολους καιρούς οι οικογενειακοί δεσμοί δυναμώνουν.	1	2	3	4	5
17. Οι γονείς έχουν συνήθως ιδέες παλιάς μόδας.	1	2	3	4	5
18. Μέσα σε μια οικογένεια υπάρχει πολύ περιέργεια για τις προσωπικές υποθέσεις του καθενός Μέσα σε μια οικογένεια υπάρχει πολύ περιέργεια για τις προσωπικές υποθέσεις του καθενός	1	2	3	4	5
19. Οι γονείς διατηρούν την εμπιστοσύνη τους στα παιδιά τους έστω και αν αυτά δεν μπορούν να βρουν εργασία.	1	2	3	4	5
20. Οι γονείς είναι πολύ αυστηροί για τις συντροφιάς που έχει κανείς (των παιδιών τους)	1	2	3	4	5
21. Οι οικογενειακές υποχρεώσεις είναι μεγάλο βάρος για ένα νέο σήμερα.	1	2	3	4	5
22. Οι διαφορετικές ιδέες που έχουν οι γονείς από τα παιδιά τους, τους κάνουν να ζουν σε δύο διαφορετικούς κόσμους.	1	2	3	4	5

Ε. Οικογενειακή Ιδεολογία

Απαντήστε για το πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις κυκλώνοντας :

1= Διαφωνώ Απόλυτα 2=Διαφωνώ Πολύ 3=Διαφωνώ λίγο 4= Δεν απαντώ 5= Συμφωνώ Λίγο 6= Συμφωνώ Αρκετά 7= Συμφωνώ Απόλυτα

1. Δεν πρέπει να επιτρέπεται σ'ένα παιδί να αντιμιλάει στους γονείς του, διότι θα χάσει τον σεβασμό του γι'αυτούς.	1	2	3	4	5	6	7
2. Απ'ό,τι ακούμε και βλέπουμε θα πρέπει να είμαστε πιο αυστηροί με τους νέους σε θέματα ηθικής.	1	2	3	4	5	6	7
3. Δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο από έναν άνθρωπο που δεν αισθάνεται πολλή αγάπη, ευγνωμοσύνη και σεβασμό προς τους γονείς του.	1	2	3	4	5	6	7
4. Μια γυναίκα που τα παιδιά της είναι ακατάστατα και αλήτες έχει αποτύχει σαν μητέρα.	1	2	3	4	5	6	7
5. Εάν μιλήσει κανείς πολύ στα παιδιά για σεξ, είναι πιθανόν ότι θα θελήσουν να προχωρήσουν πολύ για να το δοκιμάσουν.	1	2	3	4	5	6	7
6. Ένα παιδί που είναι κάπως διαφορετικό από άλλα συνομήλικα, θα πρέπει να ενθαρρυνθεί να γίνει περισσότερο σαν τα άλλα παιδιά.	1	2	3	4	5	6	7
7. Οι γυναίκες που θέλουν να βγει η φράση «η γυναίκα να φοβάται τον άνδρα» από τη λειτουργία του γάμου, δεν καταλαβαίνουν τι σημαίνει να είναι σύζυγος.	1	2	3	4	5	6	7
8. Κάποια ισότητα στον γάμο(μεταξύ άνδρα και γυναίκας)είναι καλό να υπάρχει, αλλά γενικά ο άνδρας πρέπει να έχει το πάνω χέρι στα θέματα της οικογένειας.	1	2	3	4	5	6	7
9. Ένας άνδρας δεν μπορεί να κρατήσει τον σεβασμό του για την αρραβωνιαστικά του εάν ολοκληρώσουν τις σχέσεις τους προ του γάμου.	1	2	3	4	5	6	7
10. Είναι αφύσικο για μια γυναίκα να έχει μια θέση που της επιτρέπει να ασκεί εξουσία πάνω σε άνδρες (π.χ. στην εργασία της).	1	2	3	4	5	6	7
11. Οι πιο σημαντικές αρετές για έναν αληθινό άνδρα είναι η δύναμη της θέλησης και η επίμονη φιλοδοξία.	1	2	3	4	5	6	7
12. Η οικογένεια είναι ιερός θεσμός, καταξιωμένη(δοσμένη) από τον Θεό.	1	2	3	4	5	6	7

Σας ευχαριστούμε πολύ για το χρόνο σας

Μπορείτε να βρείτε το διαδικτυακό ερωτηματολόγιο της έρευνας στους παρακάτω συνδέσμους:

Για τους μαθητές: <https://forms.gle/gk8V3yjaVWgG3Gre8>

Για τους ενήλικες: <https://forms.gle/RtojwNtTz9QArqZ7>

Συμφωνητικό συναίνεσης γονεων για τη συμμετοχή των μαθητών στην έρευνα

Στον παρακάτω σύνδεσμο:

<https://docs.google.com/forms/d/19bnCs4Kk76wzN5LnnYTYVsBYMTinjuOVHr3VJRLfFnk/edit>

Περαιτέρω ανάλυση δεδομένων σχετικά με τους λόγους συμμετοχής ή μη στα οικογενειακά τραπέζια

Για ποίο λόγο δεν συμμετέχετε στα οικογενειακά τραπέζια ;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	270	91,2	91,2	91,2
2	1	,3	,3	91,6
Άλλη περιοχή, μένουν μακριά από το σπίτι μου	1	,3	,3	91,9
Βαριέμαι	1	,3	,3	92,2
ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΚΑΝΟΥΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΤΡΑΠΕΖΙΑ	1	,3	,3	92,6
Γιατί έχουμε διαφορετικά προγράμματα	1	,3	,3	92,9
Γιατί με νευριάζουν οι συγγενείς μου	2	,7	,7	93,6
Δεν έχω ίδιες ή παρόμοιες απόψεις με τα υπόλοιπα μέλη, γεγονός που οδηγεί σε εντάσεις	1	,3	,3	93,9
Δεν κανουμε	1	,3	,3	94,3
Δεν με ενδιαφέρουν	1	,3	,3	94,6
Δεν συμπίπτουν οι ώρες μας	1	,3	,3	94,9
Δεν υπάρχουν καλές σχέσεις και χρόνος	1	,3	,3	95,3
Είμαι μεγάλη και. Δεν θελω να καθομε δε οικογενειακό τραπέζι	1	,3	,3	95,6
επειδή είμαι πιο κλειστό άτομο	1	,3	,3	95,9

Επειδή μετά το σχολείο θέλω την ησυχία μου, για αυτό τρώω τις περισσότερες φορές μόνη	1	,3	,3	96,3
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΦΟΡΕΣ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΔΙΠΛΑ ΤΟΥΣ ΕΠΕΙΔΗ ΘΕΩΡΕΙΣΑΙ ΑΙΜΑ ΤΟΥΣ ΕΓΩ ΘΕΛΩ ΝΑ ΤΟΥΣ ΑΡΕΣΩ ΓΙΑ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΕΙΜΑΙ ΟΧΙ ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΜΑΙ ΑΙΜΑ ΤΟΥΣ	1	,3	,3	96,6
Θέλω την ησυχία μου	1	,3	,3	97,0
Λόγω της πανδημίας και προσωπικών λόγων	1	,3	,3	97,3
Λόγω χάσματος γενεών	1	,3	,3	97,6
ΜΕ ΜΙΣΕΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΟΥ	2	,7	,7	98,3
Μένουν εκτός νησιού οι συγγενείς μας	1	,3	,3	98,6
Οι περισσότεροι συγγενείς μου δεν ζουν εδώ	1	,3	,3	99,0
Οι συγγενείς μου μένουν μακριά	1	,3	,3	99,3
Τελευταία έχουμε επηρεαστεί όλοι από τον Covid19	1	,3	,3	99,7
Τους βαριέμαι	1	,3	,3	100,0
Total	296	100,0	100,0	